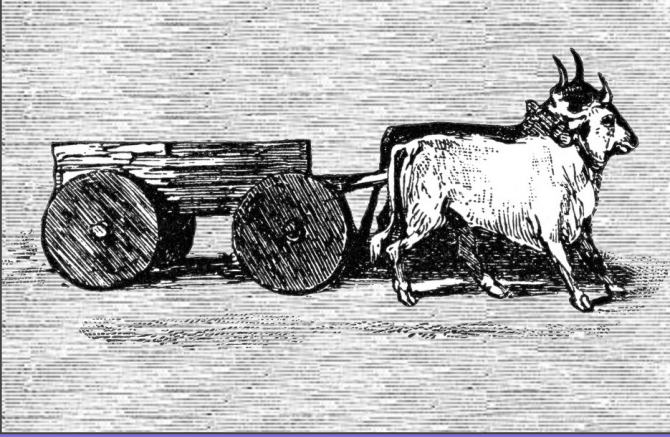

Sabahattin Ali

KAĞNI

Okur Yazar Derneği Yayınları

© 2021 Tüm yayın hakları Okur Yazar Derneği'ne aittir.

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykındır.

© Okur Yazar Derneği Yayınları 2021

Sabahattin Ali

Kağını

Okur Yazar Derneği Yayınları / 12

Edebiyat Kültür Dizisi / 8

Yayın Yönetmeni

H. Emre Bağce

Sayfa Tasarım

Okur Yazar Derneği

T.C. Kültür Bakanlığı

Sertifika No: 44088

Yayın Tarihi : 21 Eylül 2021

İstanbul

Yayın Adresi:

<https://okuryazarkitap.com>

ISBN: 978-605-65662-8-8

Okuryazar | Türkiye'nin sosyal mecrası

<https://okuryazar.com.tr>

Sabahattin Ali

KAĞNI

Okur Yazar Derneği Yayınları

SABAHATTİN ALİ

25 Şubat 1907 tarihinde Edirne Vilayeti'nin Gümölcine Sancağına bağlı Eğridere'de doğdu. Babası Ali Selahattin Bey, annesi Hüsnüye Hanım'dır.

Sabahattin Ali yedi yaşında Üsküdar Doğancılar'da Füyûzâtı Osmâniye Mektebine başladı. Babasının Çanakkale'ye tayininin çıkması üzerine Çanakkale İptidai Mektebine devam etti. 1918-1921 yılları arasında Edremit İptidai Mektebinde okudu. Mezuniyet sonrası bir yıl İstanbul'da dayısının yanında bulundu. 1922'de Balıkesir Muallim Mektebine kaydoldu. Bu sırada, edebiyat, tiyatro ve sinema ile yakından ilgilenmeye başladı. Bir süre sonra kaydını İstanbul'a aldırdı. Burada, edebiyat öğretmeni Ali Canip Yöntem'in desteğiyle Çağlayan ve Akbaba gibi dergilere şiir ve hikâyeler gönderdi.

21 Ağustos 1927 tarihinde öğretmenlik diplomasını aldı. Yozgat'ta öğretmenlik yapmaya başladı. Bir yıl sonra, 1928'de eğitim amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'ya gönderildi. Almanca eğitimi aldığı sırada, Alman ve Rus edebiyatçılar ve yazarları okudu. Dört yıllık eğitim süresini tamamlamadan Türkiye'ye döndü.

1930 yılı itibariyle değişik şehir ve okullarda öğretmenlik yaptı. Komünizm propagandası yaptığı, Atatürk ve İnönü'ye hakaret ettiği iddiasıyla hakkında soruşturma ve davalar açıldı. 1933 yılında mahkumiyet aldı, 10 ay Sinop Cezaevi'nde hapis yattı. 1934 yılında yeniden atandı.

1935 yılında Aliye Hanım ile evlendi. 1937'de kızları Filiz Ali dünyaya geldi. 1937 yılında, askerlik sonrası Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yapmaya başladı. İlerleyen dönemde, Devlet Konservatuvarı'na atandı. Türkiye'de sanat, edebiyat ve siyaset çevrelerinin önemli isimleriyle tanıştı. 1937'de *Kuyucaklı Yusuf*, 1940'ta *İçimizdeki Şeytan* romanlarını yazdı.

1940-1943 yılları arasında edebiyat çevirilerinin yanı sıra, Türk Dil Kurumu ve Tercüme Odası gibi yerlerde görev yaptı.

1944-1948 yılları Sabahattin Ali için zor yıllar oldu. Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz gibi isimlerle çıkardıkları *Markopaşa*, *Malum Paşa* ve *Ali Baba* gibi dergilerdeki yazılardan dolayı eleştiri ve davalara muhatap oldu. 2 Nisan 1948 tarihinde yurt dışına kaçış girişimi sırasında Kırklareli’de, seyahat ettikleri kamyonunda kendisine rehberlik etmek amacıyla bulunan Ali Ertekin isimli kişi tarafından öldürüldü.

Sabahattin Ali hayatı, eserleri ve ölümü ile toplumun hafızasında geniş yer tuttu.

Romanları

Kuyucaklı Yusuf (1937)

İçimizdeki Şeytan (1940)

Kürk Mantolu Madonna (1943)

Öyküleri

Değirmen (1935)

Kağrı (1936)

Ses (1937)

Yeni Dünya (1943)

Sırça Köşk (1947)

Şiirleri

Dağlar ve Rüzgâr (1934)

Kurbağanın Serenadı (1937)

Öteki Şiirler (1937)

Oyunları

Esirler (1936)

Mektupları

Canım Aliye

Ruhum Filiz

Okuryazar Derneği Yayınları’ndan çıkan kitapları

Yeni Dünya (Öykü, 2021)

Değirmen (Öykü, 2021)

Kağrı (Öykü, 2021)

İçindekiler

Kağnı	9
Kamyon	15
Kafakağıdı	23
Gramofon Avrat.....	28
Arap Hayri.....	34
Bir Şaka.....	44
Duvar.....	55
Pazarıcı	66
Apartman.....	74
Arabalar Beş Kuruşa	81
Fikir Arkadaşı.....	87
Düşman	93
Bir Skandal.....	109

KAĞNI

Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin, Arkbaşı'nda Sarı Mehmet'i vurdu.

Otuz evli köy birbirine girdi. Şaşırdılar. Herkes korku içinde candarmaların gelmesini bekliyordu. Hâlbuki karakol buraya altı saat uzakta idi; köyden kimse cinayet haberini götürmedikçe on beş gün bile uğramazlardı. Bu; köylünün aklına en geç geldi; ondan sonra köyün ihtiyarları kahvede Hüseyin'in babası Mevlüt Ağa'nın etrafına toplandılar. Sarı Mehmet'in bir tek ihtiyar anasından gayri kimse yoktu. Onu karşılarına aldılar; davacı olmaması için kendisine nasihat etmeye başladılar. İmam: "Ülen kocakarı" diyordu. "Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider de Mevlüt Ağa'nın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gâvur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersen, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırp gidemezsin, candarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakanı sıyıramaz-

sın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabı Hak böyle istemiş, Allah'ın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmet'in sana zaten bir faydası yoktu ki; düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi. Bak Mevlüt Ağa bundan sonra seni hep kollayacağını söylüyor. Ne dersin?" Bütün bu sözleri oturduğu yerde başını sallayarak dinleyen ve çapaklı, ağlamaktan kızarmış gözlerini, budaklı bir dala benzeyen iri mafsallı, çatlak derili elleriyle silen kocakarı, imam lafını bitirdikten sonra da hep aynı şekilde sallanmakta devam ediyordu. Bir demet kuru ot gibi başındaki yamalı ve kirli örtünün altından fırlayan kınası solmuş kır saçlarını yüzünden ve ıslak yanaklarından çekti. Anlaşılmaz şeyler mırıldandı. Orada oturanlardan birkaçı daha kocakarının karşısına geçip çömelerek yarı kandırır, yarı tehdit eder şekilde uzun uzun söylendiler: "Öyle değil mi, ha? Diyiversene, ha! Aklın yattı mı? Diyiverse-ne!" diye diller döktüler.

Bu sırada ölü dışarıda, kahvenin bahçesindeki peykede bir hasırın üstünde yatıyordu. Üstüne eski ve pis bir keçe örtmüşlerdi. Başucunda iki üç sinek dolaşüyor, vınlıyordu. Biraz ötede, güneşten gözlerini kırıştıran bir sürü ufak çocuk, ellerinde boylarından büyük değneklerle ve hiç seslerini çıkarmadan bu üstü örtülü ölünün, keçenin alt ucundan fırlayan ayaklarına bakıyorlardı. Tabanları ve topuğu tamamen delik kalın bir yün çorabın için-

de donuk bir sarılık alan bu hareketsiz ayaklar ve bunların üzerinde uçan ve kalkıp inerken güneşe rastlayınca yemyeşil parlayan sinekler onları eğlendiriyordu. Ara sıra içlerinden biri uzaklardan kendisini çağırarak anasının sesine koşuyor, biraz sonra yine koşup gelerek eski yerini ve kımıldamayan tavrını alıyordu.

Kahvedekiler yavaş yavaş çıktılar. Kocakarı oğlunun başucuna gidip oturdu. Bir eliyle sinekleri kovmaya, öteki eliyle ihtiyarlardan ve hastalıklardan bir nohut kadar ufalmış olan gözlerini silmeye başladı. Bir hastanın başını bekliyor gibiydi. Elini ağır ağır sallayarak sinekleri kovalıyordu. Bir ihtiyar, kısık sesiyle bağırarak çocukları evlerine gönderdi. Diğerleri de yavaş yavaş dağıldılar. Birkaç delikanlı cenazeyi alıp evine götürdüler. Akşama doğru her şey eski haline gelmişti. Sanki uzun bir hastalıktan sonra eceliyle ölmüş kadar sükûnetle ölü yıkandı ve gömüldü. Mevlut Ağa, ezandan evvel Sarı Mehmet'in anasına iki tane sütlü keçi ile bir torba un ve bir kesekâğıdı şeker yolladı. Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari candarma geldi. Kahvenin önünde indiler. Bunları görünce muhtarın yüreği "hop" dedi, çünkü bunlar karakolun candarmaları değildi, herhalde vilayetten geliyorlardı. Candarmaların biri kahvede hemen kâğıt kalem çıkardı, muhtardan başlayarak herkesin ifadelerini almaya koyuldu. Öbür candarma köyün meydanında aşığı yukarı dolaşıyordu.

Mesele derhal köye yayıldı. Savrukların Hüse-

yin'le kavgalı olan ve kasabada pabuççuluk yapan Garip Mehmet, köylülerden duyduğu cinayet işini hemen hükümete bildirmişti. Müddeiumumi evvela kendisi doktoru da alıp gelecekti. Sonra ağustosun bu sıcağında at üstünde günlerce yolculuğu pek gözüne kestiremedi; işi tahkik etmelerini söyleyerek açık göz iki candarma yolladı. Doktor, daha ihtiyatlı bulunmak için, eğer bir cinayet varsa cesedi çıkarıp kasabaya getirmelerini candarmalara sıkı sıkı tembih etti.

Sarı Mehmet'in anası ifadesinde hiçbir şey söylemedi. Yalnız: "Ben kimseden davacı değilim!" dedi. "Oğlun eceliyle mi öldü, vuruldu mu?" sorusuna bile aynı cümle ile mukabele ediyordu. Oğlunun acısı daha içinden çıkmamıştı, fakat hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden çok daha korkunç geliyordu. Otuz sene evvel bir kere kasabanın pazarında köylülerden biri bir torba bulgur çaldırılmış ve bunu şahit göstermişti. O zaman tam altı ay mahkemeye gidip geldiğini ve tarlaların yüzüstü kaldığını düşünüyordu. Hâlbuki o zaman daha gençti de...

Sonra Mehmet geri gelecek değildi, Mevlüt Ağa'yı düşman etmekten de hayır çıkmazdı; sonra köyde açlıktan ölürdü. Onun için hep inkâr etti.

İkinciüstü candarmalar mezarlığa gidip köylülerle Mehmet'in ölüsünü mezardan çıkarttılar. Ancak yarım metre kadar toprağın altında olan ceset,

şiddetle taaffün ediyordu¹. Herkes beş on adım geri çekildi. Candarmalar Mehmet'in anasını çağırarak: "Koş bakalım kağnyı! Oğlunu kasabaya götürceksin... Doktor muayene edecek!" dediler.

Kadın: "Yavrumu mezarında bile rahat komadılar!" diye iki yanını dövüyor ve bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan ve pek az hıçkırarak ve çömelerek ağlıyordu. Mütemadiyen sallanmakta ve çatlak, kuru yumruklarını ağzına ve gözlerine götürmekte idi. Candarmanın biri ayağıyla hafifçe arkasından dokundu: "Kalk bakalım!" dedi.

Kadın kağnisını koştı, oğlunun kurtlanmış ölüsünü parça parça olmuş bir yorgana sardı, eski bir şilteyi kağnyaya serdi, ölüyü onun üzerine yatırarak hepsini birden bağladı. Bunları yaparken ikide birde duruyor ve bir müddet ağlayıp kendi kendine söylendikten sonra tekrar başlıyordu. Gece olduktan sonra yalnızca yola düzüldü. Candarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.

İhtiyar kadın, iki sıska ve küçük, birer eşek kadar küçük öküzün çektiği kağnının arkasında çıplak ayakları taşlara takılarak; elinde değnek, ağlamaktan kısılmış sesiyle öküzlere bağırırmaya çalışarak, yürüyordu. Yaz gecelerinin parlak ay ışığı altında çakalların sesini bastıran bir gıcırta ile ağır ağır ilerleyen bu kağnyı, hiç de bir ölü taşıya benzemiyordu:

---

¹ Kokuyordu.

Öküzler sırtlarına vuran aydınlık altında canlı ve gürbüz; yamalı yorgan ve köhne kağını fevkalade kıymetli bir madenden yapılmış gibi güzel ve yeni görünüyorlardı. Kadının gölgesi, elindeki değnekle beraber, beyaz taşların, çalıkların üzerinden atlayarak metrelerce uzanıyor, rakseder gibi sıçırıyordu.

Hâlbuki altmışlık kadın, kağından yayılan ağır koku ile sersemlemiş, sendeleye sendeleye yürüyor, bazan birdenbire hızlanan öküzlerin yanında gitmeye çabalıyordu. Yavaş yavaş ayakları sürüklenmeye, ağlamaktan, içine akıta akıta ağlamaktan daralan göğsü nefes alamamaya başladı.

Kağınının kenarına tutunarak biraz daha yürüdü. Ayakları birbirine dolaşıyordu. Öküzlere “ooo-ha” diye bağırarak istedi, sesi boğazından çıkmadı; elleri kağından kurtuldu, yere yuvarlandı, tozların içinde tekrar ayağa kalkarak koştu. Karşından doğru yeni çıkan serin bir rüzgâr üçetekli entarisini ve şalvarının paçalarını uçuruyor, yırtık yazma başörtüsünü siyah bir bayrak gibi dalgalandırıyor. Kağına yetişemedi tekrar düştü, yüzü yolun beyaz ve kül gibi ince tozlarına gömüldü.

Kağı, taşlara çarptıkça, üzerinde bağlı ölüyü iki tarafa fırlatarak ve yükselip alçalan uzun, yanık gıcirtılar çıkararak ve ay ışığının altında ve gecenin sessizliği içinde arkasında hafif bir toz bulutu bırakarak, ağır ağır kendi bildiğine ilerliyordu.

1935

KAMYON

Kamyon, Zincirli Han'ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı. Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkânlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşiyor, öteki eliyle de ağzına peynirli pide tikiyordu. Toz, çamur, benzin, makine yağı tabakalarının altında elbisesinin ve yüzünün rengi pek belli olmayan şoför yamağı arka tarafta durmuş, iki yana koşarak şoföre:

“İleri!.. Geri!.. Yana!..” diye işaretler veriyor, bir taraftan da soğan ekmek tıkınıyordu. Kamyon, içindeki yirmi iki müşterisiyle beraber sokağa çıkıp biraz ilerledikten sonra durdu. Uzaktan doğru koşup gelen bir çocukla, otomobilde heybesini bacalarının arasına almış değirmi sakallı birisi fiskos edip konuşmaya başladılar. Ara sıra duyulan “Buğday, veresiye defteri, şinik, sekiz metre kara dimi...” gibi sözlerden, İzmir'e giden manifaturacının, oğluna; dükkân idaresi ve köylülerle veresiye muamelesinin şekli hakkında son talimatı verdiği

amlaşılıyordu. İki de birde sabırsızlıkla arkasına dönüp bakan şoföre şöyle bir başını çevirip:

“Dur azıcık... patlamadın a!..” diyor; sonra gözlerini müşterilerde de gezdirerek sözünün yalnız şoföre değil, başka sabırsızlananlar varsa onlara da dokunur olduğunu anlatmak istiyordu.

Bu sırada, sırtında eski bir heybe ile çok genç bir köylü otomobile yaklaştı; tereddüt eder gibi bir müddet şoföre baktıktan sonra:

“İzmir’e mi?” diye sordu.

“Oraya!..”

“Beni de alır mısınız?”

“Yer yok!..”

Delikanlı hemen arkasını döndü, uzaklaşmaya başladı. Fakat şoförün penceresine dayanarak ona birtakım şeyler havale eden esmer, uzun boylu, sıırım gibi incelmış boyunbağlı birisi arkasından bağırdı:

“Gel buraya! Hey... Delikanlı!..”

Köylü döndü. Esmer, uzun boylu adam şoföre:

“Ne diye yer yokmuş, arkada bir yere sıkışmıştır!..” dedi. Bu adam kamyonun sahibi idi. Şoför yüzünü buruşturarak indi. Delikanlıdan yarım lira peşin aldı. Sonra, arabanın arka kapağını gevşeterek eğri bir şekle koyan ve üzerine çullarını seren öteki köylüleri sıkıştırıp, yeni gelene bir yer açtı.

Zaten dizleri üzerine çömelerek ancak sığılabilen yolcular hem; “olmaz, buraya nasıl sığar!” diye söyleniyorlar, hem de her setre pantollunun emrine itaate alışık bir tavırla birbirlerini iterek yer açıyorlardı. Genç köylü bir kıyıya çömeldi, heybesini altına aldı ve kamyon, hızla bir sarsıldıktan sonra yürüdü.

Şoförün yanında oturan siyah elbiseli, gümüş çerçeveli gözlük takmış; yaşlıca, sünepe tavırlı bir adam -Beyşehir taraflarına dava toplamaya giden bir avukat- başını arkaya çevirerek! “Uğurlar olsun cümlenize!” diye bağırdı. İçerdekiler hepsi birden aynı sözü tekrarladılar. Konya’dan çıkıp Beyşehir’e giden yolun başlangıcındaki dik yolu tırmanmaya başlayınca, herkes yanındaki ile veya çaprazlama ta öbür baştaki biriyle lafa koyuldu; birkaç kişi yalnız cigara içip dumanını savuruyordu. Birbiri arkasına dizili tahta sıralarda oturmayıp yarım lira eksigine en arkada yere çömelene ve kamyonun şiddetle sarsılan bu kısmında ikide birde, başlamak üzere olan uykularından fırlatılan köylüler, cigara da içmeyerek, boş gözlerle bakıyorlardı.

Sonradan gelen genç köylü ilk defa otomobile biniyordu. Benzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu.

Konya’ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı otomobile binmişti, İzmir’e gidecekti. Araba İzmir’e gelince şoför yolcuları selamtlemeden ev-

vel nedense yol parasının üstünü toplamak âdetindeydi. Bunu genç köylü de biliyordu, fakat yazık ki şoförün bu isteğini yerine getirecek vaziyette değildi. Yanında beş parası bile yoktu.

Mahsuller para etmeyince, vergiler ödenmez hale gelince, evde tuz, gaz tükenip yerine yenisini koyamayınca oğul babasını bir kenara çekmiş:

“Baba, ben gidip şehirlerde çalışayım. Bak, köyün yarısı gitti, İzmir’de çok iş varmış. Fabrikalarda adamına göre yarım lira yevmiye bile veriyorlarmış. Kışın burada kalıp yük olacağıma, gidip ekmeğimi ararım, harman zamanında gene gelir, tarlada çalışırım...” demişti. İhtiyar babası akli ermediği ve fakirlikten söz söyleyemez, fikir ortaya atamaz hale geldiği için peki dedi. Ve on sekiz yaşındaki delikanlı, bundan evvel İzmir’e gidip gelenlerden akıl danışmaya gitti.

İzmir’e gitmek için evvela Konya’dan otobüse binmek lazımdı. Beyşehir, Karaağaç, Ödemiş üzerinden iki üç günde varılıyordu. Yol parası beş lira idi. İzmir’e varınca hemşerileri bulup, ötesini onlardan öğrenmek lazımdı.

Delikanlı bunun üzerine yol parası tedarikine çıktı. Fakat evindeki eski bir çifteye bir liradan fazla veren bulunmadı. Beş lira gibi mühim bir parayı köyde bir araya getirebilmek, bir hafta uğraştığı halde, mümkün olmadı. Ne yapacağını şaşırılmış bir halde iken bakkalın oğluna rastladı. Bu çocuk bir zamanlar babasının yanından kaçıp şoför muavin-

liği yapmıştı. Kendisine akıl öğretti:

“Ülen, sen deli misin? Otomobile de para mı verilmemiş?..” dedi ve ona, şoföre yarım lirayı peşin verdikten sonra bir daha beş para vermemesini, İzmir’e yaklaştıkları zaman usulca arkadan atlayarak tñymesini ve İzmir’e yayan girmesini söyledi.

Yalnız şunu da ilave etti:

“Amanın tetik ol, İzmir’e girmeden otomobili durdurup yol parasını toplarlar. Sen daha evvel atlamazsan yandığın gündür. şoförler seni yatırıp suyunu çıkarana kadar döverler, üstelik de don gömlekten gayrı neyin varsa alırlar...”

İşte bu on sekiz yaşındaki köylü delikanlısı, cebindeki elli kuruşu peşin verdikten sonra, böylece on parasız otomobile binmiş, İzmir’e ameleliğe gidiyordu.

Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü olduğu yerde rahat oturamamaya başladı. Yola ıkalıdan beri açtı. Köyden beraber aldığı azıcık yufkayı daha biner binmez yemişti. Yanı başında kuru ve siyah bir ekmeği ağır ağır geveleyen köylülere yutkunarak bakıyor, sanki başı dönüyor muş gibi gözlerini kapayarak kafasını kamyonun sarsılan tahtalarına dayıyordu. Sonra birdenbire irkiliyor, yerinden azıcık doğrularak öne, şoföre doğru bakıyor, tekrar sıkıştığı yere büzülüyordu. İçinde, otomobil ilerledikçe büyüyen bir korku ona ara sıra açlığını unutturuyor, yahut açlıkla karışa-

rak onu sersemletiyordu. İzmir'e yaklaştıklarını yolcuların konuşmalarından anlamıştı. Fakat ne kadar yaklaştılar? Atlayacak, kaçacak zaman geldi mi? Eğer daha çok varsa bu Allah'ın dağlarında gece yarısı yolu nasıl bulacak, buralarda nasıl geçileyecek? Ya candarmaların eline düşerse?.. Ya şoför parayı vermeden atlayıp kaçtığını karakola haber verirse?.. O zaman candarmalar kendisini dövmezler miydi? Acaba candarmaların dayağı mı daha kötü idi, şoförün dayağı mı? Belki otomobildeki müşterilerden bir merhametli çıkar da bunu dövdürmezdi. Fakat bu kadar adamın içinde rezil olmak vardı. Üstelik don gömlekle kalacaktı. Bu kılıkta İzmir'e nasıl girer, hemşerilerini nasıl arardı? Atlamaktan başka çare yoktu...

Fakat atlamayı nasıl becerecekti? Kamyon, arkasında atılmış pamuk gibi bir toz yığını bırakarak koşuyor, dar dönemeçlerde, içindekileri bir yandan bir yana fırlatarak, kıvrıntılar yapıyordu. Birçok defa gördüğü halde hiç içine binmediği bu acayip şey, çıkardığı gürültü ve insanı sersem eden hızıyla, ciğerlere ve beyne dolan sıcak benzin kokusu ile birdenbire korkunç bir kılık alan bu makine ona anlaşılabilir bir ürkeklik veriyordu. Bu toz, gürültü ve sürat kargaşalığı içinde dumanlanan kafasından, bozuk bir rüya şeridi gibi, köyü, kendisine anlatılan İzmir'in hayalinde yarattığı vuzuhsuz şekilleri, şoförün benzin kokulu yüzü, Beyşehir'de inen gözlüklü avukatın siyah ceketinden fırlayan sıksa ensesi geçiyordu.

Ara sıra otomobil herhangi bir sebeple yavaşlar gibi olunca delikanlı yüzünde zapt edemediği bir dehşet ifadesiyle yerinden fırlıyor, “Acaba duracak mı? Para toplamaya mı başlayacak?” diyor; araba tekrar hızlanınca derin bir nefes alarak yerine çekiliyor ve atlamak için kati kararını veriyordu. Fakat nasıl atlayacak? Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışamadığı ve ezici tesirler yapan korku makinesi kendisini bir kısıkaç gibi yakalamıştı. Buradan kurtulmasına imkân olmadığını sanıyordu. Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kıvılcıksa yakasına yapışacaklarını zannediyordu. Alnından yanaklarına doğru terler akıyor ve şakaklarındaki ayva tüylerini ıslatıyordu.

Otomobil birdenbire yavaşladı. Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol birdenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan doğru gelen bir su şırıltısı duyuluyordu. Henüz taş bile döşenmemiş olan şosenin bu kısmında çökme ve kayma tehlikesi bulunduğu için yolcular burada yayan yürür ve otomobiller yavaş yavaş ilerlerdi. Bunun için otomobili tamamen durdurmadan şoför başını arkaya doğru çevirdi ve:

“Haydi beyler!” dedi.

Birdenbire arka tarafta bir hareket oldu: Delikanlı, gözleri dönmüş, korkudan titreyerek, kendini dı-

şarıya, yolun üstüne fırlattı. Fakat daha durmamış olan otomobilden bu tersine atlayış ona muvazenesini kaybettirdi; olduğu yerde birkaç kere döndükten sonra ayağı boşa gitti ve eliyle çalılara tutunmaya çabalayarak, kafası sivri taşlara çarpa çarpa ve arkasından acı bir hışırtı ile akan topraklar ve ufak taşlarla birlikte, yardan aşağıya, şimdi şırıltısı daha çok duyulan dereye doğru yuvarlandı.

1935

KAFKÂĞIDI

Akşamüzeri hapishaneye bir sürü adam getirdiler. Hepsi elli kadar vardı. Bu kadar kalabalığı süngü takmamış iki candarmanın arasında görünce yol parası borcundan buraya geldiklerini anladık.

Nizamiye kapısından girince avluda sıra oldular. Bir gardiyan elindeki kâğıda bakarak yoklama yaptı. Ondan sonra duvar kenarına dizilerek çömeldiler, konuşmadan beklemeye başladılar.

Kılıkları pek perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu.

Sırtlarında devetüyü çuldan kısa ve gene parça parça cepkenler, bunun altında solmuş, lime lime yıpranmış ve yamadan görünmez olmuş mintanlar vardı. Siperini sağ veya sol yanaklarının üstüne getirdikleri kasketleri yağ içindeydi ve yırtık siperden koyu sarı mukavvalar fırlıyordu.

Yanlarına koydukları çul heybelerin yan yatan ağızlarından birkaç somun kara ekmek, birkaç dürüm yufka ve bazılarınınkinden birkaç taze soğan yaprağı görünüyordu.

Hangi koğuşa gideceklerini ve ne yapacaklarını söyleyen olmadığı için uzun zaman beklediler. Aralarında ara sıra bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Kendi köylerinden birkaç mahpus yanlarına sokulunca isteksiz ve çekingen tavırlarla onun suallerine cevap veriyorlar, ara sıra başlarını başka tarafa çevirip uzaklara bakarak bu konuşmaya devam etmekten pek hoşlanmadıklarını anlatıyorlardı.

Hakikaten, tanımadıkları mahpuslardan ziyade hemşerilerinden tanıyor gibiydiler. Katilden veya başka ağır cürümlerden yatan kendi köylülerinin karşısında, yol parası veremedikleri için hapse düşmüş olmak onlara pek ağır geliyordu.

İçlerinde bir de ihtiyar vardı. Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan bu adamın artık yol parası vesaire ile alakası olmasa gerekti. Mavi damarları fırlamış ve kütükleşmiş ellerinde tuttuğu eğri ve kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu.

Kupkuru ve uzun çenesinde birkaç tel sallanmakta, dökülerek adamakıllı seyrekleşen ak saçlarının altında lekeli ve pul pul olmuş bir deri parlamaktaydı.

Üstü başı ötekiler kadar, hatta daha fazla perişandı. Belindeki meşin silahlık, belki altmış senenin kahrını çekmiş olduğu için, tüylenmiş, çatlamış, taban astarı gibi incelmışti. Yanına yaklaştım. İhtiyarlıktan ufalmış gözlerle bana baktı. Gececeği-

mi sanarak başını gene başka tarafa çevirdi. Yanına diz çöktüm:

“Merhaba, dede!” dedim.

Dönüp baktı. Gözlerinde ufak bir hayret parladı ve döndü. “Eyvallah!”

Her yeni gelene söylenen beylik cümleyi söyledim:

“Geçmiş olsun!”

“Sağ ol!”

Tekrar önüne baktı. Bir cıgara çıkarıp verdim. Titrek elleriyle aldı, sonra silahlığından teneke bir tabaka çıkararak açtı. İçinde bir tutamdan az tütün tozu ve bir fitilli çakmak vardı. Bunun seferberlikten kalma olduğu besbelliydi. Avcunun içi ile hızlı hızlı çaktı, sonra fitili düzelterip birkaç kere daha denedi. Bir türlü yanmıyordu. Bu sırada benim yakıp uzattığım kibritle cıgarasını ateşledi ve ağır ağır, derin derin çekti.

Ben gene sordum:

“Vukuatın ne, dede?”

“Ne vukuatı oğul, susa yolu parası veremedik!”

“Kaç yaşındasın?”

“Ne bileyim? Seksen olmalı!..”

“Nasıl olur? Altmışını geçenlerden yol parası istemezler...” “Benden istiyorlar...”

“Bir yanlışlık olacak.”

“Yanlışlık değil oğul!” dedi ve anlattı:

“Dört oğlum vardı, birisi katilden hapse düştü, sekiz sene yattıktan sonra öldü; ikisi seferberlikte gitti; biri de candarma idi, eşkiya takibinde vuruldu, topal kaldı, şimdi köyde oturur, benim elime bakar. Öbür oğullarımın çocukları yoktu. Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim kocakarı ile topalın karısı tarlayı sürer, ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiniriz. Üç sene evvel bizim ağa dere boyundaki ufak tarlamıza sahip çıkar oldu. Bağdırdık çağdırdık, fayda etmedi. Oğlan sakat, bende de derman yok, hakkımızı kendimiz arayamadık. Mecbur olduk hükümet kapısına düşmeye. İki sene mahkememiz sürdü. Bizim tapumuz filan yoktu ama, bütün köylü o tarlanın bize dededen kaldığını bilirdi. Bunu soran olmadı, ağa yalancı şahit dinletti, mahkemeyi kazandı. Mahkeme sürerken benden kafakâğdımı istediler, nereden bulayım? Askerden döneli devlet kapısına işim düşmemişti; aradım aradım yok... Sonra mushafın arasında bizim topalın ölen oğlunun kafakâğdını buldum. Onun da adı Mehmet'ti. Kafakâğdı değil mi, hep bir, dedim, vilayete kaydını gördürdüm, yeniden adres verdim.

Mahkemede bir şey çıkmadı. Vilayete gelip gi-

derken öbür tarlayı yüzüstü koyduğumuzla kaldık. Altı ay sonraydı, köye tahsildarlar geldi. Yol parası vereceklerin arasında muhtar beni de okudu. Yanlış olacak diye kulak asmadım. Birkaç kere gelip gittiler, aldırmadım. Yirmi senedir yol parasından muaftım. Bu sefer tahsildarlar candarmayla beraber geldiler. Yol parası vermeyenlerle beraber beni de aldılar; ben seksen yaşındayım dedim ama, dinleyen olmadı. Nüfusa geldik, defteri açıp baktılar, daha yirmi dokuz yaşındasın dediler. Amanın etmeyin, halime bakın dedim, olmaz, tevellüdün işte burada, adresin de belli, diye dayattılar. Cebimdeki nüfusu çıkarıp verdim, orada da 29 gösteriyormuş, o zaman aklım erdi ama, neyleyim? Daha çok kurcalarsan başına iş açılır, dediler. Ben de sesimi çıkarmadım. Altı lirayı bir denkleştirebilsem verir kurtulurdum ama, bu zamanda altı liranın yolu nerde? Kaderde yazılıymış dedik, geldik buraya...”

Gülmeye başlamıştım:

“Ama babacığım, hiç insan torununun nüfus kâğıdını alır mı?” dedim.

Bıkkın bir tavırla elini salladı ve:

“Ne olurmuş sanki?” diye mırıldandı, “Hepsi devletin kâğıdı değil mi?”

1936

GRAMOFON AVRAT

Azime bu kızı eline geçireli bir sene bile yoktu. Fakat adı şimdiden bütün Konya hovardalarının arasında yayılmış, bunun sayesinde Azime'nin çıkınına yeşil yeşil bangonotlar dolmaya başlamıştı.

Yaşı daha yirmi sularında idi. On beş senelik oturak avratlarından güzel oyun oynuyor, bütün türküleri, en zorlarını bile, gözünü kırpmadan söylüyordu. Bir yanık sesi vardı ki... Bu ses için ismi Gramofon Avrat olmuştu. Asıl adı pek malum değildi. Nereden geldiğini de bilenler azdı. Dilinin epeyce düzgün olduğuna bakılırsa herhalde şehirde bir efendi yanında evlatlık kalmış olacaktı. İki sene evvel ilk defa olarak Dereköylü bir delikanlının yanında Meram'da bir oturağa gelmiş, ondan sonra bir iki ay bu çocukla dolaşmıştı. Dereköylü bir gece kavga arasında vurulup ölünce bütün öteki kimsesiz ve efesiz oturak kadınları gibi Azime'nin eline düştü. Azime ne tükenmez hazine yakaladığını bilmez değildi. Kızı evvela terzi Mürüvvet'e götürüp hanımlar gibi giydirdi, ayağına tokalı pabuçlar aldı, bir hafta, on gün istirahat ettirdi. Ondan sonra bir geceliğine oturağa göndermek için

otuz, kırk, yerine göre yüz lira alarak ve sürüyüp götürmesinler diye yanına kendi adamlarından bir silahlıyı -efesidir, yalnız göndermez- diye katarak kızı çalıştırmaya başladı.

Anasının beşibirerdelerini, babasından kalan iki dönüm tarlayı, Araplar Mahallesi'ndeki eski evi satan her delikanlı paralarını kuşağına basıp Azime'ye geliyor ve bir gececik oynatmak için Gramofon Avrat'ı istiyordu.

Öteki avratlar hep yaşlı kadınlardı. Oyundan alayan hovardaların beğenebileceği bir oyun, ancak on beş yirmi senede öğrenilebiliyor ve bu müddet içinde yüzler, kalın düzgün tabakaları altında saklanacak kadar çöküyordu. Az ışıklı çırarların veya sönük lambaların ziyasında oynayan bu kadınların yüzlerinden çok ayaklarına ve türlü türlü ahenklerle kıvrılan vücutlarına bakıldığı için yüzlerinin ve yaşlarının pek ehemmiyeti yoktu.

Fakat bu Gramofon Avrat... Daha bu yaşta, yılanmış kadınlardan güzel ve ustaca oynayan, en kıvrak şarkıları konuşuverir gibi kolayca söyleyen, rakı verirken adamın gözlerinin içine bakıp gülen bu yaman kadın öbürlerine benzemiyordu. Bu kız için millet birbirini kırıyordu. Azime kızı oynatacak olanların akıllı uslu olmalarına ne kadar dikkat ederse etsin, her oturakta muhakkak kavga çıkıyor, silah atılıyor, adam vuruluyordu. Fakat şeytan kız, bunların hepsinden yakayı kurtarmasını biliyordu. Tam kavga alevlenip kendi yüzünden dövüşenler

kendisini unuttunca usulcacık sıvışıyor, onu getiren ve asla kavgaya karışmayan adamla beraber, kapının önünde bekleyen arabaya atlayıp bağlar arasından dolaşarak -Azime yengesine- geliyordu.

Gramofon Avrat'ın acayip bir huyu vardı: Bir gördüğünü bir daha hiç hatırlamıyordu. Uğruna evini barkını harcayanları bile ikinci görüşünde tanımamazlıktan geliyor, daha doğrusu sahiden tanımıyordu. Çünkü karşısındaki kendisini ona hatırlatmak için: "Nasıl bilmezsin canım, Silleli'nin bağına gittik ya... Orada Küçük Ali beni bıçakladı da dört ay hastanede yattım ya!.." dedikçe öyle masum bir tavırla: "Bilemedim hay efendiciğim, bilemedim işte!" derdi ki, yalan yaptığını söylemek insafsızlık olurdu.

Kendisini alıp götüreren ve oynatanların, hatta bir iki gece yanlarında alıkoyanların ne zengin ne de -aslan gibi delikanlı- olmaları, bunların Gramofon Avrat'ın kafasında yer bırakmalarına yetmiyordu. Yalnız bir kişiyi ve uzun zaman unutmadı:

Azime'nin eski dostlarından Rumelili bir Hüseyin Ağa vardı. Konya'dan istasyondan çıkınca insanın karşısına dizilen bir sürü çift atlı paytonların belki dördte biri bu adamındı. Azime'ye araba lazım oldu mu, buna haber salar, Hüseyin Ağa da işin sonunda bazan vukuat da çıkabileceği için en genç ve kuvvetli arabacısı Murat'ı yolları.

Bu delikanlı, hiç konuşmadan, hiç arkasına bakmadan kendisine söylenen yere atları sürer, hangi

bağa gidilirse, kapısının önünde bekler, çağırılrsa bile içeri girmez ve sabaha karşı oturak bitince yahut bir vukuat çıkıp silah sesleri ve bağırışlar arasında Gramofon Avrat bağdan dışarı fırlayınca hemen atların torbalarını alır, dörtnala şehre dönerdi.

Ne kadın ona, ne o kadına bir laf söylemiş değildiler. Aylardan beri onun doru atları ve hafif arabası kadını birçok yerlere götürdüğü, birçok yerlerden, bazan arkalarından atılan kurşunlara rağmen, selametle evine getirdiği halde, belki bir kere adamakıllı birbirlerinin yüzüne bakmamışlardı.

Fakat bir gece Murat hastalanıp yerine başka arabacı gelince Gramofon Avrat bindiği arabadan atladı ve gitmem diye dayattı; ne yalvarmak, ne bağırarak fayda vermedi. Azime pohpohlamak için birkaç gün sonra bunu oğlana söyleyince o, aldırış etmezmiş gibi, omuzlarını silkti.

Bir gün Meram'ın ta öbür başında bir oturağa gittiler. İçerde sazlar çalınıp şarkılar titreşen dut yapraklarında dolaşırken, dönen ve oynayan kadınların kaşık sesleri taşlı bir yolda dörtnala koşan at nalları gibi geceye yayılırken, her zamanki şey oldu: Bağırılmalar, sövüşmeler başladı. Birkaç silah sesi duyuldu. Murat başını çevirerek bağın تنها kapısına baktı, neredeyse bu kapıdan çıkıp arabaya atlayacak olan kadını ve -efesini- gözledi. Fakat bunun yerine içerden keskin bir kadın sesi çınladı: "Amanın Murat yetiş, beni vurdular!"

Oğlan yerinden sıçrayarak bahçe kapısını omuzladı. İçerde hala boğuşanlar vardı. Birkaç kişi kadını kucaklayıp bağ evine sokmaya çalışıyorlardı. Kadın Murat'ı görünce ellerini ona doğru uzattı ve ilk defa olarak ona, hem de çok şeyler söyleyen gözlerle, baktı. Murat yavaşça ceketinin cebinden iri nagantını çıkararak oradakilere doğru sıktı; onlar, nereden geldiğini anlamadıkları bu ateşten şaşırdıkları sırada çabucak kadını yakalayıp dışarı fırladı ve arabaya atlayarak şehrın aksi tarafına, dağlara doğru sürdü.

Fakat buraları iyi tanımadığı ve sığınacak kimse olmadığı için birkaç gün sonra candarmaların eline düştü, kendisini hapishaneye, kadını hastaneye kaldırdılar. Gramofon Avrat hastaneden çıkınca ilk işi Murat'ı sormak oldu. Tabanca attığı zaman yaralananların biri öldüğü için, delikanlı, esbabı muhaffefesi² filan çıktıktan sonra, tam on iki buçuk sene yemişti.

Bu günden sonra kadın ne bir oturağa gitti, ne eline kaşık alıp oynadı, ne de güzel ve yanık sesini duyan oldu. Evvela yaşlıca birinin yanına kapatma girdi. O kendisini kapı dışarı edince de umumhaneye düştü. Fakat her salı günü muhakkak hapishaneye gidip Murat'ı görür, ya birkaç kuruş para, yahut da yağ, bulgur, cıgara gibi bir şey bırakırdı. Aralarında bir iki kelime bile konuşmadıkları halde kendi uğruna hiç düşünmeden adam vuran bu

---

² Hafifletici sebeplerden dolayı ceza indirimi.

çocuğu, vücudunu satıp kazandığı paralarla besli-
yor, belki de artık yalnız bunun için çalışıyordu.

1935

ARAP HAYRI

Mektep kitaplarındaki haritalarda bir insan eli kadar küçük görünen Anadolu, çeşit çeşit birbirine benzemez insanlarla doludur. Öbek öbek kasabacıklar, kendi içlerine kapanmış birer küçük dünyadır. Gerçi, bozkırları altmış kilometre ile geçen trenin ara sıra durduğu تنها istasyonlardan veya tenezzüh otomobillerinin yarım saat için mola verdiği ağaçlı hükümet meydanlarından bu dünyayı görebilmek kolay, hatta mümkün değildir, fakat yirmi beş yolcu taşıyan bir Şevrole kamyonla buralara gelip üç dört gece kiraathanenin üstündeki otel kılıklı yerde yahut avlusu çamur ve benzin kokan handa kalanlar, eğer gözleri kör değilse, hayatın akışına sessizce uyup giden, başlıbaşına bir dünya görürler. Fakat bu da görmek değildir: Oralarda uzun zaman oturmak, akışa kapılarak yaşamak lazımdır. Birkaç büyük şehrimizi dolduran ve dünyayı oradan ibaret sananlar bu kasabalara geldikleri zaman, ne kadar ayrı bir alemin insanları olduklarını anlarlar. Kendileri için ehemmiyetli olan birtakım şeylerin buralarda adının bile anılmadığını, senelerin burada ancak resmi birkaç bi-

nada ve kahvenin mermer masasının üzerinde çay lekeleriyle yatan bir iki gazetede yürüdüğünü, yaylı arabanın yerini tutan otomobilin, küçük bir daire üzerinde ağır ağır dönen hayatta bir değişiklik yapmadığını fark edince şaşırır ve hemen kaçmak isterler.

Bilmezler ki bu donmuş sanılan hayatın da büyük dalgaları, şehirlerdekine nazaran daha az aktörce, daha çıplak ve içten ihtirasları, daha sarsıcı maceraları vardır. Bu maceralar büyük bir olağanlık içinde geçip gittiğinden roman veya piyes haline konulmazlar, pek seyrek olarak bazı gazetelerde bir taşra muhabirinin mektubu olarak çıkar ve unutulurlar.

Bizim burada anlatacağımız vaka bu nevidendir; fakat şimdiye kadar hiçbir gazetede çıkmamıştır.

Beyşehir'in en mühim ve lüzumlu adamı, muhakkak ki boyacı Arap Hayri idi. Berberin kapısının kenarında küçük sandığına ayaklarını, çamur sıvalı duvara sırtını dayayarak uyuklarken onun bu ehemmiyetinin farkına varılmazdı. Diz boyu toz içinde yüzen bu kasabada herkes kundura boyatmanın saçmalığını biliyor ve böyle bir lüksü bayramlara saklıyordu. Hatta bunun için Hayri yalnız Beyşehir'i değil, dört beş saatlik yerlerdeki Seydişehir'le Akseki'yi de idare ediyordu. Konya'dan bir kamyon gelince hemen şoförün yanına gider, onun makine yağı içindeki postallarını temizleyip boyar ve makine Seydişehir'e doğru kalkıp giderken

kutusuyla beraber çamurluğa yapıştırdı. Hayri'nin kıymeti muayyen günlerde ve birdenbire anlaşılırdı. Valinin, kolordu kumandanının veya bunlara yakın mertebede başka bir devletlinin otomobili, Beyşehir Gölü'nün üst tarafından doğru, iki yanı bağlar ve ağaçlarla sarılı şoseyi toza bulayarak sökün etti mi, derhal kasabayı bir telaş kaplar, gelen ile - teşerrüf- edecek olan veya bunu ümit eden ne kadar memur ve eşraf varsa birer adam göndererek Hayri'yi çağırırlardı. Kendisine kimsenin muhtaç olmadığı zamanlarda bile ağır bir istig'nay³ her haliyle belli eden bu boyacı, kendisine Arap ismini verdiren ve koyu kahverengi bir köseleye benzeyen yüzünün derisini hafifçe buruşturur, koşup gelenleri, gülümsemeye benzeyen bir ifade ile karşılardı.

Hâkimin gönderdiği mübaşir, kaymakamın gönderdiği candarma, istihkâm taburu kumandanının gönderdiği odacı birbiriyle Hayri'yi paylaşamazlar ve çekişmeye başlarlardı. O zaman Hayri çamur sıvalı duvara dayadığı başını ve arkaya doğru kaykılan vücudunu azıcık bile kımıldatmadan dik gözlerle, önünde bağırıp çağırانları süzer ve nihayet sabrı tükenen kaymakamın candarması ötekileri hızla itip:

“Kalk ülen! Basarım tokadı ha!” diye bağırınca ağır ağır sandığını yakalayarak candarmanın önüne düşerdi.

Bazan bu arayıcılar onu her zamanki yerinde bu-

---

³ Tokgözlülük, nazlanma.

lamazlar, soruşturmaya başlarlardı. O zaman, gölgesi dükkânında bir başçavuşun veya bir köy mualliminin bıyıklarını kırpan berber başını çevirmeden bağırırdı:

“Akseki’de, Akseki’de, Arap’ı aradınızsa Akseki’de!..”

Ve üç dört gün sonra Beyşehir’e dönerek kendi yokluğunda arandığı haberini duyan Hayri, eski yerine oturur, önünden geçen kaymakamın tozlu ve burunları yukarı kıvrık sarı iskarpinlerine gülerek bakardı.

Hayri’nin kıymeti bir de kasabaya tuluat kumpanyaları gelince anlaşılıyordu. Para vaziyetleri yüzünden bir arada beş altı kişiden fazla seyahat edemeyen bu kumpanyalar ikinci derecedeki aktörlerini indikleri yerin garsonlarından, çıraklarından ve boşa gezenlerinden seçmek âdetinde idiler ve onların Beyşehir’deki gediklileri bu Hayri idi. Bir oyuncu kumpanyası gelir gelmez Hayri’nin yüzü büsbütün tuhaf bir ciddilik alır, tavırları daha bir kurumlu olurdu. Sandığını kahve ocağına saklatır, heyetin adeta vekilharçlığı, rehberliği, hatta bir dereceye kadar direktörlüğü vazifesini üstüne alırdı... Kahvenin üstündeki otele ancak bir tek çıplak oda tutabilen bu “Genç Türk” veya “Asri Temsil” heyetinin gıdasını tedarik için kolunda sepetle alışverişe çıkan ihtiyar kantocu Şaziment’le beraber zervevatçı ve kasapları dolaşır, beraber pazarlık eder, paranın üstünü kendisi sayıp alır, elleri dolu olan

kantocunun çantasını açıp bunları oraya attıktan sonra, öteberinin de yarısını kendisi yüklenirdi. Temsillerde esas vazifesi perdecilik olmakla beraber rollere çıktığı, hatta bazan birkaç laf ettiği de olurdu. Onu görünce seyircilerin hepsi kahkahayı bastığı halde Hayri gülmez, hatta kızgın ve istihfaf eden⁴ bir bakışla aşağıyı süzerdi.

Kasabaya son gelen kumpanya, “Sahir Süha”nın “Sanatkâr Gençler” temsil heyeti idi. Hanay Kahve dedikleri iki katlı gazinonun üst katında, daha geldikleri akşam, elbiselerinde otomobil yolculuğundan kalma tozlarla oyun vermeye başlamışlardı.

Bu gelenlerin arasında, Sahir Süha’nın karısı olduğu söylenen Adalet isminde bir genç kadın vardı. İlk akşamdan itibaren derhal göze çarptı. Zayıf ve ufak tefek olduğu için, güzelliğine rağmen, bu gözü ette olan seyircilere hoş görünmeyebilirdi; fakat çok güzel oyunlar oynuyor, nefis halk şarkıları söylüyordu. Birçok oturak âlemi kadınlarının, Meram bağlarında bir gençlik bıraktıktan sonra, ancak otuz beş kırk yaşında erişebildikleri bir ustalık ve hünerle kıvrılan, koşan ve dönen bu genç kadına bakarken insan, etrafı kerpiç duvarlı bir bağda, kötü fener ışıkları arasında, uçar gibi rakeden ve hareketlerinin görülmemiş güzelliği ve ahengi içinde yüzlerinin buruşukları ve boyları silinen o oyuncu kadınlardan birini gördüğünü sanıyordu. Bu aktris Adalet, ayaklarının ve ellerinin hareketi-

---

⁴ Hafifseyen, küçümseyen.

ne köy oyunlarının güzelliğini ve sadeliğini, oturak oyunlarının sarhoş edici kıvrıntılarını koymasını bilmişti. Bu yüzden, köylü, efendi, esnaf, bütün seyirciler hep birden kendisine tutuldular. Onun küçük avuçlarının arasında tahta kaşıklar kırıldı-
ça oturanların göğsünden iniltiler fırlıyordu. Sesi insanın gözlerini yaşartacak kadar yanıktı ve söylediği şarkıları o kadar benimseyerek söylüyordu ki,

Uzun uzun kavaklar,
Dökülüyor yapraklar;
Ben yârime doymadım,
Doysun kara topraklar...

derken gözlerin önünde, sarı yapraklarını hafif bir rüzgara kaptıran ince uzun kavaklar ve bunların dibinde küçük bir tümsek belirir gibi oluyordu. Perde açıldığı zaman gazino tekmeler ve alkışlardan yıkılacak gibi sarsılıyor ve herkes kendine göre tutkunluğunu gösteriyordu. Sarhoş bir saraç çırağı ağlıyor; bir nüfuzlu zat otelci ile hususi konuşmalara girişiyor; istihkâm taburunda ihtiyat zabıtlığı yapan bir edebiyat muallimi gözlüğü buğulanarak başka dünyaları dolaşüyor ve kulağından kafasına bir şurup gibi akan bu halk şarkılarına kalbinin avuçlarını uzatıyordu. Fakat, sahnede, perdelerin büzülüp toplandığı sağ köşenin arkasında oturan ve elinde perde iplerini tutarak gözlerini oyuncu kadına diken Hayri bu tutkunların en sahicisi idi. Çok kere kadının oyunu bittiği halde o dalgın dalgın bakmakta devam eder, seyircilerin gürültüleri

ve alaycı kahkahaları başlayınca kendine gelerek silkinir ve iplere asılırdı.

Öteki kadınların oyununu, bulunduğu yerde, arkalıksız bir iskemleye oturarak seyrederdi ve galiba müşterilerden ayrı olmamak için iskemlesini biraz sahneye sürerek başını perdenin kenarından çıkarır, herkesin baktığı taraftan sahneye bakmak isterdi.

Fakat Adalet ortaya gelince derhal iskemlesini içeri çeker, seyrederken kimse tarafından görülme istemezdi.

Ancak genç kadın kendisini adamakıllı oyunun humması içine atınca Hayri de yavaş yavaş kendini unuttur gibi olur, adım adım ilerler ve kenara toplanan perdenin arkasından evvela öne doğru uzanmış başı, sonra eski, elbiselerinin içinde titriyormuş gibi görünen gövdesi meydana çıkardı.

Oyundan başka zamanlarda da Adalet'in yanından ayrılmıyor ve göl kıyısına gezmeye giderlerken olsun, kahvede oturup hesaplaşırken olsun, hep hazır bulunuyor ve emir bekliyordu. Sahir Süha böyle bir adamları olduğu için adeta iftihar duymakta idi ve aklına bir şey gelmesine de imkân yoktu. Nitekim bütün kasabada da hiç kimsenin aklına ciddi olarak Hayri'nin Adalet'e tutulacağı gelmezdi. Yalnız Adalet bunun farkına varmış görünüyordu. Bu çok pişmiş ve ruhu muhakkak ki çok kazanmış kadında zavallı Hayri'ye karşı adeta acımaya benzer hisler belirmişti. Ona bir şey sipa-

riş ederken sesine okşamak isteyen tonlar karışıyordu. Hayri'nin gözleri kadının yüzüne, binlerce defa onun uğruna ölebilecek bir bağlılıkla dikilirken, Adalet tatlı bir gülümseme ile çocuğa isteyebileceği şeylerin hepsini birden vermiş oluyordu.

Kumpanyanın gideceği günün gecesi kasabanın ileri gelen memurlarından birkaçı, istihkâm taburunun göldeki tombazlarıyla bir göl ve ay ışığı safası tertip ettiler. Dört tombaz yan yana getirildi ve üzerine kalaslar kondu, masalar yerleştirildi, rakılar ve yemekler kenarlara dizildi, aktris Adalet ile kocası denilen Sahir Süha da bu eğlentiye şereflelendirdiler. Arap Hayri ve birkaç neferle bir iki odacı sofralara hizmet ediyorlardı. Hayri pek sessiz ve durgundu. Hizmet ettiği masalardan kendisine rakı uzatıyorlardı; o bunları alıp bir nefeste dikeyiyor, fakat hiç değişmeden işine bakıyordu. Gitgide herkes cıvıttı. Adalet fitil gibi oldu ve Sahir Süha bir kenarda sızdı. Göğsü bağı çıplak genç kadın birkaç ayık hovardanın kucağında dolaşıyordu. İki neferden başka ayakta hiç kimse yoktu. Arap Hayri diz çökmüş, yaşlıca bir adamın kucağında yatan ve gözleri kendisine rastlayınca yüzünü "anlarsın ya!" demek isteyen bir sarhoş gülüşü kaplayan Adalet'e bakıyordu. Sal gölün orta yerlerinde hafif hafif sallanıyor ve demir teknelere çarpan minimini dalgalar cıvıldar gibi sesler çıkarıyordu. Aşağıların rüzgarsızlığına karşı gökteki küçük bulutlar o kadar çabuk koşuyorlardı ki, ay, bunların birinden çıkıp ötekine girerken, kalasların üzerine serilen bu

sarhoş yığınının üstünde bin bir türlü gölge oyunları yaratıyordu.

Hayri, koyu meşin yüzü ay ışığından ve gözleri kendinden parlayarak, hep diz üstü çökmüş ve elleri dizlerinin üzerinde, Adalet'e bakıyordu. Hem yaşlı adam hem de kadın uyumuşlardı. Adalet'in gerdanı açıktı. Ay onun yükselip alçalan beyaz göğsüne yeşilimtrak bir ışık gönderiyordu.

Sal yavaş yavaş sallanmaya başlamıştı, neferler ön tarafta sahile doğru kürek çekiyorlardı. Yüz metre kadar ötede, gölün kıyısında siyah ve bodur söğütler görünüyordu. Hayri hafifçe eğildi, yaşlı memurun uzun ve pis tırnaklı ellerini genç kadının göğsünden çözdü ve onun zaten küçücük olan vücudunu kucaklayarak tombazın kıyısına sürükledi; orada, ayın birdenbire bulutlardan kurtularak dökmeye başladığı serin ışık altında, kadının yüzüne uzun uzun baktı; ince ve rengi kaçmış dudaklar hafif hafif kıpırdıyor ve dağınık siyah kaşların altındaki göz kapakları bir nabız gibi atıyordu.

Hayri uyuyan kadını kalasların üzerine yatırdıktan sonra kendisi kenara tutunarak yavaşça aşağıya, göle doğru süzüldü, ay ışığı altında göğsü kabarıp inen kadını gürültüsüzce kendine doğru çekti; bir eliyle kenarı tutuyor, ötekiyle onu kucaklıyordu. Hayri'nin kucağından aşağı doğru uzanan ayakları suya dokununca kadın gözlerini açar gibi oldu; fakat bu sırada çocuk salın kenarını bıraktığı için birdenbire ve gürültü çıkarmadan ikisi de suya gömüldüler.

Ay sarhoşların yağlı ve şiş gözlerine vurarak parlıyordu. Neferler hiçbir şeyin farkında olmadan, gözleri kıyıdaki karanlık söğütlerde, suları şı-pırdatarak kürek çekiyorlardı. Tombazların demir gövdelerine vuran sular kuş cıvıdamalarına benzeyen sesler çıkarıyordu.

1935

BİR ŞAKA

Konya Hapishanesi'ne ilk girdiğim gün Cavit Bey'le tanıştım. Beni ihtilattan menederek⁵ başgardiyanın yattığı odaya kapamışlardı. Gece olunca nöbetçi gardiyan kapımı açarak beni yukarıya, "yüze gelen mahpuslar" koğuşuna götürdü.

Gaz lambalarının asılı durduğu duvarların kenarlarındaki minderlere oturarak yavaş yavaş konuşan, mangalları karıştıran, fasulye ayıklayan, Kuran okuyan mahpusların arasından geçerken hepsi süratle yerlerinden kalkıyorlar, "geçmiş olsun beyim!" diye mırıldanıyorlardı.

Gardiyanla beraber ufak bir odaya girdik. Burada dört beş kişi vardı. Kapı açılınca "şırrak!" diye bir tavla kapandı. Fakat oyuncular gelenin kse gardiyan, yani ahbap olduğunu görünce tavlayı telaşsızca bir kenara koydular. Ötekiler duvar kenarında yığılı duran ve üstleri birer halı ile örtülen yataklara yaslanmışlardı. Gözleri yarı kapalı, düşünüyorlar veya düşünmüyorlardı. Köşede, bir mangalın başında, saçları makine ile kesilmiş, çok zayıf

⁵ Sanıkların ya da tutukluların görüşmesini, bir araya gelmesini engelleme.

bir adam oturuyor, çay demliyordu. Gözleri kll ateŖte, hafif hafif sallanırken dudakları da kımıldı-
yor gibiydi. YaŖı otuz beŖ sularında olabilirdi. Bizi
görününce odadakilerin hepsi ayağa kalktılar: “Geç-
miŖ olsun, buyurun Ŗyle...” diyerek yer gösterdi-
ler. Kim olduğumu söylemeye hacet yoktu. Hepsi
haber almıŖlardı.

ay demleyen adamın yanına oturduk. Bu adam
Cavit Bey’di.

Bu Cavit Bey Adapazarı taraflarında bir yer-
de muhasebe-i hususiye memuru iken bacanağını
vurmuŖ. Neden vurduğu pek belli değil. Sinirli bir
adam olduğu için ihtimal birden bir parlama ne-
ticesinde bunu yapmıŖ. Galiba karısını bacanağın-
dan kiskanıyormuŖ. Aradan sekiz sene geçtiği ve
Cavit Bey Konya’ya gnderileli ancak altı ay oldu-
ęu için iŖin esasını öğrenmek kolay değildi. Yalnız
dıŖarıda iken pek huysuz, kavgacı, rakıya dŖkn
olduğunu söyleyenler vardı. O zaman on beŖ sene
vermiŖler. Karısı ve Ŗimdi on dört yaŖlarında olma-
sı icap eden bir oğlu, o vakadan sonra kendisiyle
bütün alakayı kesmiŖler.

Cavit Bey bunlardan hiç bahsetmezdi. Hatta
onun hapishanenin dıŖında da yaŖamıŖ olduğu-
nu tahmin etmek gt. O burada hapishanenin
taŖlardan, demir parmaklıklardan, candarmaların
mavzerlerinden ayrı olan maneviyatını, ruhunu
yaŖatıyordu. Doğrudan doğruya hapishanenin ma-
nevi tarafıydı.

İlk günlerde bana başucundaki rafımsı yerden aldığı el yazması bir kitaptan Tur Dağı'na⁶, Hallac-ı Mansur'a⁷, Münkir, Nekir'e⁸ dair yerler okurdu. Kitabın koyu vişneçürüğü ile kahverengi arasındaki meşin cildi kurt yeniği içinde ve dökülmek üzere idi. Kabin iç sayfalarında acemi yazılar, içi esrarlı çizgilerle dolu daireler, vezni bozuk beyitler vardı.

Onun eski hayatı hakkında duyulanlara inanmak güçtü. Akşamları az ateşli mangalın başında hafif hafif sallanan, gayet yavaş sesle konuşan, kendisine bir şey söylendiği zaman ilkönce anlamayarak insanın yüzüne saf bir gülümseme ile bakan, sonar bir cevap verebilmek için gözlerinin kenarını buruşturup alnını gererek kendini zorlayan bu adamı başka türlü, mesela rakı masası başında tasavvur etmek elden gelmiyordu.

Mahpuslar yalnız paralılara ve zorbalara itibar ettikleri halde Cavit Bey'e merhametle karışık bir hürmetleri vardı. Bazan istidalarını ona yazdırıp beş on kuruş verirlerdi. Hiçbir yerden on parası gelmeyen ve devletin verdiği bir tayına kalan bu adama hali vakti yerinde mahkûmlar para, erzak vererek yardım ederlerdi.

Bu da onlara, akşamları gene o hafif sesiyle dini ve mistik dersler verirdi. Ve onlar bu karmakarışık

---

⁶ Musa Peygamber'in Tanrı'yla karşılaştığı dağ.

⁷ Asılarak öldürülen (M.S. 922) bir mufasavvıf.

⁸ Ölümünden sonra insanları sorguya çekeceklerine inanılan iki melek.

ve içine Arapça cümleler serpiştirilmiş sözleri hiçbir şey anlamadan derin bir alaka ile dinlerlerdi.

Cavit Bey de söylediklerini pek anlamış değildi. Birçok birbirine benzeyen ve birbirine zıt bilgiler ve fikirler kafasında, tıpkı, hafif rüzgârlı bir havaya serpilmiş kuş tüyleri gibi, uçuşup duruyorlardı. Bu, onlardan hangisini yakalayabilirse, eline hangisi gelir, yüzüne hangisi sürünüp geçerse onu söylüyordu. Bunun için kendisiyle konuşmak zor, sözlerini anlamak imkânsızdı. Birçok grameri düzgün cümleler ağzından yavaş yavaş dökülür, fakat bu cümleler, hatta bu cümlelerin içindeki kelimeler birbirine manaca bağlanamazdı.

Bir gün doğduğum günü sordu. İçi takvim gibi çizgiler, münhani⁹ işaretlerle dolu bir defteri karıştırdı; zayıçeme¹⁰ baktı ve bana burcumu ve huyularımı söyledi. Bu günde doğanlar halim selim ve felaketleri hafif ve devamsız olur, dedi. (Birinci noktayı bilmem fakat ikincide galiba yanılıyordu.) Ben, felaket içinde olan her adam gibi, kolay inanır olmuştum. Beraat edeceksin diye verdiği teminatı dinliyor ve ümitlere düşüyordum. Mahkûm olduktan sonra da evrakımın temyizden bozuk geleceğini rüyalarımı tabir ederek, haber verirdi.

Cavit Bey asıl Havzalı idi. Galiba oralarda akrabaları da vardı. Konya gibi gurbet elde hapislik ona

---

⁹ Eğri.

¹⁰ Yıldızların belli zamandaki yerlerini, durumlarını gösteren cetvel.

çok ağır geliyordu. İstida vererek Samsun Hapishanesi'ne naklini istemişti. İstidasında sıhhi vaziyetini öne sürdüğü için hastaneye, heyet muayenesine gönderildi. Ondan sonra heyecan içinde neticeyi beklemeye başladı. Ve ben bu günlerde ömrümün en büyük münasebetsizliğini yaptım.

Hapishanenin hareketsizliği, vukuatsızlığı, yeknesaklığı içinde hayatın ufak hadiseleri bile o kadar ehemmiyet alır, o kadar büyür ki, mesela mahpusların bir köpeğinin ölmesi insan ruhları üzerinde, dışarda iken ancak bir yangının, bir zelzelenin yapabileceği tesiri bırakır. Bir akşam komşu koğuşa gitmek için gardiyanlardan izin istemek, açıktaki bir memurun devletten iş istemesi kadar mühim bir şeydir. Çok küçük başlayan bir vaka bile, her türlü meşguliyetten uzaklaştırılmış ve ufak bir odaya hapsedilmiş olan bu kafalarda yavaş yavaş büyür, bir ehemmiyet alır, hatta bir zaman için hayatın tek hedefi olur.

Sonra bir hapishaneden ötekine gönderilmek dışardan bakınca ehemmiyetsiz, hatta kelepçeli yolculuğun zorlukları düşünülünce, fena gibi görünürse de, bildik yerler, tanıdık muhitler hiçbir yerde hapishanede olduğu kadar şiddetle aranmaz. Görüşme günleri kapıya kimsesi gelmeyenler, mahkûmlar arasında en zavallı sayılırlar. Bunun için gurbet hapishanesine düşenler hep memleketlerine nakil için uğraşırlar.

Ben bunları o zaman bilmediğim, düşünmedi-

ğim için Cavit Bey'in bu nakil işine bu kadar ehemmiyet verişini gülünç buluyordum. Samsun da hapishane, burası da hapishaneydi. Bunun için ufak bir şaka yaparak hep beraber biraz gülmekte bir fenalık görmedim.

Cavit Bey'in, hastanedeki rapor işini, bir hafta kadar evvel tahliye edilmiş bir malmüdürü takip ediyordu. İki üç günde bir kapıya gelerek havadis verir, hakikatte bir hiçten ibaret olan bu havadisler Cavit Bey'i o gece uykudan mahrum ederdi.

Bir gün, akşamüstü bu malmüdürünün ağzından bir tezkere yazdım: "Vakit geç olduğu için sizi göremedim, sıhhatiniz yalnız naklinize değil, cezanızın teciline sebep olacak kadar sarsılmış görüldüğünden heyeti sıhhiye¹¹ tahliyeniz hakkında rapor yazıyor. Müteessir olmayınız. Çıktıktan sonra nasıl olsa kesbi afiyet¹² edersiniz!" dedim. Bu ufak kâğıdı o gün izinden gelen bir gardiyana vererek kendine gönderdim, kâğıdı dışarda malmüdüründen aldığı söylemesini de tembih ettim... Bu işten birkaç mahkûmun daha haberi vardı. Gardiyan gülererek tezkereyi aldı ve yukarı götürdü.

Nedense o anda Cavit Bey'in bu şakaya inanıvermesi ihtimalini düşündüm ve yaptığıma birdenbire pişman oldum...

Cavit Bey sahiden inandı. Yukarıdan kıs kıs gü-

---

¹¹ Sağlık kurulu.

¹² Sağlığını kazanma.

lerek inen mahkûmlardan biri, onun, elinde tezkere ile odadan odaya koştüğünü, herkese müjde verdiğini söyledi.

İçim cız dedi; ne yapacağımı bilemeyerek şaşır-
dım kaldım. Herkes katıla katıla gülüyordu. Ben
gitgide daha azaplı bir nedamet içine düşüyordum.
Nihayet işi düzeltmek için koşarak yukarı çıktım.
Tam merdiven başında kendisi ile karşılaştım. Beni
kolumdan tuttu, sesi titreyerek:

“Çıkıyorum!” dedi ve tezkereyi uzattı.

Aldım. Okuyormuş gibi yaptım. Sonra kaşlarımı
çatarak:

“Ama niçin seviniyorsunuz? Hasta olduğunuzu
yazıyor!” dedim.

Bu ehemmiyetsiz şey üzerinde durduğuma şaşı-
yormuş gibi yüzüme baktı:

“Bir kere çıkayım da, sonrası kolay. Ölsem ne
olur?” dedi. Benim sözlerimi dinlemeden, heyecan-
la, fakat gene o yavaş sesiyle anlatmaya devam etti:

“Ben zaten bunu dün akşam gördüm. Havza’da-
ki evde oturuyormuşuz, ablamın küçük bir oğlu
vardı, pek severdim, altı yaşında iken ölmüştü. O
geldi kolumdan tuttu: ‘Gel dayı bahçeye çıkalım!’
dedi. İşte bak... Çıkıyorum!”

Kolumu bıraktı, ufak adımlarla koşarak gitti.

Ona bu coşkunuğu, bu hudutsuz saadeti içinde
hakikati söyleyebilecek cesareti kendimde bulama-
dım.

Cavit Bey, bütün koğuşa, çıkınca nerelere gideceğini, nasıl iş tutacağını anlatıyordu. O zamana kadar hiç ağzına almadığı halde bu akşam birdenbire karısından ve çocuğundan bahsetmeye de başlamıştı. Oğlu için “Büyümüştür kerata...” diyor ve karısının ismini söylemeyerek sadece “bizimki” diyordu. Ve bu “bizimki”, bütün mülkiyetiyle “benimki!” demek istiyordu. Etrafındakilerin yüzündeki alayı fark etmeyecek kadar kendini hülyalarına kaptırmıştı...

Herkes yattıktan sonra da Cavit Bey’in sabahlara kadar Kuran okuduğunu; dualar ettiğini, hatta uzun uzun ağladığını ertesi sabah mahkûmlardan duydum.

Ömrümün en acı saatlerini yaşadım.

Öğleye doğru Cavit Bey işi sezer gibi oldu. Birkaç mahkûmun pek açık alayları onun kulağını bükmişti. Acı hakikatin tesiri, saadetindeki kadar büyük oldu. Yıldırım çarpmış gibi bahçedeki kütüklerden birinin dibine çöktü. Sonra kalktı, sarhoş gibi sallanarak yukarıya, odasına çıktı. Hiç kimse yanına gitmeye cesaret edemiyordu. Felaket, nedense, başkalarında olduğu zaman bile bizi yanından kaçırıyor.

Cavit Bey iki üç gün kendini toparlayamadı. Benim için:

“Ondan böyle şey beklemezdim!” dediğini haber aldım, fakat kendimde gidip özür dileyecek kuvveti bile bulamadım.

Bu hikâye burada biter: Fakat ben, bununla münasebeti olan başka bir vakayı da şuracığa koymaktan kendimi alamıyorum:

Rapor şakasından bir hafta kadar sonra hapisshane müdürlüğüne benim hakkımda bir kâğıt geldi:

“İstanbul müddeiumumiliğine teslim edilmek üzere candarmaya teslimi” deniliyordu.

Sevindim. İstanbul ne kadar olsa daha alışkın olduğum bir yerdi. Arkadaşlarım çoktu. Gelenim, gidenim fazla olurdu. Gerçi Konya’da da yalnız değildim, fakat bu nakil bir değişiklikti ve bana fena gelmedi. Hemen eşyalarımı topladım. Kitaplarımı bir sandığa yerleştirdim, vakit geç olduğu için herhalde yarın gidecektim. O akşam koğuş koğuş dolaşarak tanıdıklara, tanımadıklara: “Hoşça kalın, Allah kurtarsın!..” dedim. Cavit Bey’in odasına gittiğim zaman o hemen yerinden kalktı ve yanıma gelerek elimi sıktı, hiçbir şey olmamış gibi konuşmaya başladı. Dargın ayrılmak istememişti. Bir müddet beraber oturduk. Kendisi İstanbul Hapishanesi’nden buraya geldiği için oradaki bazı nüfuzlu mahpuslara tavsiyeler yazdı, biraz serbest olmak, rahat edebilmek için lazım olan hususi mahlumatı verdi.

Ertesi gün akşama doğru candarmalar nizamiye kapısına geldiler. Ben kitap sandığımı evvelce yollamıştım. Kolumda paltomla bahçedeki mahpusların arasından geçtim. Fakirler yavaşça yanıma sokularak beş on kuruş istiyorlardı. Hepsine biraz bir

şey uzattım. Ancak tahliye edilenlerin yaptıkları bu cömertlik bana onlarınkine benzer tatlı bir zevk veriyordu. En sonra Cavit Bey'i gördüm. Tekrar elimi sıktı ve ben ona da iki lira verdim... Tahliye edilen mahkûmların birçoğu gibi... Fakat ben tahliye edilmiyordum. Ve trene bindikten sonra candarmanın elindeki sevk kâğıdına bakınca gördüm ki, İstanbul müddeiumumiliğine, Sinop Hapishanesi'ne gönderilmek üzere teslim edilecektim. Bunu okuyunca çöker gibi oldum. Bir deniz kenarında yapıalnız duran bir hapishane gözlerimde canlandı ve içinde bir tek bile tanıdığım olmayan o yalı şehrini düşündüm... "Gurbet hapishanesi!" dedim...

Zorlukları, azapları anlatmakla tükenmeyecek bir yolculuktan sonra Sinop'a geldim... Hapishane ve şehir o kadar fena görünmedi bana... Mahpus her şeye çabuk alışır, mahpus kalender olur...

Fakat geldiğimden on gün kadar sonra Konya'dan aldığım bir mektup beni hem güldürdü, hem de uzun uzun düşüncelere daldırdı.

Mektup Cavit Bey'dendi. İstanbul'a değil Sinop'a gönderildiğimi öğrenince bütün arkadaşların çok üzüldüklerini söylüyor ve şöyle devam ediyordu:

"Kardeşim, size yaptığım büyük fenalığı vicdanıma mazur gösterebilmek için beni affettiğinizi söylemeniz lazım. Size karşı olan hatam büyüktür. Bir müddet için hiddetime yenilmiş, bana yaptığınız o şakadan sonra geceleyin temiz kalple Allah'a dua ederek: 'O da bana yaptığı gibi bir şeye uğ-

rasın!..' demiştim. Duamın bu kadar çabuk kabul edileceği ve size bu kadar ağır dokunacağı aklıma gelemezdi... Yaptığım bu kötülüğü bana bağışlayınız!..”

1935

DUVAR

Uzun zamanlar deniz kenarında ve surlar içindeki bir hapishanede kaldım. Kalın duvarlara vuran suların sesi taş odalarda çınlar ve uzak yolculuklara çağırırdı. Tüylere sular damlayarak surların arkasından yükseliveren deniz kuşları demir parmaklıklara hayretle gözlerini kırparak bakarlar ve hemen uzaklaşırlardı.

Bir mahpusu dünya ile hiç alakası olmayan bir zindana kapamak ona en büyük iyiliği yapmaktır. Onu en çok yere vuran şey, hürriyetin elle tutulacak kadar yakınında bulunmak, aynı zamanda ondan ne kadar uzak olduğunu bilmektir. On adım ötede en büyük hürriyetlere götüren denizi dinlemek ve sonra aradaki kalın kale duvarlarına gözleri dikip bakmaya, denizi yalnız muhayyilede görmeye mecbur kalmak az azap mıdır? Bahçede insanın ayakucuna inerek ekmek kırıntılarını toplayan ve aynı hürriyetsiz topraklarda sağa sola adım atan bir kuşun bir kanat vuruşuyla bu duvarları aşarak serbestliklerle kucaklaşmaya gittiğini görmektense, nefes almaktan başka hürriyeti hatırlatacak hiç-

bir şey bulunmayan bir yerde kapanmak daha iyi değil midir?

Fakat benim kaldığım hapisanede her şey, her ses, hürriyeti gözlerin önüne kadar getirmek, sonra birdenbire çekip götürmek için yapılmış gibiydi. Surların üstünde büyüyen ufak ağaçlar, yosunlu taşlardan aşağı sarkan sarı çiçekler bir bahar havası içinde eli kolu bağlı olmanın bütün acılarını içime dökerdi. Uçsuz bucaksız gökte bir kuğu gibi ağır ağır yüzen küçük beyaz bulutlar benden bir tek teselli: unutmayı alırlardı.

Ve burada konuşulan şeyler hep eskiye, dışarıya ait şeylerdi. Sanki hiç kimse buraya girdikten sonra yaşamıyor, yahut hafızası bunu zapt etmiyordu. Buradaki hayattan bahsetmek lazım gelince de o kadar isteksiz anlatılırdı ki, insanda, söyleyene azap veren bu şeyleri susturmak arzusu uyanırdı.

Yalnız kır saçlı bir mahpus bana hapishaneye ilk geldiği senelere ait bir vaka anlattı. Belki bunu ona sıkılmadan anlattıran, içeriden ziyade dışarıya ait olmasıydı. Bu, yarı kalmış bir firar hikâyesiydi.

Yalnız daha evvel hapishanenin duvarlarından bahsedelim:

Avlunun dört tarafını çeviren surlar kara tarafında kalın ve birbiri arkasına birkaç tane idiler. Bir zamanlar burası şehrin iç sarayı imiş ve şimdi sarı yüzlü, sakallı ve dünyadan uzak zavallıların dolaştığı bu bahçede asırlarca önce genç cariyeler, belki

aynı hürriyet aşkıyla gözlerini yukarı çevirip denizi dinleyerek, dolaşırlarmış. Bu kalın surlar onları hem yabancı gözlerden, hem de düşmandan korumak için yapılmış.

Şimdi yer yer çöken ve üzerlerinde biten bin türlü ot altında taşları görünmez olan bu duvarların garp köşesindeki kısmının yıkıtılmasına başlanmıştı. Buraya yeni münferit daireler¹³ yaptırılacağı söyleniyordu.

Bir gün yukarıda söylediğim kır saçlı mahpusla birlikte bu yıkıtılan duvarı seyrediyor, kazmayı vurdukça parça parça aşağı dökülen harçlara bakıyorduk. Sekiz metre kadar geniş olan surun yıkıtılması epey uzun sürüyordu ve dış bahçenin bu tarafına gelmelerine müsaade olunan emniyetli yahut eski mahpuslar, uzun seneler içinde pek bol olarak görülmeyen bu -eğlenceyi- sabahtan akşama kadar oturup seyrediyorlardı.

Duvar yarı yarıya yıkılmıştı ki, benim yanımda sesini çıkarmadan duran kır saçlı mahpus yavaşça kulağıma eğildi:

“Bir zamanlar ben bu duvardan kaçacaktım!” dedi.

Merakla yüzüne baktım. O, bahçenin bir kenarındaki kuru ayva ağacına doğru yürüdü. Yan yana çömeldik, gözlerini parça parça aşağı düşen duvardan ayırmadan anlattı:

---

¹³ Hapishanede tek kişilik hücre.

“Dokuz sene evvel, yeni hapse düştüğümün birinci senesinde bu duvarların dibinde ahşap dükkânlar vardı. Bazı mahpuslar orada marangozluk, oymacılık, kuyumculuk yapar ve çıkardıkları işleri dışarıdaki komisyonculara vererek limana gelen vapurlarda sattırırlardı. Biz de, cürüm arkadaşım-la birlikte, evimizden beş on kuruş getirterek şu şimdi yıkılan duvarın önündeki bir dükkânda çalışmaya başladık. Sessiz insanlar olduğumuz için müdür bizi koruyordu. Biz de karımızdan ona üç beş kuruş ayırıyorduk. Fakat ne bu iş, ne de kazanç bize dışarısını unutturamıyordu. Düşün! İkimiz de yirmi iki yaşındaydık. Dışarıda ele avuca sığar şey değildik. Bir, orospu kadın yüzünden vukuat yapıp içeri düştüğümüz zaman, burada birkaç günden fazla kalacağımızı aklımız kesmiyordu. Fakat cezamız tasdik olup on beş sene yüklendikten sonra aklımız başımıza geldi. Daha doğrusu aklımız başımızdan gitti. Ama ne yaparsın? Dört taraf dört duvar. Belki af çıkar; cezasını sonuna kadar yatan kaç kişi var ki?.. diye kendimizi avutmaya çalıştık.

Bir gün dükkânın bir köşesinde tutkal kaynatıyorduk. Çanağın altına sürdüğüm odun, duvarın taşına çarptı. Bana, taş yerinden oynar gibi geldi. Hemen ateşi ve çanağı oradan kaldırdım, taşın soğumasını beklemeden yapıştım. Azıcık kireç döküldükten sonra, koca bir tepsi ekmeği kadar büyük olan taş yere düştü. Eğilerek içeri baktım. Gözlerime inanamayacaktım: Uzakta, ta ileride dar bir ışık görünüyordu. Hemen arkadaşımı çağırdım. O da

yere yatarak bakmaya başladı. Sonra bana dönüp:

‘Bu delikten dışarı çıkmak zor olmasa gerek, he-men kaçalım!’ dedi.

Ben kendisine ‘düşünelim’ diye cevap verdim. Acemilik etmeye gelmezdi. Akşama kadar iş görmedik, bir içeri, bir dışarı dolaştık.

Bazı geceler, iş çok olursa, gardiyana beş on kuruş vererek dükkânda kalmak mümkündü. Gardiyan, koğuş yoklamasında bizi mevcut gösterirdi. O akşam düdük çalıp herkes koğuşlarına giderken Arap gardiyanın eline bir yirmi beş kuruşlukla bir tutam esrar sıkıştırdık. O da: ‘Hapishaneden banker olup çıkacaksınız ellalem!’ diye yarenlik ederek gitti. Gece oluncaya kadar ceviz takozlarını keserle yontup sözümona sedefli nalın yaparak vakit geçirdik.

Yatsıdan sonra lambayı köşeye çekerek taşı oradan aldım, arkadaş pencereden nöbetçi gardiyanı gözlüyordu. Kafir Arap her sefer esrarı çekince bir köşede uyur kalırdı ama, bu sefer domuzuna dolaşacağı tutmuştu. Ben delikten içeri süzüldüm. Gözüm öbür baştaki delikteydi. Ay ışığı olmadığı için orası şimdi koyu yeşil bir fener gibi parlıyordu. Biraz daha sürünerek ilerledim. Sırtım taşlara dokunuyor, enseme kireçler dökülüyordu. İki adam boyu kadar gittikten sonra birden ferahladım. Elimle iki yanımı, üstümü yoklayınca geniş bir yerde olduğumu anladım, yine yoklaya yoklaya doğruldum.

Burası üç adım eninde, üç adım boyunda bir yerdi. Başımı eğerek ayakta durabiliyordum. Duvara dayanarak solumaya başladım. Sürünürken oldukça yorulmuştum. Böylece biraz bekledikten sonra dükkân tarafında bir patırtı oldu ve delik karardı. Önce korktum, sonra baktım bizim oğlan geliyor. Sanki bu yerin dibindeki delikte bizi duyacaklarmış gibi, yavaş sesle:

‘Arap gardiyan uyudu mu ki?’ diye sordum. Yatığı yerde ilerlemeye çalışarak: ‘Öyle olmalı, yarım saatten beri dolaşmaz oldu!’ dedi. O benden daha zor sürünebiliyordu. Nihayet benim durduğum yere geldi, hemen:

‘Burası ne biçim yer?’ diye sordu. Sonra ellerini duvarda gezdirerek söylendi:

‘Vıyy, her yanlar da yaş!’

Elimle onu aradım, parmaklarıma meşin bir torba dokundu. O zaman ne diye zor zoruna sürüklenemediğini anladım. Gündüzün acele ile bu torbayı bulmuş, belli etmemek için yalnız kendi tayınlarımızı içine koyarak saklamıştık. Belki bir gün, iki gün insan yüzü göremeyecektik...

Ben bunu unutmuştum bile, arkadaş unutmuş ve beraber getirmiş. O da biraz dinlendikten sonra: ‘Haydi bakalım dayan!’ dedim. Bu sefer o öne düşerek şimdi daha yakına gelen deliğe doğru ilerlemeye başladı. Ben de yere uzanarak arkasından gitmeye hazırlandım. Önümdeki, birden-

bire durdu: 'Buradan geçilmez!' dedi. Başu deliğe yaklaştığı için, dışarıda, kalenin üstünde dolaşan candarmanın duymasından korkuyor ve yavaş konuşuyorduk. Sonra, sesi taşların ve kendi elbiselelerinin arasında boğulmaktaydı. Ben kalktım; o geri geri sürünerek geldi.

'Delik birdenbire darlaştı. Bir taş var, onu söktürmek lazım. Ondan sonrası yine ferah!' dedi.

O sıkıntılı yolu bir daha geçerek dükkâna döndüm. Bahçeyi bir güzel dinledim: Ne ayak sesi, ne de Arap'ın öksürüğü duyulmuyordu. Lambayı biraz açtım. Sandığın içinden bir keski ile bir çekiç alarak geri döndüm.

Ondan sonra sıra ile deliğe girip çalışmaya başladık. Ses çıkarmamak için çekici hiç kullanmıyor, yalnız keski ile taşın etrafındaki harçları dökmeye, taşı oynatmaya çabalıyorduk. Bizi dışarı atacak olan deliğe yarım adım bile yoktu. 'Bir şu taş düşse!' diyordum.

Gözüm karanlığa alıştığı için dışarısını seçebiliyordum. Karşımda öteki surun taşları vardı. Fakat bu surlar pek harap olduğu için aralarından geçmek kolaydı. Kasabadaki oğlanlar bile kuzularını alıp burada yayarlardı. Bu vakadan sonra hepsini tamir ettirdiler.

Böylece her birimiz üç dört kere girip çıktık. En son ben girmiştım. Yarım saat kadar uğraştıktan sonra taş, bir sürü sıva ile beraber, önüme yuvar-

lanıverdi. Sevincimden deli gibi oldum. Arkada sesleri duyan arkadaşım da sabırsızlanıyordu. Ellerimle sınımsıkı sarılarak taşı geri geri getirdim. Onu bir kenara iter itmez deliğe doğru atıldım.

Fakat ben bu işle uğraşırken hiç dışarı doğru göz atmamıştım; deliğe yaklaşınca ne bakayım: Şafak sökmüş bile.

Başımı yavaşça uzattım ve elli adım kadar ötedeki kalede nöbetçi candarmanın gölgesini gördüm.

Tere gömülüvermişim. Ağır ağır geriye döndüm ve: 'Yazık, kaçamayız!..' dedim.

Arkadaşım evvela güldü ve deliğe kendisi girdi. Fakat biraz sonra o da geldi. Karşı karşıya durduk, artık gözlerimiz birbirimizi seçiyordu.

'Bu akşam geçti, başka bir akşam inşallah!' dedim.

Fakat bu kadar yaklaştıktan, hatta serbestliğin içine böyle başını uzatıp baktıktan sonra insana geri dönmek pek zor geliyor. Arkadaş başını salladı:

'Başka akşamı falan yok, bu akşam gideriz!' dedi.

'Artık bu akşam kalmadı, bugün diye konuş!' 'Peki, bugün gideriz!'

İlkönce ben de geri dönmeyi ister değildim, fakat bunun lazım olduğunu ona anlatırken onu değil kendimi kandırdım. En sonunda sözlerime o kadar inanmış ve kendimi o kadar korkutmuşum

ki: ‘Sen istersen git, ben kalırım, candarma kurşunuyla geberecek halim yok!’ diye bağırdım, hızla geriye dönüp dükkâna doğru sürünmeye başladım. O arkamdan bağırdı:

‘Ülen gitme! Candarmanın gözünü avlar, daha ortalık adamakıllı aydınlanmadan otların arasına sine sine gideriz!’ dedi.

Fakat benim yüreğim, kör olası bir korku, bir can korkusu ile öyle yaman atmaya başlamıştı ki, üstümü başımı yırtta yırtta kendimi dükkâna zor fırlattım ve taşı eski yerine kapatarak sabahı ve koğuşların açılmasını bekledim.

O gün kuşluk vakti iş meydana çıktı. Gardiyanlar, candarmalar dükkâna doluverdiler. Ben yarı korkudan, yarı şaşkınlıktan aptala dönmüştüm. Taşı çektiler, delik meydana çıktı. Eğilip bakınca öbür baştaki delik, bu sefer kocaman olarak görünüyordu. Yol bomboştu... Bir candarma mavzerini uzatarak iki sıkı attı. Kurşunların karşı surlara vurdukları duyuldu. Hemen bütün dükkânları boşalttılar. Duvarlar muayene edildi, bizim arkadaşın kaçtığı delik iki yandan ördürüldü ve bir daha böyle dükkân açmak falan yasak edildi.

Ben çok dayak yemedim. Kendim kaçmadığım için hapisane müdürü, karakol kumandanı, hatta müddeiumumi halime acıdılar. Fakat keşke dayaktan öldürselerdi!..”

Kır saçlı mahpus bir müddet sustu. Yarı kapalı

gözleri bir hayali kovalıyor gibiydi. Başını bana çevirmeden, küfrediyormuş gibi keskin keskin:

“Ah... ne enayilik ettim!” dedi, “Ne enayilik ettim! Bir candarma kurşunu on beş seneden daha mı kötü sanki? Bir korku yüzünden gençliğimi yok ettim.”

“Hâlbuki o... kim bilir şimdi nerelerdedir? Bir daha buralarda görünmedi. Herhalde uzak bir memlekette, kendisini tanımayanlar arasında yerleşti, akıllı uslu adam oldu... Belki çoluk çocuğa da karışmıştır. İstesem ben de onunla beraber olabilirdim. Fakat bir dakikalık korku... O kahrolası korku...”

Çenesinin adaleleri gerilmişti. Hayatımda kendisini bu kadar istihkar eden, kendisine bu kadar kızan insan görmedim; her gün üst üste yığılarak müthiş bir kin halini alan bu nefret dudaklarından çıkarak bir tükürük halinde kendi korkaklığının yüzüne fırlatılıyordu.

Karşıda ameleler duvarı iyice alçaltmışlardı, ikimiz de ayağa kalkarak o tarafa yürüdük. Tam bu sırada gürlütle birkaç taşın yuvarlandığı duyuldu.

Ameleler geri fırladılar. Yanımdaki gülümsemeye çalışarak: “O benim söylediğim boşluğa geldiler galiba, duvarın tam orta yerindeki boşluğa... Ben o zamandan beri çok düşündüm, ama bunun ne diye yapıldığını bulamadım. Kim bilir, eski zamanlarda burada duvar içinde yollar, kapılar mı vardı?” dedi.

Ameleler bu sefer taşların düştüğü deliğe yaklaşmışlar, içeri doğru bakıyorlardı. Birkaç taşı daha ellerine alıp bir kenara koyduktan sonra birdenbire, yüzlerinde elle tutulabilecek bir dehşet ifadesiyle, doğruldular...

Etrafta bulunanlar ve bunların arasında kır saçlı mahpusla ben, o tarafa yürüdük; artık bir metreye kadar inmiş olan duvara tırmanarak deliğe yaklaştık. Herkes halka olmuş, ses çıkarmadan, aşağı bakıyordu. Bunları aralayarak biz de sokulduk ve gözlerimizi oraya çevirdik...

Elime birisinin yapıştığını, sımsıkı tuttuğunu ve sinirli sinirli titrediğini hissettim.

Orada, binlerce seneden beri güneş görmemiş olan rutubetli taşların üstünde bembeyaz bir insan iskeleti uzanıyordu.

Çoğu birbirinden ayrılmış olan kemiklerin ayak ucunda bir çift eski kundura, yanı başında meşin bir torba vardı.

Başımı kaldırarak yanımdakine baktım. O hala elimi tutuyor ve sinirli sinirli sıkmakta devam ediyordu.

Yüzü sapsarıydı ve bu yüzde, henüz ölümden kurtulanlarda görülen şaşkın bir hayata sarılış vardı...

1936

PAZARCI

Tekaüt olduktan sonra karısının memleketi olan Ege Denizi kıyılarındaki bu kasabada ufak bir dükân açıp tuhafiyecilik yapmak istedi. Pek becerikli idi. Balkan Harbi'nde yaralandıktan sonra da bir kere istifa ederek askerlikten ayrılmış, Üsküdar'da Uncular Sokağı'nda ufak bir yağ ve sabun dükkânı açmıştı. O zaman üç ayda işini o kadar ilerletti ki, karşı sırada daha büyük bir mağaza tutarak oraya taşındı. Fakat seferberlik çıkınca işler karıştı, tekrar askere istediler. Bir hastalık bahane ederek gitmemenin imkânını bulmak üzere idi; karısı tutturdu, "İlle beli kılıçlı zabıt isterim, ben yağcı karısı olayım diye sana varmadım!" dedi. O da sesini çıkarmadı. On sene, Çanakkale'den Afyonkarahisar'a kadar birçok yerlerde, cephe gerisi hizmetinde olsa bile, epeyce yıprandı. Bu sefer tekaüt olduğu zaman saçları adamakıllı beyazlanmıştı.

Elindeki birkaç yüz lira ile açtığı tuhafiyeci dükânı ilk zamanlar oldukça iyi işliyor, yani kendisini, karısını ve iki çocuğunu geçindiriyordu. Mahalle arasında ufak bir meydana bakan ve adı tuhafiyeci dükkânı olmasına rağmen içinde kınadan gazyağı-

na, çorap ipliğinden defter ve kaleme kadar her şey bulunan bu basık yerin önü, akşamları, topukları aşınmış takunyalı ve saçları otuz örgülü kızlarla, elinde bir gaz şişesiyle bekleyen ve birbiriyle kavga eden yalınayak oğlan çocuklarıyla dolardı. Yüzer paralık, beşer kuruşluk alışverişlerini ettikten sonra yollarda yarım saat eğlenerek evlerine giden bu çocukların akını bitince, dükkânın önüne iskemlesini atar, çeşmeden dönen ve testiye taktıkları kollarının mukabil tarafına 45 derecelik bir zaviye¹⁴ ile meyleden biraz daha büyük çocukları ve camiye akşam namazına giden ihtiyarları seyrederdi. Bu mahallede oturan bir iki memur, geçerken onunla birkaç laf atarlar ve o, dükkânını kapayarak bunların en sonucusuyla beraber evine yollarırdı.

Fakat çocukları yavaş yavaş büyümeye başlamışlardı ve basık tavanlı dükkânın kazancı onları biraz güç geçindiriyordu. Mesela iki seneden beri kendi sırtına bir elbise yaptıramamış, yüzbaşılığından kalma üniformalarını bozduarak giymişti. Gene bozduarak ilk mektebin son sınıfına giden oğluna palto yaptırdığı kurşuni pelerinini, bir zamanlar, ağarmamış saçlarının altında ve dik omuzlarında dalgalanır gibi kıvrılan bu şimdi havı dökülmüş kumaşı, sıska oğlunun sırtında gördükçe gözleri yaşarır gibi oluyordu. Balkan Harbi'nden sonra ticarete atılan o eski ve becerikli adam bu değilmiş gibi, vaziyeti bozuldukça çekingen ve şaşkın bir hal alıyordu.

---

¹⁴ Açıl.

Nihayet kirayı da veremeyerek dükkânı kapattı. İçindekileri eve taşıdı, sonra iki gaz sandığı alarak pazarcılığa başladı. Kasabaya birer saat uzaklıkta iki ufak kasabacık daha vardı; birinde salı, birinde perşembe günleri pazar kurulurdu. Kendi kasabalarının pazarı da cumartesi idi. Haftanın bu üç gününde dükkândan kalan ufak tefek mallara, şube reisliği yaptığı zamanlar yanında yazıcı olarak bulunmuş olan ve buranın büyükçe tüccarlarından sayılan bir gençten veresiye aldığı şeyleri de katarak bir köşede ufak bir sergi açıyor; heybelerini bir kenara bırakan ve çekişe çekişe pazarlık eden köylü kadınlara hafif ve hala tatlı sesiyle beğendirmeye çalışarak, makara, sakız, düğme, gelin teli satıyordu. Öbür kasabalara gitmek için, yalnız o günlere mahsus olarak kiraladığı bir eşeğe, içerisine bütün o çorap kutularını, iplik çilelerini, kına torbalarını doldurduğu iki gaz sandığını yükler, güneş doğmadan yola çıkarak erkenden, pazarı olan kasabaya varırdı. Orada kendisine pek hürmet eden bir helvacıdan genişçe bir kapı kanadı alarak kaldırımına yatırır, kapının dışarıda boşta kalan kısmını taşlarla besler, sonra onun üzerine çeşit çeşit kutuları açardı. Kışın yağmur bastırıp bunları yarı ıslak toplayarak bir dükkâna sığındığı, yazın göğsü bağlı açık, ak saçları ter içinde, yanı başında bir kâğıtta duran kirazlardan ağzına birkaç tane atıp serinlemeye çalıştığı olurdu.

Akşama doğru köylüler “aksata”yı¹⁵ bitirip eşek-

¹⁵ Alışveriş.

lerini öne katarak yola düzüldükleri ve güneş fersiz ve eğri ışıklarıyla gözleri kamaştırır olduğu zaman, o, yarı kapalı gözlerle en tatlı meşguliyetine; hatıralarıyla oynamaya başladılar. O zaman ta mektep sıralarından, Harbiye'nin arka duvarından atlayıp kaçarak Beyoğlu'nda çapkınlık etmekten başlayan ve Anadolu ve Rumeli'nin küçüklü büyüklü birçok şehirlerinde, köylerinde dopdolu geçirilen bir hayat, gözlerinin önünde inanılmayacak kadar canlı bir resmi geçit yapardı.

Halinden şikâyetçi olan ve bulunduğu vaziyete asla alışamayan bütün insanlarda olduğu gibi onun da muhayyilesi, kendisini bile şaşırtan bir mükemmellekle işliyordu. Kafasının içinde, kâh Arnavutluk'ta sarp bir kayanın üzerindeki kaleden bulanık vadinin görünüşü; kâh Yalvaç'ta nişanlanıp sonra dedikodu yüzünden ayrıldığı ve bu yüzden uzun zaman içkiye vurduğu tüfekçi ustasının kızı; kâh İstanbul'un o zamanki levantenlere mahsus eğlence yerlerinden birinde Rum kızları ve kendisi gibi izinli arkadaşlarla geçirdiği bir âlem; kâh bir azgın yağız at; bir muharebe meydanı; hulasa elli senelik ömrünün her safhasından, bazan pek ehemmiyetsiz, bazan hayatının gidişini değiştirmiş bir parça diriliyor, hem de dün olmuş gibi canlı, vuzuh içinde ve tesirli olarak yeniden yaşıyordu.

Eşeğini önüne katıp, alışverişin bıraktığı on beş yirmi lirayı cebine atarak sarp ve büyük bir tabiatın bütün güzelliğini toplayan yollardan kendi kasabasına dönerken bile, bu hatıralardan ayrılmazdı. O

kadar bugünden uzak, o kadar eski hayatının içinde yaşıyordu. Yanı başında onunla beraber eşeklerini önlerine katan ve harıl harıl alışveriş lafı eden Alanyalılar, önünde yırtık pabuçlarını sürüye sürüye giden ve toplayabildikleri sadakaları torbalarına doldurup sırtlarına vuran profesyonel dilenciler, daha birçok köylüler, nane yağcılar, bir yaylı araba ile geçen manifaturacılar, ortalığı toza bulan bir otomobille yoldakileri iki yana fırlatan zeytinyağı fabrikatörleri ona, tanımadığı, yeryüzünde bulunduğunu bile bilmediği bir memleketin adamları gibi yabancı, uzak, sis içinde görünüyorlardı.

Bir gün, bir vaka onu bugünden alarak eski hayatının ta ortasına; bütün romantikliği ve acayıplığı ile muhayyilesinin dünyasına götürdü. Böylece hayatının son ve güzel hadisesini yaşadı, fakat bu, aynı zamanda onun her şeyinin sonu oldu:

Gene böyle grup halinde pazardan dönerlerken, dar bir boğazda, fundalıkların arasından üç silahlı göründü. Etrafındakilerin şiddetli korku nöbetleri geçirdiklerinin, telaşla kaçacak yer aradıklarının farkına bile varmayan eski zabıt, "Soyunun!" diye bağırarak boğukça bir sesle kendine geldi. Derhal eli ceketinin iç cebine gitti. Pazardaki alışverişin bıraktığı yirmi iki lira burada idi ve bu bütün sermayesinin yarısından fazlasıydı.

Birkaç haftadan beri ağızlarında, karı meselesi yüzünden dağa çıkan ve birkaç köy basan bir eşkiyanın lafı dolaşıyordu; fakat bu sıkı zamanlarda

onun böyle yol kesecek kadar ileri gideceği, her şeyden kuşkulanan Aksekili aktarların bile aklına gelmemiştii. Üzerlerine dikilen silahların karşısında herkes süratle soyunuyor ve çeşit çeşit elbiseli adamların yerinde beyaz çamaşırli ve titreşen şekiller kalıyordu. Eşkıyalardan biri uzakta ve silahı elinde bekledi, öteki ikisi yolcuların yanına gelerek yerdeki elbiseleri karıştırdılar, bütün paraları ve saatleri aldıktan ve elbiselerden de kendilerine üç takım seçtikten sonra, bir köşeye birikmiş bekleyen pazarcıların yanına giderek ağızlarının içini, avuçlarını muayene ettiler ve parmaklarından gümüş yüzükleri söküp aldılar.

Akşamın alacakaranlığında, ağaçların yukarıdan doğru gelen uğultusuyla derenin aşağıdan gelen şarılısı arasında bu beyazlar yığını ve onların arasında, çamaşırlarından daha beyaz kalmış kolları ve seyrek beyaz saçlarıyla eski zabıt hiç de gülünç olmayan bir manzara idi. Dudaklarının kenarı acı acı bükülmüştü, kah eşkıyaların karıştırdıkları gaz sandıklarının altında öteye beriye dönen eşeğe, kah gözleri patlayacakmış gibi dışarı fırlayan Alan-yalı manifaturacıya bakıyordu.

Eşkıyalar işlerini bitirdikten sonra bunlara üstlelerini giymelerini söylediler. Ondan sonra silahlarını doğrultarak: "Hadi bakalım, marş!" diye bağıldılar. Herkes ağır ağır ve adeta ayakları gitmek istemeyecek yürüyordu. Geride durup bekleyen eşkıyanın: çete başının önünden geçerken hepsi korkudan önlerine bakıyorlardı. Kafilenin en sonunda giden

eski zabıt başını kaldırarak orada, yarı adam boyu yüksekliğinde bir taşın üstünde silahına dayanmış duran adama uzun uzun baktı, merakla baktı ve sonra gözlerini ileri çevirerek yürümeye başladı. Fakat eşkıya birdenbire bulunduğu taştan atlayıp onu kolundan yakaladı, kendine çevirerek, gitgide koyulaşan akşamın içinde hayretle baştan aşağı süzdü. Sonra, elleri yanına çekilmiş, gözleri hüzün içinde: “Beni tanımadın mı bey?” dedi. O baktı, bu zayıf, sinirli, kırmızımtırak gözlü yüze dikkatle baktı, sonra omuzundan tutarak yavaş sesle: “Tanıdım, sen şey değil misin?” dedi ve onun ismini söyledi. Bu karşısındaki, kendisi bir zamanlar Çanakkale’de divanıharp azası iken, askerden kaçan, sonra bir gece yarısı kapıya gelip: “Aman bey, beni kurşuna dizdirme, ben teslim olacağım!” diye yalvaran bu taraflı bir neferdı. O zaman divanıharpte onu kurtarmış, sonra da bir ay kadar yanına emirber almıştı. Namuslu bir çocuk olduğu halde çok sinirli ve ataktı. Ufak bir laf için arkadaşları ile boğaz boğaza girerdi. Bu yüzden yanında fazla alıkoymayarak karargâha göndermiş ve o zamandan beri bir daha adını bile duymamıştı. Öteki hemen arkadaşlarını çağırarak eski zabıtı onlara tanıttı, elini öptü. Aldıkları parasını geriye verdikten sonra, onun birkaç misli daha da para verdiler. Eski neferin: “Vah beyim, siz bu hallere mi geldiniz!” derken gözleri yaşarıyor gibiydi. Kendisinden bahsederken: “Ne yapalım beyim, bir namus meselesi yüzünden başımıza bu işler geldi. Eh, aç

da durulmuyor, Allah taksiratımızı affetsin!" dedi. Zabiti en çok sarsan şey, eski neferinin tavırları idi. Hiçbir zaman kendisine karşı eski muamelesini değiştirmiyor, elleri yanında, adeta bir iş buyurmasını bekliyordu. Öteki iki kişi de biraz geride ve elleri göbeklerinde bekliyorlardı. Biraz daha konuştuk-tan sonra: "Hadi beyim, geç kaldım, bizi gönülden çıkarma duanı bekleriz!" diyerek onu gönderdiler.

Eski zabıt, ormanın yukarisından gelen uğultusu ile derenin aşağıdan gelen şarıltısı arasında, gözleri karşı yandan doğru çıkan ayın ilk ışıklarında, ağır ağır yürüyordu. İçerisi bu dereden çok daha büyük birtakım nehirlerle dolup boşalıyor, kah gülüyor, kah gözleri yaşarıyordu.

Fakat kasabaya gelenler hemen meseleyi karakola haber vermişlerdi. İçlerinden biri bunun ge-riye kalıp eşkıyalarla uzun boylu görüştüğünü de saklanıp seyretmiş ve candarmalara bildirmişti. şehre girerken yakalayıp ifadesini almaya götürdüler. Üzeri arandığı zaman çıkan paralar ve biraz perişan gözleri, şüpheleri büsbütün arttırdı. Eşkıyalarla sözlü olduğu, onlara habercilik ettiği iddiasıyla tevkif edildi. Tahkikat ilerleyince meselenin meydana çıkacağı muhakkaktı; fakat buna vakit kalmadan o, tevkifinin yirminci günü, ömrünün o belki en geniş günürtü kovalayan bu dar günlere tahammül edemeyerek hapishanede öldü.

1935

APARTMAN

Siri damın üzerinde, keskin bir koku dağıtan yaş tahtalara keseri vuruyor, bir taraftan da batıya doğru inmeye başlayan güneşi gözlüyordu. Ağustosun sonuna yaklaştıkları için mal sahibi çatının çabuk örtülmesini istemişti. Yağmurlar başlar diye korkuyordu. Bunun için sekiz kişi iki gündür hep çatıda uğraşıyorlardı.

Öğleyin şöyle on dakika dinlenip biraz ekmekle yarım karpuz yemiş, hemen işe başlamıştı. Böyle yüksekte (apartman beş katlı idi) ve yarı yatmış, yarı ayakta durarak yaş tahtalara abanmak ve mütemadiyen başının üst tarafında keser sallamak insana sersemlik, hatta baş dönmesine benzer bir şey veriyordu.

Bir akşam olsa, bir eve gitse, bir arka üstü yatsa ve karısı ile küçük kızına şöyle göğsünü kabarta kabarta bir bağırıp çağırsa!..

Mal sahibi karşı apartmanda oturuyordu (orası da kendi malı idi). Onun için burada bağırarak değil, hızlı bile konuşamıyorlardı. Herif bazan pencereyi açıp göbeğini kenara dayayarak saatlerce

baktığı ve ara sıra: “Orasını iyi kapat!” yahut: “Lakırdıyı bırakalım!” diye emirler verdiği için işçilere, o olmadığı zaman da devam eden bir çekingencek gelmişti. Sessiz sessiz çalışıyorlardı.

Birdenbire irkildi. Etrafına bakınırken ilerideki sokak başında küçük bir küfecinin iki kat olmuş geldiğini gördü. İçi, safrası kabarmış gibi, allak bulak oldu. Eliyle yarı çivilenmiş tahtalardan birine yapıştı, aşıya doğru dikkatle bakmaya başladı.

Küfeye yükletilen eşyanın altında, ayakları sokağın bozuk taşlarına yapışmış gibi adımlar atarak ilerlemeye çalışan küçük hamal kendi oğlu idi.

Bir gün iş bulup on gün bulamadığı sıralarda, onu, zaten sebebini anlamadan iş olsun diye gönderdiği mektepten almış, bir daha göndermemiştir.

Bir karısı ve bu oğlundan başka iki de kız çocuğu vardı. Ayın en çok on gününde aldığı en çok altmışar kuruşla bunları doyuramıyordu. Küçük oğlan ufaktan çalışmaya başlamalıydı.

Ucuzca bir eski küfe aldıktan sonra onu pazarlara gönderdi ve çocuk gününe göre yirmi yirmi beş kuruşa kadar kazanıp getirmeye başladı. Büyüdükçe belki beş on kuruş daha fazla da çıkarabilirdi.

Fakat bu sefer fena yüklemişlerdi. Alnına güneş vurdukça terlerin parıldadığını o buradan görebiliyordu. Çocuğun yanında giden uşak kılıklı bir adam ara sıra ona durup bir şeyler söylüyor, galiba: “Yürüsene be!” filan diyordu.

Yaklaştıkları zaman küfenin içinde neler olduğunu da seçmeye başladı. Bir sürü şişelerin arasında irili ufaklı konserve kutuları vardı, renkli kâğıt kuşaklara sarılmış teneke kutular. Ve sonra şişeler, kısa, tıknaz, fıçı biçiminde, huni biçiminde, dar boğazlı, şiş gerdanlı ve içinde beyaz, yeşil, vişne rengi ve kan rengi sular bulunan birçok şişeler. Çocuk bu ağır yüklerin altında yıkılacak gibi yürüyordu.

Çocuğun yanında yürüyen adamı tanıdı: Apartman sahibinin uşağı idi. Herhalde bu akşam karşıda ziyafet olacaktı. Bu içkiler, bu çeşit çeşit balık ve konserve kutuları bunu gösteriyordu.

Küfeci ve uşak karşı apartmanın kapısına geldiler. Çocuk ufak elleriyle duvara tutunarak bir ayağını merdivene attı. Babası yukarıdan bu ayağın pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini gördü. Fakat çocuk öteki ayağını bir türlü kaldıramıyordu. Yük herhalde çok ağır olacaktı. Uşak canı sıkılmış bir tavırla ve eli arkada seyrediyordu. Çocuk bir hamle daha yaparak o basamağı ve aynı güçle öteki üç basamağı çıktı, kapıdan içeri girdi.

Babası yukarıda adeta nefes bile almayarak bekliyordu. Ustabaşı damın öbür ucundan: "Hey... durma!" diye bağırdı. Silkinerek, keseri başının üzerindeki tahtalara vurmaya başladı. Fakat akli hep arkada, karşı apartmanda idi. Ara sıra gene durarak dinliyor, fakat kalbinin gümbürtüsünden başka bir şey duymuyordu. Biraz sonra, keser seslerinin arasında, kulağına şangırtya benzeyen bir

ses geldi. Durdu, geriye ve aşıya doğru eğilerek dinlemeye başladı. Karşı apartmanın içinde kalın bir ses bağıyordu. Fakat söylenen sözleri anlamak mümkün değildi. Ara sıra ince bir vızıldanma kulağına gelir gibi oluyordu. Biraz sonra sesler kapıya yaklaştı.

Yukarıdaki adam büsbütün eğilerek bakmaya başladı. Kapıdan, önce oğlu çıktı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve bir eliyle küfesini ipinden tutup sürük-lüyor, öteki eliyle de sağ dizini ovuşturuyordu. Bu ayağı kan içindeydi.

Arkasından uşak görüldü. Çok kızgındı:

“Haydi bakalım, çek arabanı!” diye çocuğa ba-ğırıldı.

Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada an-laşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: “Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin...” Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak:

“Pamuk yükletecek değildik ya!..” dedi. Çocuk gözlerini silmeye başlayarak:

“O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!” diye yalvardı.

Öteki omuzlarını silkti:

“İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellilerden üç lira... Bir de para mı istiyorsun?” diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hala ora-

da duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı.

Babası yukarıdan donmuş gibi bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. İşe karışır ve çocuğun kendi oğlu olduğu anlaşılırsa mal sahibinin kendisini kovacağını zannediyordu. Öyle ya, "Çocuğu niçin ağlatınız?" yahut, "Çocuğun parasını verin!.." demeye kalksa derhal defedilirdi. İşinden ayrılıp aşağıya da gidemezdi. Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu. Yalnız aptal gözlerle aşağıya bakıyor ve göğsünü parçalayacakmış gibi çarpan kalbini tutuyordu.

Birdenbire karşı pencere açıldı, apartman sahibinin evvela büyük göbeği, sonra kırmızı başı görüldü. Dışarı uzanmaya çalışarak gürler gibi bağırdı:

"Hey!.. Zırlamasına pencerenin önünde!.. Defolup gitsene!.."

Uşak hemen girdiği kapıdan fırladı.

Küfesinin üstüne oturarak ve yaralı dizine baka baka ağlayan çocuğu omuzundan tutarak kaldırmak istedi.

Çocuk bağıırıyordu:

"Görmüyor musun be!.. Cam kırıkları dolmuş içine... Uuuf..."

"Haydi git başka yerde ağla!.."

"Beş kuruşumu verin!.."

Penceredeki adam hırsından kıpkırmızı kesile-
rek bağırdı:

“At şu piçi şuradan be!..”

Uşak, küfeciye kolundan yakalayarak sürük-
lemeye başladı. O, küfesini bir eliyle tutuyor ve
hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kalktığı yerde parkeler
kıpkırmızı idi ve güneş orasını donuk donuk par-
latıyordu.

Çatının üstündeki adam hiç kımıldamadan aşağıya bakıyordu. Gözlerinin içi yanıyor ve beyni karıncalanıyordu. Yakası boğazına dar geliyormuş gibi bir hisle elini boynuna götürdü. Çocuk gitmek istemiyordu. Şimdi para filan istediğinden değil, ayağının acısından olduğu yerde kalıyordu. Gözleri penceredeki adama ilişen uşak çocuğu hızla itti; o, küfesiyle beraber yüzükoyun yuvarlandı. Artık ağladığı bile duyulmuyordu.

Çatıdaki adam gözlerinin büsbütün karardığını ve güneş vurmuş gibi beyninin içinde gürültüler olduğunu hissetti. Çatının kenarına dayanan ayakları titriyordu. Yavaş yavaş dizlerinin gevşemeye ve bükülmeye başladığını fark ederek elleriyle başının üst tarafındaki tahtalara tutunmak istedi. Fakat parmakları da gevşemişti ve hiçbir şeye sıkıca yapışamıyordu. Vücudu yaş tahtaların üstünde hafif bir gıcirtı çıkararak ağır ağır kaydı. Çatının kenarına kadar gelip orada bir an takılır gibi olduktan sonra, aşağıya, sokağın ortasına, içi toprak dolu bir çuval gibi boğuk bir ses çıkararak düştü.

Çocuğu kaldırmaya uğraşan uşak onu bırakarak beri tarafa koştı ve penceredeki adam bir şeyden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturduktan sonra, kanatları hızla vurarak içeri çekildi.

1935

ARABALAR BEŞ KURUŞA

Akşam, caddelerin kalabalık zamanında, köşe başına bir kadınla bir çocuk gelirdi. Siyah bir çarşafa bürünen kadın elleriyle çarşafını yüzüne kapatır, yalnız iki siyah göz, sokağın yarı aydınlığında, parıltısız, önüne bakardı. Çocuk yanında ayakta dururken o çömelir, küçük bir çuvaldan birtakım oyuncaklar çıkarırdı: Bunlar bir değneğin ucuna takılmış bir çift tahta tekerlekti. Tekerleklerin üzerinde, iki yuvarlak tahtanın arasına çivilenmiş dört çubuktan ibaret kameriye gibi bir şey duruyor ve tekerlekler yerde yürütülünce bu kameriye fırl fırl dönüyordu.

Oyuncaklar kadının önünde dizilince çocuk bir tanesini eline alıyor, kaldırımında ileri geri götürerek incecik sesiyle bağırmaya başlıyordu:

“Arabalar beş kuruşa... Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..”

Ve sokaklar tenhalaşınca kadar, belki üç dört saat, burada duruyorlardı.

Çocuk sekiz yaşında vardı, fakat ilk görüşte altı yaşından fazla denilemezdi. Zayıf ve minimini idi.

Sonra, hiç durmadan bağıran sesi küçük bir kızın sesi gibi ince ve titrekti. “Beş kuruşa!” derken “ş”-lere basıyor ve dudaklarının arasından onları ezeerek çıkarıyordu.

Kendisi de annesi gibi hep önüne bakar ve başını kaldırmazdı.

Buldukları köşenin biraz ötesinde parlak vitrinli bir tuhafiye mağazası vardı. Büyük kristallerin arkasında türlü göz alıcı renklerde boyunbağları, şık tokalı kemerler, yün kazaklar, eldivenler ve daha birçok, insanlara lazım olan ve olmayan şeyler, geçenlerin yüzüne gülüyordu. Ana oğul bunların önünden geçerken, geçtikten sonra köşelerine yerleşirken, başlarını hiç çevirmemeye gayret ederlerdi. Eğer sokağın çamurlu kaldırımlarına akseden ve orayı yer yer parlatan ışıklar da olmasa belki böyle bir mağazanın bulunduğunu bile fark etmeyeceklerdi.

Hâlbuki gelip geçenlerin çoğu, bilhassa çocuklar, bu parlak camekânların önünde durup, orada bir köşeye, ustaca bir karmakarışıklık içinde yığılmış oyuncaklara gözlerini dikiyorlar; sonra, mahzun bir tavırla yollarına koyulunca karşılarında çıkıveren tahta tekerlekli arabalara dudaklarını kıvrarak ve adeta hayallerinde vitrinden kalan güzel şekilleri bozuyormuş gibi canları sıkılarak bakıyorlardı. Fakat küçük satıcı onların bu isteksizliklerini fark etmez, önüne bakarak kısa aralıklarla bağırdı: “Beş kuruşa, arabalar beş kuruşa...”

Büyücek bir otomobil, mağazanın önünde durdu; içinden süslü ve şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşlarında, beyaz bereli ve tozluklu, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk indi. Beraberce mağazaya girdiler.

Biraz sonra çocuk iç vitrinleri seyrede ede dışarı çıktı, sokağa indi ve oyuncakların olduğu köşeye bakmaya başladı. Tam bu sırada küçük satıcının sesi işitildi.

“Arabalar beş kuruşa!..”

Başını çevirip baktı, sonra koşarak o tarafa gitti, siyah çarşafli kadının yanındaki çocuğun elini tutarak:

“Aaa!” dedi, “Sen burada araba mı satıyorsun?”

Satıcı başını kaldırıp baktı. Hemen yüzü güldü, o da “Aaa” dedi ve ilave etti: “Annem yalnız gelmiyor, sonra bağırıyor da... Onun için ben de geliyorum!..”

Beyaz tozluklu çocuk, yün eldivenli ellerini paltosunun cebine sokarak küçük bir kesekâğıdı çıkardı, içinden bir badem ezmesi alıp ağzına attı, bir tane de arkadaşına verdi. Ağzını şişirerek sordu:

“Derslere ne zaman çalışıyorsun?”

“Mektepten çıkınca... İki saat filan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışmam ki. Gaz masrafı çok oluyor.”

“Bizim öğretmeni gördün mi? Şimdi buradan geçti!..”

“O benim araba sattığımı biliyor!”

Ve ileride birkaç çocukla bir kadının geldiğini görünce sözünü keserek bağırды:

“Arabalar beş kuruşa!..”

İkisi de el ele tutuşmuşlardı. Çarşafly kadın hazine gözlerle bunları süzüyordu. Beyaz tozluklu çocuk hesap vazifesini yapıp yapmadığını sordu:

“Ben demin evde uğraştım, yapamadım, gece beybabama soracağım!” dedi. Öteki:

“Nesini soracaksın, çok kolay...” dedi ve anlattı. Adamakıllı lakırdıya dalmışlardı. Hatta küçük satıcı artık “arabalar beş kuruşa” diye bağırılmayı bile unutmuştu. Öteki, arkadaşının kolunu sarstı ve: “Hişt!” dedi, “Benim yanımdaki çocuğun ağzı kokuyor, ben söyleyeceğim de senin yanında oturacağım... Hem daha iyi çalışırız!..”

“Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur... O da bizim gibi fıkardır...”

Sözüne devam etmedi. “Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğu oturttu derler...” diyecekti, vazgeçti.

Başka şeylerden bahsetmeye başladılar.

Fakat tam bu sırada beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu, beyaz tozluklu çocuğun annesi ma-

ğazadan çıktı, iki tarafına bakındı. Ellerinde paket vardı. Şoför koşarak onları aldı ve kendi yanına yerleştirdi. Kadın köşeye doğru bakınca çocuğunu gördü ve aldığı şeylerin keyfi ile gülümseyen yüzü birdenbire sertleşti. Hızlı adımlarla o tarafa yürüdü. Çocuk, annesinin böyle hiddetle kendisine doğru geldiğini görünce hemen susmuş, şaşkın, fakat gülümseyen bir bakışla gözlerini ona dikmişti. Bir an hepsi birden kımıldamadan durdular.

Küçük satıcının annesi başını kaldırmış, yuvarlanır gibi gelen bu kürk mantolu ve yılan derisi iskarpinli kadına bakıyordu.

Kadın yaklaşınca, hala şaşkın şaşkın gülümseyen oğlunu bileğinden yakaladı:

“Bu ne hal?” diye bağırdı. “Kimlerle konuşuyorsun?” Ve öteki elindeki şemsiyeyi, elini hala unutarak arkadaşının avucunda bırakan küçük satıcının omuzuna vurdu. Sonra haykırdı:

“Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu?” Çocukların kolları birbirinden ayrılıp aşağı sallanıverdi.

Siyah çarşafli kadın duvarın dibine büzülmüştü ve küçük satıcının gözleri kolunun acısından yaşla dolmuştu.

Arkadaşının gözündeki yaşları gören çocuk, henüz birçok şeyleri öğrenmediği için, ruhundan fıskıran bir isyanla:

“Anneciğim”, dedi, “o benim mektep arkadaşım!”

Kadın, yüzü kıpkırmızı kesilerek, oğlunun sözünü kesti:

“Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!..”

Oğlunu kolundan çekti. Geride kalan küçük satıcı ile anasına, yerin dibine geçirmek ister gibi tahkir edici ve ezici bakışlar atarak yürümeye başladı. Oğlu hala dönüp geri bakıyor ve yaşlı gözlerini başka taraflara çeviren arkadaşını görünce kendinin de gözleri yaşarıyordu.

Küçük satıcı, o titrek ve ince sesiyle bağıyordu:

“Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..”

1936

FİKİR ARKADAŞI

Gel, şurada birkaç tane atalım!.. Canım efendim, yarım saat oturmakla evde sopa yemezsin. Evli değiliz ama, böyle şeylerden anlarız. Burada enfes meze veriyorlar; hem de ucuz. Bu kadar görüşmüşlüğümüz var, bir rakımızı iç bari...

Yavrum... Hey, garson!.. Getir bakalım bir şeyler!..

Otur iki gözüm. Seninle ahbaplığımız o kadar eski değil ama, nedense pek sevindim. Ben arkadaş canlısıyım. Bilhassa fikir arkadaşı olabilecek insanlara bayılırım. Değil mi kardeşim, şu memlekette beş on entelektüeliz, birbirimizi tanıyıp tutmazsak halimiz ne olur? “Şimdi menfaat dünyası, hasbi¹⁶ arkadaşlık yok!..” diyorlar ama, ben bu fikirde değilim. Biz adi halk gibi düşünebilir miyiz hiç? Ne tahsilimiz, ne karakterimiz, ne de fikirlerimiz buna müsait değildir. Seni bilmem, fakat ben maddelelerin fevkinde bir manevi bağa, insanları birbirine yaklaştıran bir hisse inanıyorum. Düşün, dünyada birbirini severek, birbirine yakın olmak hisleri de

---

¹⁶ Karşılıksız.

olmasa yaşamanın manası kalır mı? Bizi kütlenin fevkiye yükselten yalnız bunlardır. Fakat biz entelektüeller arasında da muayyen birtakım fikir bağları yok, herkes kendi havasında ve menfaat peşinde... Onun için candan bir arkadaş bulunca dört elle sarılıyorum. Burası ufak yer. İnsan boğulacak, her münevverin hayat hakkında, insanlar hakkında birçok düşünceleri, ne diyeyim, kendine göre felsefesi var. Bunu anlayacak, mukabil fikirlerini dinletecek bir dosta hepimiz muhtacız. Dedim ya, yok... yok... Bizim dairede on kişi kadar varız... Hep münevver, tahsilleri yerinde, zeki adamlar; fakat hiçbirisi ile kafa dengi olamıyorum. Hâlbuki şöyle candan, kardeş gibi bir arkadaşlığa dünyalar feda... Koca dairede bir bizim şu oğlan vardı. Hani canım, başına bir felaket geldi... İşte o... Galiba avukatlığını da sen almışsın... Çok insan çocuktuk doğrusu, pırlanta gibi bir kalbi vardı. Samimi arkadaş diye bir onu tanıdım. Ne yaparsın? İnsanlar böyle işte... Bir iftira, haydi kodese... Hani hiç kabahati de yok değildi, çenesini tutmaz, ileri geri söylenirdi. Kaç kere dedim: Oğlum, devir o devir değil, dünyayı sen mi ıslah edeceksin? Al üç buçuk kuruş maşını, otur bir köşede... Değil mi efendim? Biz de fikir sahibiyiz... Ben kendi nefsimde ondan çok daha ileriyim... Evet, bu dünya böyle yürümez, fakat her şeyin sırası var... Bak, ben ağzımı açıyorum mu? İnsan karda yürüyüp izini belli etmemeli... Fakat cahil çocuk, dinlemezdi ki... Hep burnunun doğrusuna giderdi. Sanki tek başına dünyanın mihveri-

ni¹⁷ değiştirecek... Oğlum, garson!.. Bize birer rakı daha getir bakalım!.. Okur okur, kitaplarda yazılan şeyleri hakikat zannederek kafasına yerleştirirdi. Hayata bakmalı, hayata; kitaplarda bir şey yok... Kim bilir, belki biz de evimizde okuyoruz... Fakat hayat büsbütün başka... Etrafı ve zamanı kollamalı... Vakti geldiği zaman ben ondan daha fedakârca ortaya atılırım... Kafamdaki bir fikir uğruna kanımı son damlasına kadar akıtmazsam namerdim. Ama dedim ya, zamanı var.

Ah, ah... Yaktı kendisini oğlan, yaktı... Burası ufak yer... Her şey hemen büyütülür... Sessiz sedasız bir köşeye çekilip yaşamak lazım. Hâlbuki o önüne gelene çatardı. Memleket büyüklerinin hepsini darılttı. En sonra da, o mahut heriflerle tutuştu. O zaman kendisini çağurdım: Yavrum, dedim, bunlarda din, iman yoktur, insana en sonra yapılacağı en önce yaparlar... Fakat dinletemedim. Öbürleri iki yalancı şahit bulunca bastılar iftirayı... Oğlan da girdi içeri...

İnanmazsın, o gün akşama kadar deli gibi dört yana dolaştım. Aklıma geldikçe gözlerim yaşarıyordu. Evet, ağladım! İstersen inanma kardeşim; dedim ya, ben arkadaş canlısıyım; hele böyle sevdiğim birisi için canım feda... Hilafsız söylüyorum, ciğerim kopmuş gibi oldum. Ne parası var, ne kimseesi var... Anası, kardeşleri onun eline bakıyorlar. Felaket, hem de ne felaket... Kendi param yok ki

---

¹⁷ Eksen.

vereyim... Olsa, dedim ya, canım feda... Fakat malum... Biz maaş ehliyiz... Sonra kimseye gidip bir şey de söyleyemezsin... Cürüm fena... İnsanı hemen lekeleyiverirler. Âlemin on parmağında on kara... Hapishaneye de gidip göremedim. Biliyor musun? Yüzü soğuktur şu menhus yerin... Fakat elimden gelen her şeyi bu çocuk için yapmak isterim... Dedim ya, arkadaş için canım feda...

Seni avukat tuttuğunu duyunca çok memnun oldum: Çünkü nazik mesele... Her avukatın becerebileceği iş değil... Genç olmak, ateşli olmak, davanın ruhunu duymak lazım. Hakikaten yanılmamışım... İlk celsede yaptığın müdafaayı anlattılar (şey, ben o gün biraz rahatsızdım da kendim mahkemeye gelememiştim, arkadaşlardan tafsilatını dinledim), yaman bir müdafa yapmışsın... Hani neredeyse birkaç celsede oğlanı kurtaracaksın...

Garson... Gel bakalım, şu mezeleri değiştir...

İç kardeşim iç!.. Vallahi şunu kederden içiyorum. Yüreğim nasıl yanıyor bilsen... On sene arasam böyle kafa dengi bir arkadaş bulamazdım. Onu da talih elimden aldı. Düşünüyorum da, biz burada kafayı çekerken o, taş odalarda kim bilir ne yapıyor?.. Hey gidi dünya!..

Ama biliyor musun?.. Bu belki onun için bir derstir. Bir müddet yatsa hiç de fena olmayacak... Ona böyle bir sille lazımdı, değil mi? Ha?!.. Ne dersin? Gitgide azıtıyordu. Maazallah tuttuğu yol ipe kadar varabilirdi. Gene hafif atlattı... Yatsa yatsa bir

iki sene yatar, bu da ona lazım... İstikbali, hayatı, ömrünün sükûneti namına lazım... Mefkûremiz namına lazım... Anladın mı, mefkûremiz namına lazım... İki gözüm kardeşim, sen de onu seviyorsan müdafaa etme... Ona iyilik etmek istiyorsan bırak biraz burnu sürtsün...

Mussolini ne demiş? Adam olmak için şu kadar sene hapis yatmak gerek, demiş; değil mi? Yaman herif şu Musolini vesselam... Cemiyetin bu feci halinde bir entelektüel için hapis yatmak elzem. Olgunlaşmak, hayatı anlamak için başka çare yok. Bizimki de belki bu sayede biraz kitaplardan başını kaldırır da etrafını görür, körü körüne atılganlıktan vazgeçer.

Dedim ya, onu seviyorsan müdafaanı gevşek tut. Her şeyin altını o kadar kurcalama... Mahkemede pek ateşli olduğunu duyunca hem memnun oldum, hem de oğlanın hesabına üzüldüm. Seni buraya çağırışım da bunu görüşmek içindi. Zaten kendisi sinirlidir, ileri geri laflarıyla nasıl olsa hâkimleri kızdıracak, işi büsbütün berbat edecek, cezayı da yiyecek... Hah... Hah... Bir senecik yatar... Ne diye başını sallıyorsun?.. Avukatlık ücreti alacaksan, vicdansızlık mı olur diyorsun?.. Bu ona fenalık değil ki, doğrudan doğruya iyilik... İstersen bu parayı alma! Bir arkadaş için fedakârlık et de alma... Hem kaç lira verecekti? Yirmi beş lira değil mi? Ben otuz lira veririm; sen yalnız onu mahkum ettir!.. Görüyorsun ya, ben onun iyiliği için hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyorum. Yalnız bu kadar mı?

Böyle candan bir dosttan, böyle bir fikir arkadaşından mahrum olmaya da katlanacağım...

Ne? Otuz lirayı nereden mi bulacaktım?.. Şey, bizim oğlan hapse girince yeri açık kaldı tabii... İşlerine vekâleten ben bakıyorum. Bu aydan itibaren maaşıma ilave olarak kırk lira kadar da ücret alacağım...

Garson!.. Birer rakı daha!..

1935

DÜŞMAN

Gece, hafif yağmur çiseliyordu.

Asfalt yolda yürürken yeni rugan iskarpinleri nemli nemli parlıyor ve siyah, çizgili pantolonu bunların üzerine tatlı bir akışla dökülüyordu. Paltosunun geniş yakasını kaldırmış, kalın eldivenli ellerini arkasına bağlamıştı.

Dalgın dalgın yürüyor ve boş gözlerle ayaklarına, ıslak asfalttan biraz yukarıya doğru kalkıp sonra kolayca ileri uzanan ve yine ıslak asfalta dokunan iskarpinlerine bakıyordu. "Hayat bu rugan iskarpinlere ne kadar benziyor!" dedi, "Tıpkı bunlar gibi biz de günler geçtikçe aşınmaya, bir tarafa kaykılmaya, çirkinleşmeye ve nihayet işe yaramaya başlayacağız..."

Sonra bu düşünceleri istediği kadar ince ve zekice bulmadığı için dudaklarını büktü. Biraz evvel bir arkadaşının evinde oynadığı pokeri aklına getirdi. Otuz lira kazanmıştı.

"Yanıma o karı oturmasaydı daha çok kazanabilirdim!" diye söylendi, "Kadın hem kocasının parasına güvenerek cesur oynuyor, hem de eğilip

kâğıtlarıma bakıyordu.”

Ağır, fakat tatlı bir pudra, esans ve saç kokusu burnuna gelir gibi oldu, yutkundu.

Hayat ne güzel fakat ne can sıkıcı şeydi!.. Gündüz daire... Hafif bir iş, bol para... Akşamüzerleri güzel bir yemek, bazan sinema... Çay... Poker... Sonra uyku... Bunların hepsi güzeldi, fakat bütün günü dolduran bu eğlendirici işlerin içinde insan bir boşluk hissi duymaktan kurtulamıyordu. Bir şey eksik gibiydi, bütün ömrünce işlemeyen bir yeri varmış gibiydi.

Şimdi evine dönerken gene bu boşluğun farkına vardı. Gününü güzel geçirdiğini, hatta otuz lira da kazandığını düşünüyor ve içinde gene doyurulmamış bir yer kalmasına şaşıyordu. “Belki bu hayat, sık sık uykusuzluk sinirleri bozuyor!” dedi.

Evinin önüne gelmişti. Aralık duran bahçe kapısını ayağıyla itti. İki tarafı çiçekli çakıl yolda yürümeye başladı. Geceleri eve hep arka taraftaki küçük kapıdan girerdi. Salona ve ön kapıya yakın bir yerde yatan hizmetçiyi uyandırmak istemediği ve yatak odası bu kapıya daha yakın olduğu için farkına varmadan kendini buna alıştırmıştı.

Başı yukarıda yürüyordu. Kapıya yaklaşınca elini cebine götürüp anahtarı çıkardı ve ileriye baktı.

Şiddetle ürkererek olduğu yerde kaldı: Bir karaltı kapının hafif girintisine büzülmüş, kıvıldamadan duruyordu.

Elini cebine götürdü. Tabancasını almamıştı. Karaltı birdenbire kımlıdadı.

Genç adam bağırarak ve kaçmak ister gibi bir tavır aldı, fakat karaltı parmağını ağzına götürerek yavaşça “Suss!” dedi.

Bunu o kadar tabii, o kadar emirden uzak, fakat hâkim bir sesle söyledi ki, öteki, elinde olmayarak durdu ve merakla o tarafa baktı.

Karaltı yaklaştı:

“Şurada biraz uyumuş kalmışım. Bir fenalık için geldim sanmıyorsunuz... Yatacak yerim yok!” dedi.

O zaman ev sahibi yabancıyı dikkatle süzdü ve hayret etti: Bu, ne bir dilenciye, ne de bir serseriye benziyordu. Kılığı oldukça düzgün, boyunbağlı, adeta efendi soyundan bir şeydi.

Lakayt görünmeye çalışarak yabancıyı yanından geçti ve elindeki anahtarı kapıya soktu.

Sonra birdenbire korkarak durdu. Bu herife pek çabuk inandığını düşündü ve bir an, kafasına bir şey inmesini bekledi.

Öteki, ayaklarını sürükleyerek birkaç adım gitmiş, sonra durup yüzünü tekrar genç adama dönmüştü:

“Bu gece bahçenin bir köşesinde yatmama müsaade etmeyecek misiniz?”

Bunu söyleyerek ufak bir leylak ağacının altına doğru bir adım attı.

Evin sahibi geriye dönerek yabancıya baktı. Yüzünü dallar ve yapraklar gölgelediği için pek göremiyordu. Yalnız sesi o kadar emniyet verici idi ki, bütün korkularını ve tereddütlerini silip götürüyordu.

Kafasında bir ışık parlayıp söner gibi oldu. Bu sesin emniyet vericiliğinin bir tanışıklıktan geldiğini zannetti. Şimdi bu sesin dimağındaki akisleri ona bir ahbabın sesi gibi geliyordu.

Birkaç adım daha ilerledi. Yağmur durmuş, bulutlar birbirlerini kovalamaya başlamıştı. Gece yarısından sonar çıkan yarım bir ay dalların arasından geçerek yabancıya yüzünü yer yer aydınlatıyordu.

“Müsaade etmiyorsanız gideyim!” dedi ve etrafına bakındı. Fakat genç adam onun ne söylediğini anlamadı. Dalların arasından geçen ışık yabancıya ağzını ve çenesini aydınlatmıştı. Bu dişleri, söz söylerken iki kenarı aşağı doğru çekilen bu dudakları tanır gibi oldu.

Eğilip karşısındakinin yüzüne bakmak istedi, o geri çekildi.

O zaman sordu:

“Siz şey değil misiniz?..” Öteki, elini ağzına götürdü:

“Sus... Oyum!.. Ben seni görür görmez tanıdım. Fakat beni hatırlayacağını sanmamıştım...”

Ev sahibi karşısındakinin bileğinden tuttu, kendine doğru, ay ışığının altına çekti.

“Pek az değişmişsin” dedi... Sonra ilave etti: “Hayır... Çok değişmişsin... Gerçi yüzünün hatları değişmemiş gibi ve ağzın, burnun hep aynı... Hele ağzın... Fakat nasıl söyleyeyim, ihtiyarlamış gibisin; ama bu ihtiyarlık da değil, benden daha genç duruyorsun... Hulasa bir başka türlü olmuşsun. Yüzünün dışı değil, içi değişmiş gibi. Aman canım... Anlatamadım işte...”

Öteki hafif bir gülüşle dinliyordu. Sadece:

“Sen de biraz değişmişsin!..” dedi.

Kapıya yaklaşmışlardı; ev sahibi yanındakine döndü:

“Dışarısı serin değil mi? İçeri girelim!” Öteki büsbütün güldü ve mırıldandı:

“Beni evinin içine sokmak tehlikelidir!”

Genç adam birdenbire durdu. İlk şüpheleri tekrar kafasına gelmişti. Onun bu duraklayışının farkına varan arkadaşı: “Yok canım” dedi, “evini filan soymam. Fakat polis tarafından aranıyorum...”

Ev sahibi arkadaşına dikkatle baktı. Sonra gülerek:

“Kim bilir ne işler karıştırdın!.. Gel bakalım!..” dedi.

Karanlık koridordan geçtiler, bir merdiven çıktılar ve bir salona girdiler.

Ev sahibi elektriği açtı.

Misafir dudaklarında hep o hafif gülümseme ile etrafına bakmaya başladı:

Oldukça iyi döşenmiş, bilhassa fazla süsten kaçılmış olan oda biraz dağınıkça idi. Sahibinin bekâr olduğunu, yazıhaneye benzer bir masanın üstündeki perişan kâğıtlar gösteriyor ve hizmetçinin bu oda ile meşgul olmaktan menedildiği anlaşılıyordu. Yerde küçük bir halı, alçak sigara iskemleleri, rahat iki koltuk ve köşede bir sedir vardı. Pencere-leri krem renginde tül perdeler kapatıyordu.

Ev sahibi:

“On iki sene oluyor, değil mi?” dedi.

“Evet; mektepten çıktığımızdan beri görüşmedik!”

“Ne yaptın da seni polis arıyor? Ben bir zamanlar tehlikeli fikirlere saplandığını ve işinden çıkarıldığını duymuştum!”

“Tahmin edebileceğin şeyler!”

“Dünyayı değiştireceğini mi sanıyorsun?”

“Siz dünyanın değişmez olduğuna inanmaya mecbursunuz!”

Bir müddet sustular. Her biri birer koltuğa oturdu ve ev sahibi sağ tarafındaki radyoyu karıştırmaya başladı. Biraz sonra uzaklardan gelir gibi hafif bir müzik duyuldu.

İkisi de ses çıkarmadan dinlemeye koyuldular.

Bir operanın son kısımları çalınıyordu. Gürültülü aletlerin derinden gelen sesleri yavaşlayınca kavala benzer tatlı nağmeler işitiliyor ve her ikisinin de yüzlerinde yumuşak, ılık bir hava dolaşır gibi oluyordu.

Misafir gözlerini yerdeki halıya dikmişti. Yüzünde yine bir gülümseme vardı, fakat bu seferki gülüşü, biraz evvel dudaklarının kenarına yerleşip, sahibinin etrafına bir duvar çekilmiş gibi, yaklaşmak isteyenleri uzaklaştıran bir gülüş değildi. Bir çocuğun tebessümü kadar içten ve yaklaşıtııcı idi.

Başını yavaşça kaldırdı. Arkadaşına döndü:

“Ne güzel değil mi?” dedi, sonra ilave etti: “Dört senedir müzik dinlemedim!”

“Neden?”

“Fırsat düşmedi.”

Radyodan uzun ve sürekli alkışlar geldi. Arkasından Almanca sözler başladı ve ev sahibi elini uzatarak düğmeyi çevirdi. Odayı birdenbire bir sessizlik kapladı.

İkisi de birbirlerinin yüzüne baktılar ve gülüş-tüler. İçlerinde bir saniye için on iki sene evvelde yaşıyorlarmış hissi uyandı. Bakışları o kadar arkadaşça idi.

Ev sahibi kalktı, ötekinin yanına geldi, elini omuzuna koyarak: “Anlat!” dedi.

“Sen anlat!”

“Görüyorsun... Normal yollarda yürüdüm ve eh, bir parça bir şeyler oldum!”

“Normal yollarda yürüdüğüne bu kadar emin misin?”

“Neden?.. Çalıştım, faydalı oldum ve ilerledim!”

“Yürüyüşünü bilmem... Normal olabilir... Fakat üzerinde yürüdüğün yola bu kadar inanıyor musun? Hele faydalı olduğuna...” Cevap vermedi, öteki tekrar sordu:

“Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?”

“Biraz!”

“Yaptığın ve faydalı olduğunu söylediğin şeyleri, sana gelinceye kadar geçirdikleri merhalelerde ve senden sonra aldıkları yollarda takip ettin mi? Kimlere ve ne kadar faydalı olduğuna baktın mı?”

Ev sahibi üzüntülü bir tavırla elini salladı ve gülmeye çalışarak:

“Bırak şu derin lafları canım!” dedi. O zaman misafir de ayağa kalktı:

“Hiç derin laflar değil” dedi, “Bir kere görebildikten sonra o kadar açık ve elle tutulur şeyler ki... Fakat doğru, bırakalım... Çünkü insanın kafası bir kere bunları düşünmeye başlarsa bu rahat koltuklarda bu kadar rahat oturmak mümkün olmaz sanıyorum.”

“Seni böyle düşüncelere götüren sakın bu rahat koltuklara erişemediğinin kızgınlığı olmasın...”

Bu sözler üzerine arkadaşının yüzü birdenbire değişti. Dudaklarının ucundaki yumuşak gülümsemenin yerine acı ve yukarıdan bakan bir sırıtma geldi:

“Kafama düşünmeyi, gözlerime görmeyi yasak edebilsem, senin çıktığını zannettiğin yere varmanın bana güç gelmeyeceğini bilirsin...”

“Bilmem... Mektepte en ilerimizdin!”

“Şimdi?..”

“Şimdi en ayrımız!..”

Bu lafı rastgele söylemişti. Fakat söyledikten sonra ağzından çıkanın nasıl çıplak bir hakikat olduğunu anladı. Karşısındaki ile eski arkadaşı arasında hiçbir münasebet yoktu. Eski uysal, laf söylemekten utanan, iştirak etmediği fikirleri bile itiraz etmeden dikkatle dinleyen çalışkan ve dürüst çocuğun yerinde, inattan ve sabit fikirlerden yapılmış gibi tırmalayıcı bir adam vardı. Eskiden hep yumuşak ve tatlı bakan ve insana yanına sokulmak hissini veren bol kirpikli siyah gözleri şimdi vakit vakit donuk bir parıltı ile karşısındakine çevriliyor ve onu tepesinden basarak küçültür gibi oluyordu. Bu bakışların altında ezilerek başını başka taraflara çevirdi. Sonra misafirinin yüzüne bakmaya çalışarak:

“Yorgunsun, sana yatacak yer göstereyim!..” dedi.

“Demek beni evinde yatırmaya cesaret edeceksin!”

“Niçin bana hakaret etmek istiyorsun?” Cevap vermedi, yavaşça ayağa kalktı.

Başka bir şey konuşmadan salondan çıkarak merdiveni indiler, biraz evvel girdikleri kapının yanındaki odayı açan ev sahibi:

“Burada yat... Benim odamdır. Ben yukarıda sedire uzanırım!” dedi.

Misafir ses çıkarmadan içeri girdi.

“Rahat uykular...” diyerek eline kapıya götürürken durdu, arkadaşına döndü:

“Gel seni bir kere kucaklayayım. Belki bir daha görüşmeyiz!..” dedi.

“Neden? Yarın burada değil misin?”

“Ben erkenden kalkar ve usulca giderim. Evinde kaldığımanın duyulması iyi olmaz. Gel, seni öpeyim, bilirsin ki eskiden seni çok severdim...”

Öteki “Şimdi?..” diye sormak cesaretini kendinde bulamadı.

Birbirlerini kucakladılar. Öpüştüler. İkisinin de gözleri yaşarmıştı. Misafir tekrar:

“Rahat uykular!” dedi.

“Rahat uykular!”

Kapı yavaşça kapandı.

Ağır ağır merdiven basamaklarını çıkarken, içinde, bir azası yerini değiştirmiş, bir yeri boşalmış yahut bir yerine fazla bir şey dolmuş gibi hisler duydu.

“Söylediği şeylerde bir hakikat bulunabilir mi ki?..” diye düşündü. “Zannetmem... Bütün dünya budala mı?.. İnsan acayip mahlûk... Kafası bir kere bir şeye saplanıverince en akıllısından böyle bir mecnun doğuyor!..”

Tekrar salona girince radyoyu karıştırdı. Birkaç İngiliz istasyonu, senelerden beri neveleri değişmeyen dans havaları çalıyordu. Düşmeyi sağa sola çevirdi; Leningrad’ın verdiği bir İngilizce konferans-tan başka bir şey bulamadı. Masasının başına geçip oturdu.

Bir türlü uykusu gelmiyordu. Dışarı çıkıp bir dolaptan bir battaniye getirdi. Sedirin üzerine bıraktı. Uzun ve yorucu bir mükalemeden¹⁸ çıkmış gibi kafası yorgun ve dağınıktı. Hâlbuki bir şey de konuşmuş sayılmazlardı.

Arkadaşının tepeden bakan gülüşü ve söz söylerken: “Bu en açık hakikatleri de bana ne diye söyletirsin sanki?..” demek isteyen kendinden emin ve isteksiz tavrı gözünün önünden gitmiyordu.

Ona kızar gibi oldu. Ruhunun durgun suyuna attığı bir taşla onu böyle rahatsız eden, iyi kurulmuş bir makine gibi senelerden beri hiç aksamadan

---

¹⁸ Konuşmadan.

muayyen birkaç formül içinde işleyen maneviyatını birden sarsan bu küstah eski dostun buna hiç hakkı olmadığını düşündü.

“Gidip onu kaldırayım ve münakaşa edeyim!..” dedi.

Aşağı indiği zaman arkadaşının uykuya dalmış olduğunu gördü. Elektriği yaktığı halde uyanmamıştı. Yüzü kendisini hayrete düşürdü: Bu çehre, sanki demin yukarıda ona karşı buzlanıveren gergin, sinirli yüz değildi. Burada, kendi yatağında, çocuk gülümsemeleri ile mışıl mışıl bir delikanlı uyuyordu. Bu uyuyanın polisten kaçan bir sergüzeştçi, cemiyete dış bileyen bir adam olmasına imkân var mıydı? Şu anda muhakkak ki aşk rüyaları görüyordu.

Onu uyandırmaya kıyamadı. Tekrar odasına döndü. Sonra düşündü ki, birkaç müphem manalı ve keskin cümleden başka aralarında bir şey konuşulmuş değildi. Kendisi zihninde bu mükalemeleri devam ettirmiş ve bir çıkmaza girmişti. Fakat bunu düşününce titredi. Demek ki aşağıda uyuyanın dediği doğrudu: Farkında olmadan bile biraz düşününce insanın rahatı kaçacaktı.

Masanın üzerindeki gazeteleri karıştırmaya başladı ve üçüncü sayfada gözü bir yere ilişti, dikkatle okudu:

Arkadaşının ismi geçiyor ve polis tarafından şiddetle arandığı, fakat artık yakalanacağı, çünkü zabitanın iz üzerinde bulunduğu yazılıyordu.

Birkaç satırla da, şimdiye kadar yaptığı cürümlerden bahsediliyor; bu adamın iyi bir tahsil görmüş olmasına ve bir zamanlar memlekete faydalı olacağı ümitlerini vermesine rağmen bugün sosyal nizam için bir tehlike haline geldiği ve cemiyetin sarih bir düşmanı olduğu anlatılıyordu.

Uzun zaman bu satırlara baktı. Sonra ağır ağır mırıldandı: “Düşman!”

O zaman gözünün önüne geldi ki, arkadaşı ona hakikaten bir düşmandan başka bir gözle bakmamıştır.

Yüzü uzaklaştırıcı bir hava ile sarılan ve eski günleri hatırlayınca yumuşar gibi olsa bile, bugüne döner dönmez bir kale gibi kapanıveren ve ancak hücum için açılan bu adam bir “düşman”dı...

“Bir gün o ve onun gibiler hâkim olursa...” dedi ve ürperdi. O zaman onunla karşı karşıya gelmeyi düşünmekten bile korkuyordu.

Sonra, aşağıda; polisten kaçan ve kendi evine sığınan bir zavallının kendisini bu kadar korkuttuğuna kızdı.

“Aptal!” dedi, “Kuvvetin kendilerinde olmadığını bilmiyor!..”

Evet, kuvvet kendisinde idi ve bütün bir devlet, polisleri, candarmaları, mahkemeleri, hatta bankaları, mektepleri ve gazeteleri ile kendisini koruyordu.

Bir an içinde bütün bu müesseselerle olan yakınlığı ve arkadaşının kendisinden hızla uzaklaşıp sisler, karanlıklar içinde kaybolduğunu hissetti.

Kendisine daha çok emniyet vermek için pencereye gidip sokağa baktı. Ta ilerideki köşede bir polis dolaşıyordu. Hemen pencereyi açıp onu çağırmak istedi; çünkü aşağıdaki orada kaldıkça burada rahat uyuyamayacaktı. Fakat bağırursa sesinin onu uyandırabileceğini düşündü ve geri döndü. Gazeteyi tekrar karıştırdı. Demin bulduğu yeri bir daha okudu ve söylendi:

“Polis izi üzerinde imiş... Ya benim evimde bulunursa?..”

O zaman gözünün önünden karakollar, hapisaneler, mahkemeler geçiverdi. Etrafına bakındı... Bu sıcak odadan, bu alıştığı eşyalardan ayrılmayı düşündü ve bunun korkusuyla bütün etrafındaki şeylere adeta yapıştı.

Hayır, daha fazla duramazdı. Bir eli yavaşça telefona gitti; öbür eliyle de rehberi karıştırıp numarayı bulduktan sonra telefonu açtı.

Karşısına gelen nöbetçi komişere meseleyi anlatıp telefonu kapayınca bir rüyadan uyanır gibi oldu. Elleriyle başını tutarak odada dolaşmaya başladı.

Birçok fikirler birbirini kovalayıp başının içinden geçiyorlardı. Kah: “En büyük alçaklığı yaptın, evine sığınan birini ele verdin!” diyor, kah: “Bir düşmanı elimle saklamak beni koruyan kuvvetlere

hıyanet etmektedir...” diye düşünüyordu.

Dakikalar geçtikçe büsbütün yerinde duramaz oldu. Demin onun kendisini nasıl kardeşçe, nasıl içten ve nasıl inanarak öptüğü aklına geldi: Yanakları tutuştu. Nihayet daha fazla dayanamadı, aşağı inerek onu kaldırmaya, “Kaç, geliyorlar!” demeye karar verdi.

Merdivenleri hızla atlayarak alt kata vardı. Arkadaşının yattığı odanın kapısını açtı: “Kalk!” diye bağıracaktı, sesi boğazında kaldı.

Bir anda zihninden geçen bir düşünce onu durdurdu: Şimdi bir çocuk gibi uyuyan bu adam, doğrulur doğrulmaz işi anlayacak, o insanı ezen güllüğüyle, o çelik gibi parlayan gözleriyle kendisine bakacak ve bu onun karşısında küçülecek, küçülecek, kaybolacaktı.

Bu manzarayı gözlerinin önüne getirince ürperdi. Üzerinde arkadaşının korkusuz, alaycı, kendine güvenen bakışı dolaşıyormuş gibi silkindi. Onun karşısında bu perişan halde görünmek, onu bütün sözlerinde tasdik etmekten başka bir şey değildi.

Dakikalar geçiyordu.

İki birbirine zıt his arasında ne yapacağını şaşırarak genç adam kapıda durmuş, yatağın üstüne elbiseleri ile uzanarak kaygusuz bir serseri uykusuna dalan arkadaşına bakıyor, ara sıra onu uyandırmak için bir adım atar gibi olduğu halde, uyanınca onun nasıl bu güç vaziyette bile derhal kuvvetli olacağını

ve kendisinin, bütün büyük yardımcılara rağmen nasıl küçülüp zayıf kalacağını düşünerek duruyor ve terliyordu.

Dışarıda ayak sesleri duyar gibi oldu ve her şeye rağmen kararını verdi, birkaç adım ilerleyerek elini uykudakinin omuzuna koydu.

Tam bu anda sokak kapısına yavaşça vuruldu. Hemen oraya koşarak kapıyı açtı. Bunlar, ikisi sivil, ikisi resmi dört polisti.

Sessizce içeri girdiler.

Genç adam, girenlere, yarı aralık duran oda kapısını gösterdikten sonra, acele adımlarla, gürültü çıkarmadan merdivenlere doğru yürüdü, koşarak yukarı çıktı.

1936

BİR SKANDAL

Muallim olarak geldiğim şehir Orta Anadolu'nun bozkırlarında bir cilt yarası gibi intizamsız, karışık ve kirli uzanıyor, yayılıyordu.

Sıtma benizli kerpiç evlerden, yapraksız dallarını iri örümcek ayakları gibi geren ağaçlardan ve nasıl dolaşıp hareket ettiklerine hayrette kaldığım, hayatla alakası olmayan insanlardan başka bu şehrin hususiyetleri yoktu.

Şehre bir türlü ısınmadım, çünkü ısınmak niyetinde değildim: İçimde gizli bir hiddetle buraya gelmişim, sebebi basit:

Şiddetle âşıktım ve bana âşık olmayı aklımdan bile geçirmeyen sevgilimi İstanbul'da bırakmışım.

Yakıcı, kavurucu bir aşktı bu; beni deliye çeviren, geceleri sabahlara kadar sokaklarda dolaştıran bir aşk. Fakat onu bu hale sokan biraz da bendim. Aşkla tehlikeli bir oyuncak gibi oynamak istiyordum... Lise ve üniversitedeki deliliklerimin bu en delicesi idi... Zavallı kızcağız benimle ahbap olmak istemişti. Hâlbuki daha iki kere konuşmadan ben kendisine abayı yakmış ve herkese ilan etmişim.

Kız neye uğradığını bilemedi, şaşırđı. Ben ona herkesin karşısında aşkımı ilan ettim. Yolda kendisini gördüğüm zaman koltuğumun altından kitaplarımı düşürdüm ve fenalık geçirir gibi duvarlara yaslandım. Adım adım onu takip ettim ve baygın baygın yüzüne baktım, hulasa beni sevmemesi için ne icap ettiyse yaptım. Ve kızın artık hakikaten bu münasebetsizliklerden sıkıldığını, benden sinirlendiğini anladığım gün ona sahiden aşık olduğumun da farkına vardım. İşte geceleri sokakları dolaşmak, eşi dostu kandırıp içerek, onlara dert yanmak gibi şiddetli aşk tezahürleri bundan sonra başladı. Ne çare, artık iş işten geçmiş, kızını ciddiyetime inandırmak imkânsız olmuştu.

Bazı gün evinin etrafında dolaşıp komşuların dikkatini, daima pencere kenarında oturan kötürüm halasının hiddetini, kendisinin de nefret ve asabiyetini üstüme çekiyor; bazı gün onun ismini ağızlarına alan bir sürü arkadaşıyla dövüşerek yüzümü gözümü mosmor ediyor, bazı gün de bir kahve köşesine çekilerek aruz vezni ile aşıkane şiirler yazıyordum.

Sevgilime değil, aşka, beni sarsan, serseri yapan, vukuat çıkartan bir aşka âşıktım. İçimde boş durmayı hiç istemeyen; mütemadiyen kımlıdayan bir şeytan vardı ve bu şeytan, eskiden beri, iş bulamadığı ve beni mektepten attıracak veya karakolda geceletecek bir vakaya sevk edemediği zamanlar hiç olmazsa birisine âşık ederdi... Ama kime olursa olsun...

Deli gibi yaşıyordum o zamanlar... Ve başka türlü yaşamak aklıma gelmiyordu. Etrafımdakileri hayrete düşüren bir zekânın imtiyazlarından istifade etmekten başka bir şey istemiyordum.

Belli başlı fikirlerim de yoktu.

En büyük zevklerimden biri, mütefekkir geçinen birçok adamları, saçmalığını kendimin de bildiğim fikirlerle susturmaktı. Onlar bu doğru görünen, fakat manasızlığını akliselimin derhal anlaması mümkün olan lakırdı kalabalığı karşısında hayret ve takdirle ağızlarını açarken ben deli bir kahkaha sağanağını zor zapt eder, biraz evvelkinin tamamen zıddı yeni birtakım mütalaalar beyanına başlardım. Bunlar bana zekânın en tabii hakları gibi geliyordu. Kendi kendime:

“Budalalarla alay etmeyecek olduktan sonra niçin zeki oldum?” diyordum. Ve etrafımdaki insanlar arasında bir parçacık olsun budala olmayanlar nadirdi. Aklıma eseni yapıyordum, çünkü etrafım her yaptığımı hoş görmüş, beni hareketlerime gem vurmamaya alıştırmıştı. Başkaları için ayıp olan şeyler bende affediliyordu. Gerçi hareketlerimin iyi veya fena olanlarını ayırmakta güçlük çekmiyordum, fakat etrafımın bana verdiği bu fazla nefis itimadı en kötü vaziyetlerden bile kurtulmamın kabiliyetine beni inandırmıştı.

Hiç düşünmeden yaşıyor, her şeyi kaprislerime bırakıyor ve bol bol âşık oluyordum; hem de deli gibi âşık... En ilerlemiş vaziyetlerde bile derhal top-

lanacağımdan emindim ve kalbim aklımın itaatli bir uşağı idi. Eğer istediği gibi at oynatıyorsa bu kafamın bu işte bir mahzur görmeyerek bunlara müsaade etmesiyle oluyordu.

Zekânın bazan kendisinde söz söylemek iktidarı görmeyerek susabileceğinden ve dünyanın en kuvvetli adamının bile bazan eli ayağı bağlanmış gibi acze düşebileceğinden habersizdim. İrademizin ve dimağımızın karışmadığı meçhul kuvvetlere dair; içimizdeki namütenahi gizli yanardağlara dair bir fikrim bile yoktu. Etrafımda yalnız aciz ve hama-kat¹⁹ gördüğüm için kendimi olduğumdan çok kuvvetli sanıyordum. -Budalalar beni haddinden fazla şımartmışlardı.

Bu şehre geldiğim zaman işte vaziyetim bu merkezde idi.

İlk olarak şehrin münevver sınıfı ile temasa geldim; ama ne temas, ne münevver sınıf!

Bir gece, galiba geldiğimin ikinci gecesiydi, bizim mektebin muallimlerinden biriyle kulüp kılıklı bir yere gittik. Beş on kişi toplanmış, güya radyo dinliyorlardı. Ben girdiğim zaman hararetli bir münakaşa vardı; biraz dinleyince alaturka-alafranga musiki münakaşası olduğunu anladım. İşin tuhafı, bu münakaşa bizde mutad olduğu üzere: "Alafranga bizim ruhumuza uygun değildir, kuru gürültüdür!" veya "Hayır, alaturka basittir, monotondur,

---

¹⁹ Ahmak.

ruhları uyuşturur” gibi, meşhur musikişinaslarımızın makalelerinden alınma cümlelerle değil, gayet orijinal bir tarzda cereyan ediyordu: Münakaşacılarından biri ötekinin Anadolu’nun bir köşesinde bulunan memleketini zikrederek orada alafranga musikiyi öğrenmek ve anlamak değil, duymak bile mümkün olmadığını söylüyor, diğeri ise çocukluktan beri alafranga ile kulağı dolu olduğunu, memleketindeki bir komşularının mükemmel bir gramofonu bulunduğunu ve daha yedi yaşında iken “Tuna Dalgaları”nı ısılıkla çalacak kadar ruhunun alafrangaya ısındığını ileri sürüyordu. Bizdeki gibi beş on kişiyi değil, milyonlarca adamı iki dakikada ağlatmak veya güldürmek ve neşelendirmek iktidarında olan bir musikinin hararetle müdafasını yapıyor, büyük bestekârlardan ve onların hayatlarından, pek de münasebeti olmayarak misaller getiriyordu. Yalnız bu sırada bazı sinema artisti isimlerini musikişinas isimleri diye yutturduğu nazarı dikkatime çarptı. Sinema gibi pek de ciddi olmayan bahislerdeki cahilliklerinden istifade ederek karşısındakileri mağlup etmeye çalışan bu genç sinirime dokundu ve hemen söze karıştım:

“Aman birader, bu isimde bir artist vardır, ama bestekâr var mı bilmiyorum!”

Öteki hiç tereddüt etmeden cevap verdi:

“Şey canım, yanlış söyledim, şey diyecektim...”

Bu sefer de İstanbul’a gelen Macar takımı kalecisinin ismini attı, ben de bu delikanlının musikide

değilse bile sinema ve spor hususunda epeyce malumatlı olduğunu tespit ettim.

Bana fikrim sorulduğu zaman, “Vallahi pek akıllım ermez!” diyerek sustum.

Bahis biraz sonra daha ciddi meselelere, siyasiyata intikal etti:

“Buhran fena, halimiz ne olacak bilmem!”

“Ah bir harp çıksa!”

“Deli misin be!”

“Neden? Biz harbe karışmayız. Umumi harpte tecrübesini gördük... Bu sefer bitaraf kaldık mı, sat harp eden milletlere yumurtayı, sat tavuğu, sat buğdayı, bak buhran filan kalıyor mu?” Hakikaten ben bu usulü düşünmemiştim; yalnız pek az bir zaman sonra daimi encümen azasından biri bu sene kuraklık yüzünden mahsul olmadığını ve hariçten buğday ithal edilmesi lazım geldiğini söyledi. Bu fikri biraz evvel musip mütalaa²⁰ ile bir türlü telif edemedim.

Bir mühendis uzun müddet edebiyattan, bir doktor bahçesinde yetiştirdiği çiçeklerden bahsetti ve bir lise muallimi belediyenin yeni yaptırdığı şehir planını tenkit etti. Nihayet bu ciddi bahislerden yorulan münevverler sözü havaiyata döktüler; ben de bu “havaiyat” bahsi esnasında, bir ilk mektep hocasının karısından boşanma davası açtığını, ec-

---

²⁰ Doğru, isabetli düşünce.

zacı Nahit Bey'in bir eğlencede fena halde dayak yediğini, bazı mektep talebesinin kötü şöhretli bir kahveye devam ettiklerini ve oldukça büyük memurlardan birinin dün akşam bütün maaşını pokere verdiği için iki gecedir evine gidemediğini öğrendim. Bu laflar da bittikten sonra birkaç kişi gerine gerine esnedi ve herkes yavaş yavaş şapkasını, bastonunu alarak evine dağıldı.

Yaman şeydi bu bizim memleketin münevverleri vesselam...

Bazı aileler kendi aralarında toplanarak gece eğlentileri yapıyorlardı.

Bu toplantılarda tombala oynanıyor, dedikodu yapılıyor, bazan da ufak poker partileri çevriliyordu. Şehrin yüksek sosyetesine mensup kimselerin devam ettiği bu meclislere ben de bir vesile ile girmek imkanını buldum: Çünkü, bir bekârın böyle aile kadınlarının bulunduğu bir meclise girebilmesi, mebus intihap edilmesinden daha güçlü.

Bu muhit, şehrin bu en güzide muhiti fikri hayat itibarıyla merhamete şayandı. Bilhassa o kadınların cehaleti, küstahlığı ve benlik davası. Ve bilhassa o erkeklerin basitliği...

Bundan evvelki hayatımda sergüzeşt ve maceralarımdan başka bir şey düşünmediğim ve kendi hayatımdan başkasını görmediğim için bizim içtimai hayatımızın pek aşinası değildim. Burada iş

güç olmadığı için etrafıma dikkat ettim ve dehşet içinde kaldım.

Erkekler belki mühendis, belki doktor, belki avukat veya muallim olmuşlardı, fakat bunu bir fikir ihtiyacı olarak değil, iyi karnını doyurmak, iyi giyinmek, güzel karı alabilmek için yapmışlardı. Yani dimağ gibi en asil bir uzuvlarını midelerine ve tenasül cihazlarına uşak olarak kullanıyorlardı. Yalnız ekmek parası düşünen ve asıl vazifelerini, tefekkür²¹ kabiliyetlerini tamamıyla unutarak basit birer makine haline giren bu kafalarda akıl, saf ve maddiyatın dışına çıkabilmiş akıl, artık lüzumsuz bir şeydi. Münevverlerimizde dimağların rolü kör-bağırsağınkinden daha fazla değildi.

Dünyaya, millete, devlete, vatana dair muayyen ve ezberlenmiş fikirleri vardı ve bunların suya sabuna dokunmamasına azami derecede dikkat ediliyordu. Bu vatanperverlerle ilk çatışmamız da böyle bir vesile ile oldu.

Yine bir aile toplantısında kadınlar bir kenara çekilmiş, fiskos ediyorlar ve erkekler şundan bundan konuşuyorlardı. Bir aralık söz, köylüye, köylünün dertlerine intikal etti; kuraklıktan, kıtlıktan bahsö-lundu ve gözü mebuslukta olan Vasaf Bey isminde muhteremce bir zat:

“Fakat ne de olsa, köylü bizim efendimizdir” dedi.

---

²¹ Düşünme.

Ben derhal lafa karıştım; geldim geleli hiç bu kabîl münakaşalara girişmemiş olduğum için herkes sustu ve kulak verdi, ben sordum: “Niçin?”

Öteki, sualime hayret eder gibi yüzüme baktı:

“Niçin mi? Bizi besleyen, bizi ve memleketi doyuran odur da ondan!”

“Yalnız bir şey söyleyeceğim: Efendi diye başkasını çalıştıran ve ona hükmünü geçirene derler; çalışıp çabalayıp en sonunda elindekini bir hiç mukabilinde verenlere değil...”

Herkes şaşkın gibi yüzüme bakıyordu. Ben bir kere kendimi unutmuştum. Eski pervasızlığım, heyecanıyla devam ediyordum:

“Rica ederim, biraz hakikatlere bakalım, mesela biz şehirliler de hükümete vergi veririz değil mi? Buna mukabil hiç olmazsa sokağımızda bozuk bir kaldırım, yollarda sönük bir lamba, evlerimizin ve şahsımızın selameti için mevcut olduğu söylenen bir zabıta vardır; çocuklarımızı hiç olmazsa boş gezmekten kurtaracak bir mektep buluyoruz. Fakat sorarım size: Köylü verdiği mukabil ne alır? Yolunu kendi yapmaya mecburdur, sokakları zavallı talihinden daha karanlıktır ve mektep, yüz köyün birinde bile yoktur. Candarma oralara asayişten ziyade vergi tahsilini temin için gider. Kendimizi aldatmayalım, köylü mütemadiyen vermiş, buna mukabil hiçbir şey, kelimenin bütün manasıyla hiçbir şey almamıştır. Bunları itiraf etmek bel-

ki eğer bir parka vicdanımız varsa, yediğimiz bir lokma ekmeğin boğazımızda kalmasına sebep olacaktır ve ihtimal vicdanımızın sadasını duymamak için: 'Köylü efendimizdir!' gibi cümleler güzel birer morfindir. Fakat hiçbir cümle hakikati değiştirmek iktidarında değildir."

Sustum, etrafımdakilerin yüzüne baktığım zaman şaşırđım, muhterem zat da dahil olduğu halde hepsinin çehresinde bir şaşkınlık, bir korku vardı.

Aynı zamanda bana kızgın nazarlarla bakıyorlardı. Kadınlar da lakırdılarını bırakıp etrafımıza gelmişlerdi, hiçbir şeyin farkında olmayarak onlar da umumi korkuya ve şaşkınlığa iştirak ediyorlar, bana kocaları gibi hiddetli hiddetli bakıyorlardı. Yalnız bu şişman, pudralı ve hususiyetsiz çehreler arasında bir genç kız gözüme çarptı. Temiz bir yüzü vardı ve çok güzeldi; o kadar ki, başka tarafa bakarsam göreceğim her şeyin bu çehrenin kafamdaki aksini bulandıracığını zannediyor, gözlerimi yüzünden ayıramıyordum. O da olan bitenden bir şey anlamış değildi, yalnız bana herkes gibi hiddetle bakmadığını gördüm. Bu genç kız nedense hiçbir şey anlamadan benimle beraberdi.

Herkesi bir soğukluk kapladı ve ben, beni buraya getiren arkadaşımınla beraber çıktım. Bu arkadaş kendisini müşkül mevkide bıraktığım için bana fena içerlemiş, beni getirdiğine de, getireceğine de pişman olmuştu, çıkar çıkmaz:

"Gördün mü ettiğin haltı?" dedi.

“Ne olmuş?”

“Daha ne olacak, sen bu küçük şehir hayatını bilmezsin; yarın rivayetleri seyret. Sözlerinin nasıl değiştiğine sen bile şaşacaksın.”

“Ne söyledim canım?”

“Açıktan açığa muhalefet yaptın ayol!”

“Allah Allah... Abdülhamit zamanında değiliz ya, tabii düşündüğüm ve doğru bulduğum şeyleri açıkça söyleyeceğim; söylediklerim yalan mıydı, sen ondan bahset.”

“Yalan değil, değil ama...”

“O halde kes lakırdıyı. Hem ben ne söyledim Allah aşkına? Köylüyü müdafaa etmedim mi? Yasak mı bu?”

O mırıldandı:

“Köylüyü müdafaanın filan ne lüzumu var efendim?”

“Sus, böyle söyleme, köylü bizim efendimizdir!..”

Bir gün şehrin gezinti yeri makamında olan bir tepede otururken karşıdan beş altı kadından ibaret bir grup sökün etti. Yanımdan geçerken birisini gözüm ısırdı. Bunu muhakkak bir yerden tanıyacaktım. Sonra aklıma geldi: O münakaşa akşamı bana dost gözlerle bakan genç kızdı. Bu sefer de baktı. Öyle manalı filan bakmadı; fakat baktı ve ben ne-

dense bu bakıştan lüzumundan fazla memnun oldum.

Derhal kendi kendime şu muhakemeleri yürütmeye başladım:

“Bu kızın bakışından memnun oldum ve heyecanlandım, bu muhakkak. Neden? Galiba Selmin’e benziyordu da ondan (Selmin, İstanbul’da bıraktığım sevgilimin ismi idi). Ama oğlum, kendini aldatma. Bu hanım kızın Selmin’e benzer tarafı yoktu...”

“Şu halde ne olabilir? Âşık değilim, buna imkân yok. Çünkü ben daima ilk görüşte âşık olurum. Halbuki iki gün evvel gördüğüm bu kız neredeyse bugün tanıyamayacaktım. Demek ki âşık olmak şöyle dursun, çehresini hafızamda güç zapt etmiştim...”

“İyi ama, neydi o deminki heyecan? Bak, hala kalbim çarpıyor... İnsan anlaşılmaz mahlûk vesse lam... Adaaam sen de!..”

Ve başka şeyler düşünmeye başladım.

Uzun müddet tek başıma dolaşım. Ortalık kararınca evin yolunu tuttum. Deminki genç kız yine aklıma geldi:

“Ne tuhaf yüzü var! İnsana garip bir çekingenlik veriyor. Güzel kadınlara karşı şimdiye kadar duyduğum şeyleri bu kızcağıza karşı duymadım. Mesela ben güzel bir kadın gördüğüm zaman muhakkak en evvel öpmek arzusu duyarım: Kucakla-

mak, öpmek ve sonra... bırakmak. Şimdiye kadar kadınlara karşı olan hissiyatımda daima biraz da istihfaf ve hâkimiyet karışıklı. İlk defa bu çok güzel kıızı öpmek arzusu duymuyorum. İlk defa olarak bu genç kıza karşı içimde hürmete benzeyen şeyler beliriyor. Galiba Anadolu, insanı romantik yapıyor da ondan... Gülünç şey..."

Tekrar başka şeyler düşünmeye başladım: Taaa yatıncaya kadar. Yatakta hiç farkında olmayarak yine aklıma geldi. Kendi kendime güldüm. Fakat hayalimdeki çehreyi çıkarıp atmak cesaretini kendimde bulamadım. Daha doğrusu bunu istemedim. Bu kıızı düşünmek bana tuhaf bir zevk vermeye başlamıştı. Düşüncelerimde devam ettim:

"Evet, bu kız şimdiye kadar duymadığım birtakım hislerin bende uyanmasına sebep oldu."

"Bunların aşk olmasına ihtimal yok. Çünkü kendisine malik olmak arzusunda değilim. O halde bu bilmediğim hislerin manası nedir? Kendisini gözümün önüne getirince yalnız bu güzel çehre ile karşı karşıya oturmak, onu uzun uzun seyretmek istiyorum. O zaman adeta bir yorgunluktan dinleniyormuş gibi olacağım. Hatta şimdi bunları düşünmek bile bana tatlı bir sükûnet hissi veriyor: Âşık olduğum zaman duyduğum ıstıraplı ve yakıcı heyecanlara hiç benzemeyen bir sükûnet hissi. Fakat bu kızın benim üzerimde yaptığı bu tesir nedir? Kendisini on dakika bile devamlı görmediğim halde bütün gün onu düşündüm!.." Bir türlü uyuya-

mıyordum. Dimağım şimdiye kadar bende tesadüf etmediği bu acayip hislerin menşeyini bulmadan rahat etmek niyetinde değildi.

Birdenbire, hiç farkında olmadan dudaklarımın arasından şu sözler döküldü:

“Ah, böyle bir kardeşim olsa!”

Derhal doğruldum. İçimde büyük bir hafiflik vardı, ancak çok tatlı ve güzel rüyalarda görülen bir hafiflik. Kendi kendime tekrar ettim:

“Ah, böyle bir kardeşim olsa!”

İnsan kendini ne kolay aldatıyor. Kafam hemen rehavetle yastıklara doğru kayd. Güzel ve şefkatli bir hemşirenin kollarındaymış gibi tatlı bir uykuya daldım.

Bu şehir, bu şehrin insanları sahiden canımı sık-maya başladı. Açık saçık iki laf söylemeye imkan yok, derhal çehreler değişiyor ve birisi kulağıma eğilerek:

“Bırak bu lafları Allah aşkına, ortalığı düzeltmek sana mı kaldı?” diyor.

Ortalığı düzeltmek bana kalmadı ama, memleket ahvaliyle alakadar olmaktan bu kadar serserce bir çekingenlikle kaçan bu adamlar artık bende nefret uyandırmaya başladı. Bilhassa: “Hakkın var, var ama, bunları söylemenin sırası değil!” diye beni candan ikaz etmek isteyenlere müthiş sinirleniyorum. Fikirlerime itiraz etse, nihayet düşündüğünü

söylüyordur ve fikirler bir dereceye kadar hürmete layıktır.

Fakat bana: “Doğru düşünüyorsun ama, bunları söyleme!” diyen adam adeta namussuzluk tavsiye ediyor demektir ve bu sersemler bunun farkında değil. Başkalarının malına, canına, karısına hürmet etmeyi bilen bu adamlar -tabii yalnız sözde- bunların hepsinden daha kuvvetli ve mühim olan fikirlerle, kanaatlere hürmet etmeyi bilmiyorlar. Bunu lüzumsuz, manasız buluyorlar. Hatta birçokları için bir fikir ve kanaat sahibi olmak yalnız lüzumsuz ve manasız değil, aynı zamanda tehlikeli ve ayıp bir şey, muayyen fikirleri olan, yani kendisine düşünmek için bir kafa verilmiş olduğunu unutmayan bir adama cemiyetin sükûnetine bomba koymaya gelmiş bir anarşist nazarıyla bakıyorlar.

Kendileriyle daha fazla temas beni sıkmaya, sinirlendirmeye başladığı için yavaş yavaş kendimi çektim. Şimdi bütün şehirdeki en iyi ahbabım, kitaplarım için bir dolap yaptırdığım marangoz Fazıl. Her gün mektepten çıkınca dükkânına gidiyor, hem onu çalışırken seyrediyor, hem konuşuyorum.

Bizim arkadaşlar arasında tabii bu iyi tesirler bırakmıyor: “Kendi ayarımda olmayan” adamlarla düşüp kalktığım için beni ayıplıyorlar. Hatta bir gün mektep müdürü bile bunu hafifçe çıtlatacak oldu: Mühim bir şey söyleyecekmiş gibi beni yanına çağırıldı:

“Nurullah Bey, daha gençsiniz, tecrübesizsiniz,

ateşlisiniz. Ben sizin ağabeyiniz sayılırım, hani aklınıza bir şey gelmesin, fakat biraz daha ağır davranınız, her yerde açılmamanızı sizden rica edeceğim; yok, bir şey olduğundan filan değil; fakat malum, dedikodulu muhit!..”

“Ne yapmışım müdür bey?”

“Canım, bir şey yaptığınızdan değil. Fakat burada hiç yoktan adamın aleyhinde cereyan uyardırmayı meslek tutmuş olan kimseler vardır, hakkınızda söylenenleri bir duysanız!”

“Ne diyorlar?”

“Dehşetli bir muhalif, hükümete filan atıp tutuyor diyorlar!”

“Yalan!”

“Yalan olduğunu ben de biliyorum, sizden böyle hafiflikler tabii beklenmez, ama gelin de bunu anlatın...”

“Ne halt ederlerse etsinler, vız gelir bana!”

“Böyle deme Nurullah Bey, siz buraları tanımıyorsunuz!”

“Allah aşkına müdür bey, bu cümleyi ikide bir elbirliği etmiş gibi bana tekrarlayıp durmayınız. Ben Merih yıldızından gelmedim. Ben de bu memleketin çocuğuyum, buraları ben de sizin kadar, belki sizden iyi tanırım.”

Müdür acı acı güldü. İçinden bana “zavallı” dediği muhakkaktı.

“Vallahi siz bilirsiniz!” dedi. “Ben sizi kardeşçe ikaz etmek istedim. Sonra sizin kendi seviyenizde olmayan insanlarla fazla düşüp kalktığınız da söyleniyor, bilmem ki...”

Derhal atıldım:

“Konuştuğum adamlar bu memleketin namuslu hemşerileridir müdür bey, ekmeklerini içtimai dalaverelerle değil, alınlarının teriyle kazanan hemşerilerdir.”

“Fakat sizin fikri seviyenizde olmadıkları için fazla temasınız nazarı dikkati celbediyor.”

Hanginiz bir fikri seviyedesiniz, hatta hanginizin bir fikri var ki sizinle konuşayım, diye bağırmaktan kendimi güç zapt ettim. Yalnız:

“Müdür bey” dedim, “onlar kendi seviyelerini bilen, bunun haricine çıkmayı akıllarına bile getirmeyen adamlardır; bilmedikleri şeylere burunlarını sokmazlar; bildikleri şeyleri oldukça iyi bilirler. İhtirasları mahdut ve kabiliyetleriyle mütenasıptir. Hulasa benim seviyemde olan adamların tamamen zıddı. Bunlarla olan münasebetim beni tatmin etmese bile hiç olmazsa sinirlendirmiyor. Bırakın beni kendi halime...”

Müdür: “Siz bilirsiniz” diye mırıldandı; fakat: “Sen görürsün!” demek istediği besbelliydi.

Nihayet günün birinde o kızla daha yakından tanışmak mümkün oldu.

Ailesinin ve bir sürü kötüsü çok insanın yanında göze batmadan uzun uzun konuşmaya imkan yoktu. Mektebine, derslerine dair birkaç soru sordum; başını yere eğerek ve ayaklarının ucuna bakarak kısa cevaplar verdi. İsmi Beria idi, mektebi geçen sene bitirmişti; bir seneden beri de derslere dair aklında bir şey kalmamıştı. Neleri mi seviyordu? Ara sıra sinemaya gitmeyi, roman okumayı filan. Tabii canı sıkılıyordu, ama ne yapılır başka bu şehirde?

Söylediği buna benzer şeylerdi. Fakat bu basit laflar onun minimini ağzından çıkarken öyle tatlı ve cazip bir ahenk alıyordu ki insan asla sıkılmıyordu.

Çehresinin her uzvu yakından bakıldığı zaman ayrı ayrı güzel olmamakla beraber hep birden nadir ve fevkalade bir ahenk teşkil ediyorlardı. İnce, beyaz, çok mütenasip bir boynu, narin bir vücudu, omuzlarına dökülen koyu kumral kıvırcık saçları vardı.

Ben onu dinliyordum. Hayret! En zeki ve güzel kızları bile dinlemekten sıkılan, kadınlarla yalnız aşıkdaşlık etmekten hoşlanan ben, ciddi konuşan kadınlara için için gülen ve onları baştan çıkarmak için planlar yapan ben, bu genç kızın basit sözlerini samimi bir alaka ile ve akıllı uslu dinliyordum.

Zaman geçtikçe birçok kereler daha görüştük. Tabii gayet ciddi. Hiçbir şey istemiyor, yalnız onu görebilmek, onun sesini işitebilmek arzusunu duyuyordum. Bir zamanlar bana yabancı gelen bu

arzuları gülünç bulmaktan da vazgeçmiştim. Fikirlerim birdenbire değişmişti: Artık zekâyı her şeyin fevkinde bulmuyor, hayatta ondan çok daha kuvvetli, çok daha hürmete layık şeyler bulunduğunu seziyordum.

Budala adam olmadığım için kendi kendimi aldatmaya devam etmiyor, bu tahavvüllerde²² Berria'nın büyük rolü olduğunu itiraf ediyordum. Hayatımda ilk defa olarak başka birisinin tesiri altında kalmıştım. Tuhaf değil mi, bundan hiç müteessir olmuyordum: Tesiri altında kaldığım kimsenin benden zayıf olduğunu bildiğim halde...

Hem de niçin o benden zayıf olsun? Zekâyı ve akli en büyük kuvvet farz ediyoruz. Fakat bakalım bazı akıllıların kendilerine göre verdikleri bu kıymet hükümleri doğru mu?

Eşyaya kendi dimağımızın mikyasları ile kıymetler veriyor, bunlara körü körüne inanıyoruz. Hâlbuki tabiatın, asıl idare eden kuvvetin verdiği kıymet hükümleri bizimkilerden kim bilir ne kadar ayırdır.

İşte ben de, kuvvetli olduğunu sandığım ve bana daima böyle olduğu tekrar edilen zekânın, şimdiye kadar hiç tesadüf etmediğim, hatta mevcudiyetinden bile haberdar olmadığım kuvvetler karşısında eli kolu bağlandığını görüyor, şaşırıyordum.

Hiçbir telkin; hiçbir nasihat beni biraz olsun

---

²² Değişme; bir halden başka bir hale grime.

sükûnete getiremezdi. En akıllıların sözlerinde bile zayıf ve alay edilecek taraflar bulmakta büyük bir maharet sahibi idim. Halbuki bu genç kız, bana bir tek kelime ile böyle bir şey teklif etmediği, bir tek tavrıyla benden böyle bir şey istemediği halde onun mevcudiyeti beni sakinleştirmiş, ağırlaştırmıştı. Beni asla anlamadığı muhakkaktı; ben de onu pek anlamış değildim. Birbirimizi anlayan bir tarafımız herhalde vardı. Fakat bu, biz farkında olmadan işini yürütüyordu. Yani şuurumuzun haricindeki bir kuvvet, bir amil, bizi ve bizim aklımızı hiçe sayarak istediği gibi hareket ediyordu ve biz bilmediğimiz, anlamadığımız kuvvetlere itirazsız itaat, inkıyat²³ mecburiyetinde olduğumuzu görüyorduk.

Muhakkak ki o da aynı halde, fakat tabii daha şaşkın ve bihaber vaziyette idi. Bazan etrafından çekindiği, belki de ne yapacağına mütereddit kaldığı ve muhakkak bir hareket tarzı seçmek istediği için bana soğuk davranır, suallerime kısa ve susturucu cevaplar verirdi. Fakat ben bu şekil hareketten muğber olduğumu²⁴ anlatacak bir tarzda yanından uzaklaşmak isteyince derhal manasız ve çabuk bulunmuş bir soru ile beni durdurur, dargın gitmemin bu şekilde önüne geçmek isterdi. Bir zamanlar bunları dünyanın en gülünç, en soğuk ve çocukça hareketleri telakki ederdim, şimdi ise gayet tabii, korkunç derecede tabii buluyordum. Beni elinde

---

²³ Boyun eğme.

²⁴ Gücendiğimi.

tutan kuvvet yalnız itaat değil, aynı zamanda hürmet ettirmesini ve inandırmasını da biliyordu.

Hayatımın bir dönüm noktasında olduğumu fark ediyordum. Boş yere çabalamamak ve akıllıca teslim olmak için kararımı kati olarak verdim: Bu genç kızla hayatımı birleştirecektim.

Bu kararı verdikten sonra yavaş yavaş daha düşünceli hareket etmeye, etrafı da kollamaya başladım. Eski pervasızlığımı şimdi lüzumsuz buluyor, eski sergüzeştlerime istihfafla değilse bile lakayt gözlerle bakıyordum. İçimde müthiş bir yorgunluk hissi vardı. Tıpkı bir nöbetten sonra gelen rahvet gibi... Yalnız dinlenmek, mutlak bir sükûn içinde dinlenmek istiyordum. Nasıl bir fırtına bittikten sonra bile dalgalar bir müddet yorgun kıvıldamalarla harekette devam ederlerse, bende de herhalde bazı ufak tefek taşkınlıklar eksik olmuyordu; fakat bunların da zamanla geçeceği tabii idi.

İşte tam bu sıralarda bütün hayatıma tesir eden tesadüf vukua geldi. Buranın muallimler birliği ara sıra eğlenceler vermeye özeniyordu. Bu eğlenceler ekseriya perşembe akşamları ve muallimleri bir araya toplayabilmek için yapılıyordu. Fakat manzara bazan çok tuhaftı:

Kadınlar bir kenara çekilip kendi aralarında konuşuyorlar, erkekler de başka bir kenarda kaha-kahali musahabeler yapıyorlardı. Bu hal bazan dağılıncaya kadar devam ediyor, bazan da birlik reisinin ve muallimlerden birkaçı tarafından vü-

cuda getirilen cazbandın gayretiyle sonlara doğru hakikaten bir eğlence çehresi alıyordu.

Böyle bir perşembe akşamı, yeni gelen bir muallim kadınla tanıştım. Kız mekteplerinden birinde resim hocası idi ve diğer meslektaşlarına hiç benzemeyen bir serbestliği, bir şuhluğu vardı. Derhal ahbab olduk, hem adamakıllı... Bana İstanbul'dan, oradaki akrabalarından uzun uzun bahsetti. Sempatisini saklamayacak kadar serbest ve açıktı. Güzel olmamasına rağmen hoşça giden bir yüzü, mat ve güzel bir teni vardı, fakat bilhassa nerede bulunduğunu bilmiyor zannettirecek kadar etrafına ehemmiyet vermeyişi beni hayrete düşürüyordu.

Ya hakikaten muhite ehemmiyet vermeyecek kadar kendisini kuvvetli ve emin hissediyordu, yahut da ne yaptığının farkında olmayacak kadar çocuk ve düşüncesizdi. Fakat benimle her zaman görüşmek istediğini söylediği zaman memnun oldum ve hakikaten bundan sonra kendisini sık sık görmeye başladım.

Hayatımın şeklini değiştirmek üzere olduğum bu zamanlarda bu genç kadın bana eski günleri hatırlatan bir şey gibiydi. Bunda da Selmin'e ve diğer bir sürü sevgililerime benzeyen taraflar vardı ve ben eski Nurullah olsaydım kendisine muhakkak delice âşık olurdu. Şimdi ise basit ve bana hoş gelen bir arkadaştan başka bir şey düşünmüyordum. İçerimde hala eski Nurullah'tan kalma bir şeyler vardı ve ben onlara hiç olmazsa bu kadarcık bir tatmini çok görmüyordum.

Aklıma başka herhangi bir ihtimal gelmediği için çok açık ve samimi davranmaktan da çekinmiyordum.

Bir gün anlatıp duruyordu:

“Vallahi Nurullah, hiç arkadaşlığa filan itimadım kalmadı...” “Ne münasebet?”

“Kiminle samimi bir arkadaşlık tesis etmek istediysen olmadı... Ne kadar fenadır şu erkekler: Bir sene güzel güzel konuşuyorlar da en sonunda ilanı aşk ediyorlar...”

“Allah Allah!” dedim; “bir sene nasıl sabrederlermiş?..” Katıla katıla güldü...

Bir gün de:

“Ben çok fakir bir kocaya varmak istiyorum. On parasız bir kocaya!..” diyordu. Cevap verdim:

“Kızım, bu sözünü bir izdivaç teklifi gibi telakki ediyor, şiddetle reddediyorum!..”

Bir kahkaha daha... Ve böyle devam ediyordu...

Sözlerimi mütemadiyen tartmak, her hareketimde etrafıma dikkat etmek mecburiyetinde olduğum bu şehirde kendisiyle endişesiz ve serbest iki laf atabildiğim bu kadın zararsız bir arkadaştı benim için... Fakat fazla bir şey değildi ve olmasına da ihtimal yoktu...

Fakat bu arkadaşlık hiç beklemediğim neticeler aldı ve bunları değiştirmek benim elimde değildi.

Bütün vukuat hayret verecek bir süratle cereyan etmiş, ben başımın üstünde dönen bu hadiselere, şaşkın bakakalmıştım.

Bir gün yolda Şükufe'ye rastladım (Şükufe yeni arkadaşımın ismiydi). Beni uzaktan görünce acayip bir tavır aldı, yolunu değiştirmek ister gibi yaptı. Ben anlamayarak ona doğru bakarken yanıma yaklaşmış bulundu. Kendisinde şimdiye kadar görmediğim sert ve ciddi bir tavırla:

“Nurullah Bey”, dedi, “bundan sonra sizinle görüşmeyeceğim, size çok dargınım...”

Afalladım ve sordum:

“Ne oldu yahu?”

“Siz gayet iyi bilirsiniz!”

“Vallahi bir şeyin farkında değilim!”

“Öyleyse öğrenirsiniz!”

“Söyleyin şimdi canım!”

“Olur mu böyle sokak ortasında?”

“Peki, ben mektebe gelir sizi görürüm!”

Cevap vermeden yürüdü. Olduğum yerde bir müddet kaldım. Olan bitenden bir şey anlamış değildim. Şaşkın şaşkın gülümsemeye çalışıyor, fakat beceremiyordum. Bu haddizatında çok gülünç hadisesinin muhakkak ki adamakıllı ciddi tarafları vardı.

Düşündükçe içermeye başladım; şimdiye ka-

dar hiçbir kadın bana karşı bu şekilde davranmak cesaretinde bulunmamıştı. Evvela, buna meydan verecek şeylerden kaçınır ve herkese tahammül edebileceği şekilde muamele ederdim. Sonra hepsi, böyle lüzumsuz ve fazla -kadınca- tezahürlerin bende şiddetli aksülameller²⁵ yaptığını bilirlerdi.

Şimdiye kadar olan münasebetlerimde, arkadaşlığımızın lüzumsuz olmaya başladığını ilk söyleyen daima bendim ve hiçbir hanım bunu kendisi yapmaya kalkışamazdı. Sebebi çok basitti: Bütün münasebetlerimde, taşkınlığıma ve pervasızlığıma rağmen, azami bir nezaheti²⁶ muhafazaya dikkat eder, böylece, benden hiç beklemedikleri bir tarz-ı hareketle onları şaşırır, üzerlerinde nüfuz sahibi olurum. Her temiz olanın başkaları üzerinde nüfuzu olduğu gibi.

Beni hakikaten birazcık anlayanların bana mutlak surette itimat etmelerine alışmışım. Herkes bilirdi ki benim sözlerimin daima bir tek manası vardır ve her sözüm dinleyenin anlayabileceği kadar sarih söylenmiştir. Bende dalavere olmadığını ve olmayacağını bilmeyenler yalnız uzaktan bakıp hükümlerini veren kısa görüşlülerdi...

Hâlbuki bu kadınla birbirimizi anlayacak kadar konuşmuştuk. O, ne denirse densin ve ne duyarsa duysun, hatta ne düşünürse düşünsün bana biraz evvel söylediği sözleri söylemeyecekti, söyleme-

---

²⁵ Tepkiler.

²⁶ İnceliği.

mesi lazımdı. Benim bir kadına bunları söyletecek hiçbir harekette bulunmayacağımı bilmeliydi. En kuvvetli olduğunu bildiğim tarafıma hücum edilmesinden doğan bir hiddet duyuyor, aynı zamanda bu kıza karşı bu hisleri duyduğum için kendi kendimi insafsız buluyordum. Belki hakkı vardı. Belki bir hafiflik yapmıştım. Fakat ne yapsam yine bu sözleri söyletecek, "Bundan sonra sizinle konuşmayacağım!" dedirtecek şeyler yapamazdım. Bu kadın haddini bilmemiş, çok ileri gitmişti. Hiddetinden adeta çırpınıyordum.

Kaç gündür ne rahattım. Nereden tanışırsın böyle sersem mahlûklarla? Sana hayatı tatlılaştıran, munis bakışlarıyla seni hakikatlerden uzaklaştıracak kadar kendinden geçiren bir Beria var. Hani eski Nurullah artık ölecekti? Seni böyle münasebetsizliklere yuvarlasın diye onun hiç olmazsa bir kısmını içinde sağ bıraktın değil mi?

Beria aklıma gelir gelmez hiddetim bir parça geçti. Onu yalnız düşünmek bile başkalarına kızmaktan alıkoyacak kadar beni yumuşatıyordu.

Mamafih münasip bir zamanda Şükufe'yi görüp o sözlerin manasını sormaya karar verdim.

Ne kadar kendime hâkim olsam içerimde böyle şeylere tahammül edemeyen bir yer vardı ve insan herhalde beş on günde değişik başka bir adam oluvermiyor.

Şükufe'yi görmek için mekteplerine gittiğim za-

man bir talebeye bir şeyler anlatmakla meşguldü ve beni adeta görmemezliğe geldi. Talebe çıkıncaya kadar ayakta bekledim, talebe de mümkün olduğu kadar geç çıkmaya niyet etmiş gibiydi. Şükufe benim odada mevcudiyetinden haberdar değilmiş gibi davranıyordu.

Hiçbir şeye karar veremeyerek bekliyordum. Vaziyet benim için çok azaplı idi. Şaşırmışım, çünkü o zamana kadar böyle şeylere rastlamış değildim. Çıkıp gitmek mi lazım, yoksa bekleyip vaziyetin tavazzuhuna²⁷ çalışmak mı? Fakat bence ortada bir vaziyet de yoktu. Ne olmuş? Bu hanım benimle görüşmek istemiyormuş! Pekâlâ, görüşmesin, ne çıkar bundan. Bu hanım benim için nedir? Ve gayet samimi cevap veriyorum: Hiç!.. Şu halde neden geldim buraya?..

Can sıkıntısı, işsizlik ve bir şey yapmak ihtiyacı... Belki de bir izzetinefis meselesi... Budalalık...

Tam bırakıp çıkmak üzereyken talebe odayı terk etti ve biz yalnız kaldık.

“Niçin geldiniz?..” dedi.

Hay Allah belasını versin. İlk suali ben sorsaydım, hâkim vaziyette ben olacaktım. Onun çabuk davranması beni küçülttü. Adeta buraya özür dilemeye gelmiş vaziyetine düştüm. Bunu bilmek beni deli edecekti. Ne yapmak istiyordu bu kadın? Ne demek istiyordu?

---

²⁷ Açıklanmasına, aydınlanmasına.

“Sormaya geldim!” dedim.

“Siz bilmiyor musunuz?”

“Hiçbir şey bilmiyorum!”

Birdenbire ve samimiye çok benzeyen bir infialle²⁸ söylemeye başladı:

“Sizden hiç ümit etmezdim, Nurullah. Ben size hiçbir erkek arkadaşına göstermediğim samimiyeti gösterdim, sizin bunu bu kadar fena tefsir edeceğiniz aklıma bile gelmezdi!”

“Şükufe, anlamıyorum!”

“Ben şimdiye kadar kimsenin olmadım Nurullah, olsam bile şurası muhakkak ki, sana şurada burada ‘Şükufe artık benim oldu demektir’ dedirtecek en ufak bir harekette bulunmadım.” “Neee!..” dedim. Ağzım açık kaldı. Söz söylemek şimdi bana dehşetli güç geliyordu. Her söz bir inkâr ve bir müdafaa olacaktı. Bu kadar aşâğılık bir şeyde kendimi müdafaa değil bir kelime ile “hayır” demek bile bana ağır geliyordu.

Bir dükkândan yirmi beş kuruşluk bir çorap aşırma ile itham edilsem bu kadar şaşırılmaz ve kendimi küçülmüş hissetmezdim.

Bu kız hiç beklemediğim, yapabileceğine ihtimal vermediğim hareketlerle beni şaşırtıyor, budalaya çeviriyordu. Ne istiyordu? Bunu anlayamıyordum. Sahiden benim böyle bir şey söyleyeceğime inana-

---

²⁸ Gücenerek, darılmayla.

cak kadar budala mıydı? Benimle konuşurken gözlerini kapayarak mı konuşmuştu? Buna inanmıyordum; şu halde neydi bütün bu sözlerin manası?

“Şükufe” dedim, “en aşağılık bir külhanbeyi bile mahallede yaptığı çapkınlıkları söylemeyecek kadar asalete maliktir ve kadını düşünür. Kaldı ki ortada söylenecek bir çapkınlık yoktur ve ben herhalde bir külhanbeyi kadar ruhi asalete malikimdir. Sen bana yalnız yapmadığım muhakkak olan meselerlerden değil, yapmama bilakaydu şart²⁹ imkân olmayan şeylerden bahsediyorsun. Benim tabiatım bunları yapmaya, istesem de müsait değildir! Bunları söylemek bile bana tasavvur edemeyeceğin kadar azap veriyor. Bunlara inanmanın bana doğrudan doğruya hakaret demek olduğunu anlamıyor musun?”

“İnanmak istemedim Nurullah ama... Ben çok sinirli bir kızım. Bakın, açık söylüyorum, bana bu sözleri söyledikleri gün sizi görseydim çok fena kavga edecektim!”

Çocuk muydu bu kız sahiden? Bazan insana çok kuvvetli olarak bu hissi veriyordu.

“Arkadaşlarım bilirler” diyordu, “sizi ne kadar beğendiğimi. Sizinle arkadaş olmayı çok istemiştim...”

“Benimle arkadaş olsanız ziyan etmezsiniz!” dedim. Güldü, ben de güldüm:

---

²⁹ Kayıtsız şartsız.

“Barıştık mı?” dedim.

“Evet!” dedi.

Ellerimizi sıktık. Ayrıldım. Hala olan bitenden birşey anlamış değildim. Yalnız hiç istemediğim ve aklıma bile gelmeyen şeylerin olduğunu biliyordum. İçerimde bu karışmanın verdiği bir... üzüntü vardı. Neden bilmem.

Bu vakadan sonra kendisini belki bir ay görmedim.

Beria’yı her gün görüyordum. Hala aramızda ciddi ve kalplerimize temas eden iki kelime bile teati edilmiş değildi. Yalnız onun yüzünü görmek, böyle bir mükalemeye ihtiyaç bırakmayacak kadar beni tatmin ediyordu. Gözlerinden, bakışından her zaman için benimle beraber olduğunu, başkasıyla beraber olmasına imkân bulunmadığını anlıyordum. Bu da bana kâfi idi. Dehşetle romantik olduğumun farkında, fakat bundan şikayetçi değildim.

Beria’yı görmediğim zamanlarda boyuna kitap okuyordum. Kadınlar, erkekler, münevverler ve saire bana yalnız can sıkıntısı veriyordu ve bende artık bunları bağıra bağıra söylemek, etrafa rastgele hücumlarda bulunmak hevesi kalmamıştı. Daha ağır, daha sakin, fakat daha düşünceli ve emin adımlarla ilerlemek lazım geldiği kanaatindeydim. Şimdiye kadar etrafa yaptığım hücum ve tenkitlerin bana zarar vermekten başka bir neticesi olmamıştı. Bu herifler kendileri gibi iki elli, iki ayaklı bir

adamın sözlerini dinlemeyi nedense haysiyetlerine yediremiyorlardı. Bunları yola getirebilmek, bunlara bir şey yaptırabilmek için, iptidai kavimlerde olduğu gibi, fevkalbeşer³⁰ zannolunan kuvvetler lazımdı. Ben de, kafa itibariyle, onların yetişmelerine değil, anlamalarına bile imkân olmayan bir seviyeye çıkararak, gözlerine bir heyula, bir dimağ heyulası gibi görünmeye karar verdim. Kendi basit dillerinde söylenen sözlere metelik vermeyen bu adamlara ancak peygamber yalanları tesir edebilirdi.

Okuyordum. Etrafla alakamı kesmiş gibiydim. Birkaç aklı başında arkadaştan başka kimseyle mektuplaştığım bile yoktu. Şehirde konuştuğum mahduttu. Nadiren aile toplantılarına, ara sıra sinemaya veya muallimlerin haftalık eğlencilerine gidiyordum. Marangoz Fazıl'la bazı akşamlar buluşur, şehrin yanından geçen demiryolu hizasında dolaşır, yahut تنها bir yere çekilip iki üç kadeh atardık. Doğru dürüst maksadını ifadeye bile muktedir olmadığı halde sohbeti beni sıkıyordu. Bunda derecesini bilen ve sınıfına uyan bir hal vardı. "Münevverler"de olduğu gibi derecesi ve mevkiî üzerinden eğreti elbise gibi akıyordu. Aynı zamanda teminata lüzum göstermeyen bir dostluğu gözlerinden okumak kabildi, bunu ima edecek bir tek kelime bile söylemekten çekindiği halde...

"Ne var ne yok, Fazıl?"

---

³⁰ İnsanüstü.

“Ne olsun beyefendi?”

“Yine mi beyefendi?”

“Canım, dilim alışmış işte, üstüne alınmasana sen!”

“Bu da pek fena oldu Fazıl...”

“Daha iyisi elimden gelmiyor...”

“Biraz gezelim mi?”

“Sen beni aylakçılığa alıştıracaksın!..”

“Sanki iş görüyormuş gibi... Yürü şöyle tren yoluna kadar gidelim!”

“Beyimin ayakları yorulmasın?”

Ve sonra ciddi ciddi işten, güçten bahsederdik... Kibarlara pek içerliyordu. Hele bir avukat yeni evi için yaptırdığı panjurları karım beğenmedi diye dört defa geri göndermişti. Fazıl görse herifin boğazına atılacaktı: “Bari karı da bir karı olsa!” diye merhametle dudak büküyordu.

Böylece hayatım, hiç aklıma bile gelmeyen bir şekil almıştı ve ben bundan memnundum.

Beria’ya aşık olmadan onunla hayatımı birleştirmek kararı verdim ve bu kararı verdikten sonra ona aşık oldum yahut önceden de aşıkım da bunu ancak bu karardan sonra kendime itiraf ettim.

Muhakkak olan, bu aşkın şimdiye kadarkilere hiç benzemediği idi. Şimdiye kadar olanlar bir kasırga, dalları budakları kıran, ortalığı birbirine

karıştırın ve bir müddet sonra çekilip giden bir karsıra gibiydiler. Hâlbuki bu seferki aşkı bir mevsim gibi sakin, ağır, belirsiz adımlarla gelmişti. Ve nasıl bir mevsim bu belirsiz gelişine rağmen ortaklıkta hayret verecek bir değişiklik yaparsa bu aşk da beni bu tanınmayacak hallere sokmuştu ve artık çekilip gideceği hiç benzemiyordu.

Dünyada hiçbir aşkın ebedi, hatta uzun ömürlü olmadığı muhakkaktır. Bunun aksini düşünenler başkalarını veya kendilerini aldatmaya çalışan divanelerdir.

Dünyada en tahammül edilemeyecek şey de artık âşık olmadığımız birisiyle beraber yaşamak mecburiyettir. Şu halde âşık olduğumuz birisiyle hayatımızı birleştirmek, en hafif tabiriyle, düşüncesizliktir.

Eğer ben bu kızla buna rağmen hayatımı birleştirmek istiyorsam, bu sebepsiz değildi. Ben bu kızı gördüğüm zaman ona malik olmak, onu öpmek arzuları duymuş değildim. Yalnız bir beraberlik, hiç bitmeyecek bir beraberlik istiyordum, başka bir şey değil. Ve çok samimi olarak daha evvel de söylediğim gibi, kendisine karşı olan hissiyatımda biraz da, hatta birçok da kardeşlik vardı. Bir sevkıtabii³¹ bizim birbirimize herkesten daha yakın olduğumuzu bana fısıldıyordu. Bilmediğimiz bir kuvvet her ikimizin içine müşterek bir şey koymuştu. Bunun ne olduğunu bilmiyorduk, fakat cinsi arzuların üstünde bir şey olduğu şüphesizdi.

---

³¹ İçgüdü.

Biliyordum ki, bu herkesinkine benzeyen aşk az bir zaman sonra yok olunca arkasında bir boşluk değil, bizi asıl birbirimize bağlayan bu ebedi anlaşmayı bırakacaktır. Biliyordum ki, biz birbirimizi bu aşk geçtikten sonra nihayetsiz bir sükûn içinde ve hiç yorulmadan daha çok seveceğiz.

Hatta bazan çok menfi düşünür, dünyevi ve adi birtakım sebeplerin (çok kere hayatımızda asıl istikameti veren bu hiç ehemmiyet vermediğimiz adi ve küçük şeylerdir) bizi birleştirmekten menedebileceğini tasavvur ederdim. Hayatın hiç mantığı olmayan cereyanı bizi başka başka istikametlere sürükleyebilirdi ve biz, bu kadar birbirimize yaklaştığımız halde, tekrar ve her zaman için ayrılıbilirdik. Fakat bu bizim hayatımızdaki iştirak noktasını yok edemezdi. Mademki bir kere birbirimizi görmüştük, ne vaziyette ve nerede olursak olalım, artık unutamazdık. Artık bundan sonraki hayatımız, tekrar birbirimizi bulmak için sessiz, fakat ebedi bir didinme olurdu. Biri diğerinin yaşayabilmesi için elzem olan iki mahlûktuk biz, bunu istesek de, istemesek de...

Acaba Beria bunların farkında mıydı? Hayatın, irademizle alakası olmayan bu kanunlarına ve hükümlerine pek de vakıf olacağını zannetmiyordum. İhtimal, o, birbirimiz için ne kadar lazım olduğumuzu bilmiyor, masum ve daha çocuk olan ruhuyla benden yalnız hoşlandığını zannediyordu. Ayrılmadığımız takdirde böyle zannetmekte devam edecekti. Fakat herhangi bir kuvvet bizi ayı-

rırsa o zaman her şeyi anlayacak, bir çölün ortasına bırakılmış küçük bir kuş yavrusu gibi kendini yalnız bulacak ve çırpınacaktı. Hayat bir kere verdiği hükümleri biz farkında olsak da, olmasak da tatbik eder ve onlara itaatle boyun eğmek lazımdır.

Şükufe'yi bir ay kadar görmemiştim. Bir gün aklıma esti mekteplerine gittim.

“Niçin geldiniz Nurullah Bey, bir şey mi söyleyecektiniz?” dedi.

Suratıma bir kamçı yemiş gibi oldum. Evvelce de söylediğim gibi, bu kız en ümit edilmeyen hareketleri yaparak insanı şaşkırtmak istiyordu; niçin bilmem.

“Konuşmaya geldim yahu!” dedim.

“Ben size, gelmeyiniz, dedikodu yapıyorlar, sık sık görüşmemiz doğru değil dememiş miydiniz? Niçin geldiniz?”

Bu kız ya tamamen kaçık yahut haddinden fazla pişkindi. Bir kere bana artık seyrek görüşelim manasına gelebilecek bir kelime bile söylemiş değildi, ikincisi bir aydan beri kendisini ilk defa görüyordum. Beni budala yerine mi koyuyordu acaba? Yoksa kendisine herkesin inanacağı ve asla itiraz edemeyeceği kanaatinde miydi?

“Darılmayın sakın Nurullah Bey” diye tekrar başladı.

“Muhiiti biliyorsunuz. Bütün kabahat onda. Yok-

sa sizinle arkadaşlık etmek beni her zaman memnun eder. Bana güvenmenizi asla istemem.”

Kirpiklerimin ucuna kadar kıpkırmızı kesildiğimi fark ediyordum. Ağzımın içi kurumuştı ve bir tek kelime söyleyemiyordum... Niçin bu karşımdaki mahluk bir erkek değildi ve niçin ben onu tokatlayamıyordum?

Bu şaşkınlığımı nasıl tefsir edeceğimi tahmin ettiğim için bütün bütün kızılıyordum. Fakat mademki ona bu yaptıklarının cezasını vermeye, hatta bunları yüzüne çarpmaya muktedir değildim ve mademki karşımdaki bir kadındı, şu halde, susmak, hazmetmek, aldırış etmemek lazımdı.

Gülümsemeye çalıştım. Hala kıpkırmızı olduğumu, yüzümün yanışından anlıyordum. Kim bilir ne kadar komik vaziyetteydim ve bu vaziyet karşımdakini kim bilir ne kadar eğlendiriyordu.

Tekrar gülmeye çalıştım. Bir türlü çekilip gide-miyordum. Ben bu vaziyette sahneyi terk edecek adam değildim. Fakat başka ne vardı yapılacak?

Ne talep etmiştim bu kızdan ki onu reddediyordu?

Bana yalnız kendi kafasının içinde yaşayan roller veriyor, sonra bu hakikatmiş gibi tavırlar alıyordu. Bunlardan korunmak kudretinde bile değildim, çünkü bu acayip genç kız bütün bunları şaşkırtıcı bir cüretle yapıyordu. İşi öyle şekillere döküyordu ki, yapılacak herhangi bir hareket, menfi bile olsa,

onun istediği manada tefsir edilebilecekti, hatta sükût bile.

Nihayet: “Öyleyse gideyim!” dedim, sözler ağzımdan ben farkında olmadan dökülmüştü.

“Darılmadınız değil mi?” dedi. “Yine her zamanki gibi arkadaşız?..”

Tebessüm ettim. İri ve biraz kabaca olan elini uzattı, sıktım ve ayrıldım.

Çıkar çıkmaz kendi kendime çatmaya başladım:

“Ne gidersin a salak! Bu kadının kendisine mace-
ra, hiç olmazsa eğlence aradığını anlayamadın mı?
Bak, beğenmediğin bu kadın Nurullah’ı parmağın-
da çevirdiğini söyleyecektir ve bunda hakkı da var.
Bütün bunlar kendine fazla güvenmenin neticeleri.
Neydi o mektep talebesi gibi kızarmalar. Sen diye-
ceksin ki, bu kadar küstahça bir cüret görülmüş şey
değildir ve ben öyle şeylere mukabele etmeyecek
kadar mağrurum. Fakat a sersem, senin bu guru-
runun nasıl anlaşılacağını hiç düşündün mü? Bu
sükûtu, bu mukabele etmeyişi zillet zannedecekler
ve o, senin gibi bir erkeği neredeyse ayaklarına ka-
panacak hallere getirdiğini düşünerek iftihar ede-
cek. Gülüyorsun ve inanmak istemiyorsun. İnsan-
ların bazan ne kadar budala ve aşâğılık olduğunu
bilmiyor gibisin be Nurullah!”

İçimde dehşetli bir can sıkıntısı ve üzüntü vardı.
Kötü şeyler yapabilecek kadar kızdığımı, hiç zede-
lenmeye gelmeyen bir tarafıma dokunulduğunu
hissediyordum.

Bu genç kız, ihtimal kudretini denemek, kadınlık gururunu beslemek için birisiyle oynamak istemişti. Fakat bunun için beni seçmekle büyük bir hataya düşmüştü.

Beria da benim Şükufe ile olan ahbablığımı duymuştu. Fakat bundan haberdar olduğunu herhangi bir şekilde ihsas etmeyecek kadar mağrur ve asildi. Hâlbuki dedikodular pek edepsizce olduğu için müteessir olmaması imkânsızdı.

Bunları tashihe, kendisine izahat vermeye imkân yoktu. Gözlerinden okuduğum dargınlık bana günlerimi zehir ediyordu. Ve halkın dahi kafası her gün yeni bir rivayet çıkarmakta devam etmekteydi.

Bilhassa bu rivayetlerin bir kısmının Şükufe'den çıktığını hissediyordum. Mesela onların mektebine de giden bir musiki muallimi bir gün, "Yahu, Allah versin" dedi. "Şükufe'nin peşini bırakmıyormuşsun."

"Ne münasebet?"

"Hadi canım, ağız yapma, aranızda evlenmekten bile bahis geçmiş. Ne inkar ediyorsun, bilmeyen mi var? Neyse, Allah iyi etsin..."

Bu adamın da ne demek istediğini anlamadım; dilini bilmediğim bir memlekette gibiydim bu şehirde.

Anladığım yegâne şey, hiç istemediğim, bana adeta bulantıya benzer hisler veren birtakım işlerin, etrafımda dönüp durduğu idi.

Ne istiyorlardı benden hep beraber bu adamlar ve bu karılar? Filanca filan yerde benim lehimde söylemiş! Ne münasebet! Hepsi birden yerin dibine geçsin!

Hiç başka işleri yok muydu bu heriflerin? Benden bahsetmeye onları sevk eden neydi? Kendilerine doğrudan doğruya ne bir fenalığım, ne bir iyiliğim dokunmuştu. Onlarla hiçbir zaman ve hiçbir suretle alakadar olmuş değildim. Buna rağmen tanımadığım bir sürü herif şurada burada beni çekiştirmek veya müdafaa etmekle meşguldü. Anlamıyordum, bu adamları, bunları yapmaya sevk eden saikler nedir? Bu hareketlerinin mekanizmasını anlayamıyordum. O zamanlar insanların çok cahili idim ve bazı adamların dimağlarında, sırf fenalık yapmak için konulmuş, hususi bir cihaz bulunduğunu bilmiyordum. O zamana kadar birisine fenalık yapmak için muhakkak bir sebep lazım geldiği kanaatindeydim. Fisebilillah³² kötülük yapan adamlar bulunacağını, kötülüğün bazı insanlara hususi zevkler verebileceğini tasavvur edemiyordum.

Güliverin cüceler memleketine düştüğü zamankinden daha çok hayret içindeydim. Ve bana tiksinti veren bu ruh cüceleri beni de her tarafımdan sınımsız bağlamışlardı. Kıpırdanmaya imkân yoktu.

Niçin bu adamlara mağlup oluyordum? Gayet basit. İlk zamanlarda onların silahlarını bilmiyor-

---

³² Karşılık beklemeden.

dum. Bana o zamana kadar bilmediğim şekillerde hücum ediyorlardı. Mesela ben akliselimi en büyük hakem tanıdığım halde, onlar bunu herhangi bir dalavereye feda etmekte tereddüt etmiyorlardı. Ve ancak menfaatlerini haleldar etmediği müddetçe namuslu idiler. İcap ettiği zaman yüzünüze karşı en hayâsızca yalanları söylemekten, en namussuzca hareketleri yapmaktan çekinmeyen bu adamlar on dakika sonra size akılların almadığı bir küstahlık ve pişkinlikle namustan, faziletten bahsedilerdi. Ve bunu gayet samimi ve tabii olarak yaparlardı. Ben bu hareketler karşısında eli kolu bağlı, hayret ve dehşetten ağzı açık bir vaziyette bakakalıyordum.

Onların bütün hareketlerinin ve muvaffakiyetlerinin içyüzünü öğrendiğim zaman bana öyle bir iğrenme hissi geldi ki, aynı silahlarla mukabele değil, kendimi müdafaa etmek bile istemedim, bu bile bana ağır göründü.

Yalnız bir gün dayanamayıp patlayacağımdan korkuyordum.

Ve nihayet günün birinde korktuğum şey oldu. Nihayet benim sabrım da tükendi, her şeyi unuttum ve o zamana kadar gizli gizli benimle uğraşanların açıktan açığa hücumlarına, av arkasında koşan bir köpek sürüsü gibi peşime düşmelerine sebep oldum. Hem de ne manasız bir vesile ile yarabbi!

Yine muallimlerin toplandığı bir gece idi ve Şü-

kufe de oradaydı. Yalnız bir kere selamlaştık. Niyetim biraz durup gitmekti. Yanına oturduğum arkadaşlardan biri bermutat Şükufe'yi ima ederek manalı sözler söylemeye başladı. Nedense bu akşam içimde böyle şeylere tahammül kabiliyeti yoktu, derhal surat astım ve; "Sus!" dedim, "Bana bunlardan bahsetme, sinirleniyorum..." "Hadi be" dedi, "kızın neredeyse yolunu kesecekmişsin!" "Yaaa!!!" dedim, gidip bir kere de bütün bunları kendisinden sormak istedim.

O esnada galiba bir fokstrot çalmaya başlamıştı, gittim, Şükufe'yi davet ettim.

"Allah aşkına, şimdi yorgunum, biraz sonra!" dedi.

Bir dakika durakladım, fakat ısrar etmek beni daha feci vaziyete düşürebilirdi.

Çekildim.

Fakat kararımı vermiştim, ona bu akşam ne pahasına olursa olsun her şeyi söyleyecektim.

Bunu takip eden dansa ben daha gitmeye vakit bulamadan, başka birisiyle kalktı. Etrafımda birkaç kişinin alaycı gözlerini üzerimde hissettim.

Kati karar verenlere mahsus bir sükûnetle bekledim ve biraz sonra kendisini yine dansa davet ettim.

"Biraz sonra dedim ya Nurullah Bey!" dedi, "Bundan sonraki dansı yapalım!"

Bir müddet sabit nazarlarla yüzüne baktım, gözlerini benden çevirdi. Sallanarak uzaklaştım. Kafama şiddetli iki yumruk yemiş gibi idim. Etrafımdaki müstehzi bakışlar gitgide çoğalıyordu.

Bir müddet bir köşede oturdum, dışarı çıkıp do-laştım, tekrar içeri girerken kapıda ona rastladım. Gülmeye çalışarak:

“Hani ne oldu bizim dans?” dedim. Hala mağlu-biyeti kabul etmek istemiyordum.

“Ben bu akşam sizinle dans etmeyeceğim Nu-rullah Bey” dedi. Derhal kafamın içinin allak bul-lak olduğunu hissettim. “Bunu ilk geldiğim zaman söyleyemez miydin?” dedim. “Maksadın beni ke-paze etmek mi burada? Senin için bilmem fakat bu-nun benim için hiç hoş bir şey olmadığını anlamı-yor musun?”

Daha ileri gitmekten kendimi menetmek için sü-ratle döndüm ve yerime oturdum.

Hiçbir şey görmüyor, işitmiyordum. Bir aralık kulağıma Şükufe'nin sesi geldi; biraz ötede birkaç arkadaşıyla beraber oturmuş, gözleriyle beni işaret ederek:

“Efendim, zorla mı kalkacağız, bir boğazıma sarılıp sürüklediği kaldı!..” diye söyleniyordu. Ağır ağır iskemlemden kalktım. Kendimin de ta-nıyamadığım bir sesle ve parmağımla göstererek:

“Susturun şu kadını!” dedim. “Söyleyin şu kadı-na çenesini kapasın yoksa fena şeyler yapabilecek

bir haldeyim.”

Ağır adımlarla çıktım, koridorda dolaşmaya başladım.

Az bir müddet sonra yanıma birisi geldi. Kolu-
ma girerek beni küçük bir odaya götürdü:

“Beyim” dedi, “giderken iade ederiz, fakat şim-
dilik tabancanızı bize veriniz!..”

“Ne tabancası?”

“Israr etmeyiniz, içerde bir hanıma tabanca ek-
mişsiniz. Bütün aileler telaş içinde. Yakışır mı bu?..”

Vaziyet müsait olsa gülecektim. Yalnız:

“Hadi efendi, hadi” dedim, “ben jilet bıçağı bile
taşımam; kaçırdınız mı siz?..”

Bu esnada odaya birçok kimseler daha dolmuş-
lardı.

Odanın n de kalabalıktı. Birtakım hanımlar
vestiyerden eşyalarını alıp gidiyorlardı.

Odaya girenlerin bir kısmı yakamdan tutarak
bana yaptığımın doğru olup olmadığını soru-
yorlar, bir kısmı ise beni himaye etmek isteyerek
diğerlerini teskine çalışıyorlardı. Bütün bunlara
dilim tutulmuş gibi aptal aptal bakıyordum. Ni-
hayet ortalık sükûnet bulur gibi oldu. Davetlilerin
bir kısmı söylenerek salonu terk etmişlerdi. Benim
mdafilerden biri de beni koluna alarak tekrar içeri
götürdü, bir iskemleye oturttu. Bir müddet sessiz

sessiz oturdum, arkadaşımın yanımdan uzaklaştığı bir sırada yavaşça çıkararak vestiyerden şapkamı aldım ve savuştum.

Ertesi gün beni her gören:

“Yahu ne olmuş dün akşam?”

“Yahu ne yapmışsın dün akşam?” diye soruyordu.

Sanki gece eğlenteden çıkan herkes kapı kapı dolaşarak hadiseyi ilan etmişti.

Kulağıma öyle rivayetler geliyordu ki, gülmek mi lazım, ağlamak mı, ben de şaşırıyordum. Kimisi o akşam Şükufe’yi dövdüğümü, kimi ise benim dayak yiyerek sokağa atıldığımı söylüyordu.

Bütün şehir bu vakanın hikâyesiyle çalkalanıyordu; sokakta dolaşmak imkânsızdı. Yoldan geçen kadınlar bile beni birbirlerine gösteriyorlar, arkamdan bakıyorlardı.

Yerin dibine geçiyordum. Çırılçıplak soyularak şehrin ortasına, herkesin gözü önünde bırakılmış gibi öldürücü bir hicap duyuyordum. Çok kere ağlayacak derecelere geldim. Ne yapmıştım ben bu kadına? Ne istemişti benden? Ufak bir kaprisi için beni rezil etmekte tereddüt etmemişti. Ne kadar insanlıktan uzak mahlûklardı bu kadınlar. Onları anlamaya asla imkân yoktu. Çünkü anlaşılacak tarafları yoktu. Onlar kendileri de ne yaptıklarının farkında değillerdi ve sevkıtabiilerine tabi olarak akıllarına eseni yapıyorlardı. Onların hareketle-

rinde sebep ve şuur arayan bizler, böyle bir şey bulamayınca, “kadın anlaşılmaz ve derin bir mahlûktur!” diyoruz; şeytani bir kuvvetle bizim üzerimizde hüküm yürüten bu mahlûkun boş, manasız ve basit bir “yarı hayvan” olduğunu kendimize itiraf etmek istemediğimiz için...

Tabii bunların da müstesnaları olacaktı: Mesela Beria... Beria’yı bu umumi tasnife dâhil etmeye bir türlü gönlüm razı olmuyordu. O başka bir mahlûktu; o bu toprağın malı değildi; o başka bir âlemden tesadüfen buraya düşmüş gibiydi. Etrafına o kadar az benziyordu ve onların o kadar üstünde idi ki, onu bu zavallı mahlûklarla bir tutmak gûnahtı.

Muhakkak ki, o da benim gibi bu dünyaya yabancı idi. Fakat daha bunları düşünüp hükmünü veremeyecek kadar küçüktü.

Ve beni korkutan da bu idi. Ya ona hakikati anlatamazsam! Ya o da bütün bu söylenenlere inanır, kendi hakiki benliğinin değil, etrafın verdiği eğreti benliğin hükümlerine kulak verirse? Ne yapardım ben o zaman? Bundan ötesini düşünmek bile bana korkunç geliyordu. Beria’nın da beni itham edebileceğini tasavvur etmek aklımı başımdan alıyordu. Odamda kendi kendime onunla konuşuyor, yalvarıyordum:

“Beria, oh Beria, sen bunlara inanmıyorsun değil mi? Sen bana, yalnız bana inanıyorsun! Ben sana bir tek kelime bile söylemeden bana inanıyorsun değil mi? Eğer bugünlerimde beni sen de yalnız

bırakırsan ne yaparım ben o zaman? Nereye tutunabilirim? Ben etrafa ve sana gösterilmek istendiği gibi değilim. Beni bari sen anla Beria!..”

Yatağın üzerine kapanıyor, kuru gözlerle ağlıyordum... Ayağa kalkıyor, odada aşağı yukarı dolaşüyor ve mütemadiyen onun ismini tekrar ediyordum.

Niçin onu gidip göremiyor, ona her şeyi anlatamıyordum? Birbirimize bu kadar yakın olduğumuz halde niçin bir aile meclisinde ve bir sürü gözün altında ancak birbirimizi anladığımızı söyleyen bakışlar ve havadan sudan sözlerle iktifaya mecburduk? Niçin ben onun ellerine sarılıp ağlayarak bütün içimi dökemiyordum? Ve niçin o, ince parmaklarını yüzümde gezdirerek bana, yalnız bana inandığını söyleyemiyordu? Gözleri, yardımsızlık içinde çarpınan güzel gözleri etrafa inanmak istemediğini bana söylüyordu. Fakat ne de olsa o daha bir çocuktuk ve etraf çok kuvvetliydi. Susmak bilmeyen cehennem bir makine gibi onun masum kulaklarının dibinde uğulduyor ve benim yaptıklarımı sayıp döküyordu. O ne kadar inanmak istemese, inanmak ona ne kadar azap verse, günün birinde çelimsiz mukavemetinin kırılacağı muhakkaktı. Ve ben, onu hemen her gün gördüğüm halde kendisine asıl bize, bizim ikimize ve bizim ikimizin hayatlarına taalluk eden meselelerden bahsedemezdim, buna “muhit müsait değildi!!!” Etrafın keskin ve hain gözü bizim üzerimizdeydi.

Çenelerin yorulmak bilmeyen insafsız makinesi hiç durmadan işliyor ve bana bulunduğu yeri cehennem ediyordu. Bir köpek sürüsü tarafından kovalanarak bir köşeye sıkıştırılmış ve etrafı sarılmış bir geyik gibi şaşkın, meyas, fakat mağrur ve çetin, kendimi müdafaaya çalışıyordum. Uzaktan yaptıkları hücumlarla iktifa etmeyerek bana daha çok sokulmak isteyen ve dişlerini gösterenleri şiddetli, fakat ümitsiz darbelerle kendimden uzaklaştırıyordum. Lakin onlar biraz sonra tekrar ve daha kuvvetli hücumu geçiriyorlardı.

Şükufe'nin evine sık sık devam eden birtakım nüfuzlu ve yüksek zevat bile işe burunlarını sokarak daha yüksek makamlara kadar bu meselenin aksetmesine sebep oldular. Tomar tomar kâğıtlar gitti, geldi. Bana resmen sualler soruldu. Raporlar verildi ve fezlekeler yapıldı. "Mumaileyhin tabanca çektiği tespit edilememişse de, nahoş bir hadiseye sebebiyet verdiği muhakkak olduğundan..." gibi cümlelerle devam eden evrak kaleme alındı. Ve bütün bunlar dakikası dakikasına şehre yayıldı.

Bu kadar gürültünün arkasından hiçbir şey çıkmayacağını biliyordum, bu işgüzarlıklar, bu yaranmalar, bu -kerataya haddini bildirmeliler- herhalde döne dolaşa akli başında bir yere de uğrayacak ve orada anlayışlı bir tebessüm doğurduktan sonra kapanıp gidecekti. Birdenbire ortaya çıkan siyasi cürümlerimin de pek ipe sapa gelir tarafı yoktu. O zamana kadar söylediğim laflarda, bütün gayretlerine rağmen, kanuni bir cürüm bulamıyorlardı. Fa-

kat tekrar elde edilmesi mümkün olmayan bir şeyi kaybetmişim: En nihayet Beria'yı, Beria'nın kalbini benden uzaklaştırmışlardı. Şimdi kendisini gördüğüm zaman başını çeviriyor, suallerime soğuk ve kısa cevaplar veriyordu. Birkaç kere bunu tekrar düzeltebilmek için mümkün olan şeyleri yaptım. Şaka edecek oldum, daima soğuk ve hareketsiz kaldı. Anladım ki, artık onun gözünde de ben maceraperest bir serseri idim. Ve bu darbe, bana hep-sinden daha ağır geldi. Kendimi buna tahammül edebilecek kadar kuvvetli bulmadım. Dimağım o zamana kadar görmediğim bir perişanlığa, bir atalete düşmüştü. Ağlamak bile elimden gelmiyordu. Aptal bakışlarla ve ne istediğimi bilmeyerek dolaşı-yordum. Bir gün odamda aynaya baktığım zaman tanınmayacak kadar değişmiş olduğumu gördüm: Gözlerim içeri kaçmış, derim sarı ve kirli bir renk almış, sakallarım uzamıştı. Aynadaki hayalime karşı acı acı güldüm, o da bana güldü.

Birkaç gün sonra eşyama marangoz Fazıl'a, kitaplarımı mektebe hediye ederek İstanbul'a hareket ettim. İstasyona yalnız Fazıl gelmişti, tren kalkın-caya kadar bir tek kelime konuşmadık; yalnız son kampana çaldığı zaman, birbirimizin boynuna sarıldık. Ayrılınca Fazıl'ın gözlerinin yaş içinde olduğunu gördüm. Demek ki bu şehirde beni seven hiç olmazsa bir kişi vardı...

1932

NOTLAR:

ISBN: 978-605-65662-8-8

Okuryazar | Türkiye'nin sosyal mecrası
<https://okuryazar.com.tr>